

LBY.430.5.2023

Nr ewid. 89/2023/P/23/051/LBY

Informacja o wynikach kontroli

**ZAPEWNIENIE BEZPIECZEŃSTWA
I DZIAŁALNOŚĆ RESOCJALIZACYJNA
W ZAKŁADACH POPRAWCZYCH,
SCHRONISKACH DLA NIELETNICH
I OKRĘGOWYCH OŚRODKACH WYCHOWAWCZYCH**

**DELEGATURA
W BYDGOSZCZY**

MISJA

Najwyższej Izby Kontroli jest niezależna, profesjonalna kontrola zadań publicznych w interesie obywateli i państwa

Informacja o wynikach kontroli

Zapewnienie bezpieczeństwa i działalność resocjalizacyjna w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich i okręgowych ośrodkach wychowawczych

p.o. Dyrektor Delegatury NIK w Bydgoszczy

Tomasz Sobiecki

Zatwierdzam:

Prezes Najwyższej Izby Kontroli

Marian Banaś
Warszawa, dnia

02.10.2023r.

Najwyższa Izba Kontroli
Ul. Filtrowa 57
02-056 Warszawa
T/F +48 22 444 50 00

www.nik.gov.pl

Spis treści

WYKAZ STOSOWANYCH SKRÓTÓW, SKRÓTOWCÓW I POJEĆ	5
1. WPROWADZENIE	7
2. OCENA OGÓLNA	8
3. SYNTEZA WYNIKÓW KONTROLI	10
4. WNIOSKI	17
5. WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI	18
5.1. Nadzór zwierzchni i pedagogiczny Ministra Sprawiedliwości nad zakładami dla nieletnich	18
5.1.1. Zakłady dla nieletnich – limity miejsc i ich wykorzystanie	18
5.1.2. Koszty utrzymania nieletnich	27
5.1.3. Wydarzenia nadzwyczajne w zakładach dla nieletnich	31
5.1.4. Sposób sprawowania nadzoru przez Ministra Sprawiedliwości	36
5.1.5. Działalność resocjalizacyjna	39
5.1.6. Działalność Ministra Sprawiedliwości w zakresie wejścia w życie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji.....	40
5.2. Zapewnienie bezpieczeństwa w zakładach dla nieletnich	41
5.2.1. Kontrole okresowe, o których mowa w ustawie Prawo budowlane	42
5.2.2. System ochrony w zakładach dla nieletnich – dokumenty i sposób realizacji ochrony	43
5.2.3. Zabezpieczenia techniczno-ochronne	48
5.2.4. Monitoring	52
5.2.5. Wydatki na bezpieczeństwo	53
5.2.6. Środki przymusu bezpośredniego	55
5.2.7. Izby przejściowe/adaptacyjne i izby izolacyjne	58
5.2.8. Pobyty w izbach przejściowych/adaptacyjnych i izolacyjnych	60
5.2.9. Wydarzenia nadzwyczajne.....	64
5.2.10. COVID-19 w zakładach dla nieletnich	68
5.3. Działalność resocjalizacyjna w zakładach dla nieletnich	68
5.3.1. Roczne plany pracy.....	69
5.3.2. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna i psychiatryczna w zakładach dla nieletnich	69
5.3.3. Dokumentacja procesu resocjalizacji	70
5.3.4. Nagrody i środki dyscyplinarne w zakładach dla nieletnich	74
5.3.5. Proces usamodzielniania nieletnich.....	75

6. ZAŁĄCZNIKI	77
6.1. Metodyka kontroli i informacje dodatkowe	77
6.2. Analiza stanu prawnego i uwarunkowań organizacyjno-ekonomicznych	86
6.3. Wykaz aktów prawnych dotyczących kontrolowanej działalności	97
6.4. Wykaz podmiotów, którym przekazano informację o wynikach kontroli	99

Zdjęcie na okładce:
Materiały własne NIK

WYKAZ STOSOWANYCH SKRÓTÓW, SKRÓTOWCÓW I POJEĆ

DSRiN, Departament	Departament Spraw Rodziny i Nieletnich w Ministerstwie Sprawiedliwości. Komórka właściwa ds. prowadzenia spraw z zakresu sprawowanego przez Ministra Sprawiedliwości zwierzchniego nadzoru oraz nadzoru pedagogicznego nad zakładami dla nieletnich;
IPR	Indywidualny Plan Resocjalizacji;
IPOWRiT	Indywidualny Program Oddziaływań Wychowawczych, Resocjalizacyjnych i Terapeutycznych;
KRK	Krajowy Rejestr Karny prowadzony przez Ministra Sprawiedliwości, w którym gromadzi się dane o osobach, m.in.: o nieletnich, wobec których prawomocnie orzeczono środki wychowawcze, poprawcze lub wychowawczo-lecznicze albo którym wymierzono karę na podstawie ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2018 r. poz. 969, ze zm.), a od 1 września 2022 r. nieletnich, wobec których prawomocnie orzeczono środki wychowawcze, środek leczniczy lub środek poprawczy na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz. U. poz. 1700, ze zm.). Gromadzi się w nim także dane o nieletnich umieszczonych w schroniskach dla nieletnich (art. 1 ust. 2 pkt 6 i 10 ustawy z dnia 24 maja 2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym Dz. U. z 2023 r. poz. 1068);
Ministerstwo, MS	Ministerstwo Sprawiedliwości;
Minister	Minister Sprawiedliwości
nieletni, wychowanek	<ol style="list-style-type: none">1) dla stanu prawnego wg ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich osoba: do 18. roku życia – w zakresie zapobiegania i zwalczania demoralizacji, od 13. do 17. roku życia – w zakresie postępowania o czyny karalne, nie dłużej niż do ukończenia 21. roku życia – w zakresie wykonywania środków wychowawczych lub poprawczych,2) dla stanu prawnego wg ustawy o wspieraniu i resocjalizacji osoba, która ukończyła 10 lat i nie jest pełnoletnia – w postępowaniu w sprawach o demoralizację, po ukończeniu 13 lat, a przed ukończeniem 17 lat – w postępowaniach w sprawach o czyny karalne, nie dłużej niż do ukończenia 21 lat, chyba że ustawa stanowi inaczej – w zakresie wykonywania środków wychowawczych, środka leczniczego lub środka poprawczego;
OOW, ośrodek	okręgowy ośrodek wychowawczy;
Resocjalizacja	działania wychowawcze zmierzające do przywrócenia ludziom społecznie niedostosowanym prawidłowego kontaktu ze społeczeństwem ¹ ;
rozporządzenie w sprawie funkcjonowania ZP	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 2022 r. w sprawie funkcjonowania okręgowych ośrodków wychowawczych, zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. U. poz. 1897);
rozporządzenie w sprawie izby izolacyjnej	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i Izby izolacyjnej (Dz. U. poz. 638);
rozporządzenie w sprawie monitoringu	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 września 2022 r. w sprawie zapisów z monitoringu w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, okręgowych ośrodkach wychowawczych, zakładach leczniczych dysponujących warunkami wzmocnionego lub maksymalnego zabezpieczenia, zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich (Dz. U. poz. 2038);

¹ Definicja wg słownika języka polskiego PWN.

rozporządzenie w sprawie pobytu nieletnich w OOW	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 2022 r. w sprawie pobytu nieletnich w okręgowych ośrodkach wychowawczych (Dz. U. poz. 1890);
rozporządzenie w sprawie pobytu w SdN	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 2022 r. w sprawie pobytu nieletnich w schroniskach dla nieletnich (Dz. U. poz. 1889);
rozporządzenie w sprawie pobytu nieletnich w ZP	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 2022 r. w sprawie pobytu nieletnich w zakładach poprawczych (Dz. U. poz. 1891);
rozporządzenie w sprawie współpracy z Policją	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 listopada 2022 r. w sprawie sposobu i trybu współdziałania okręgowych ośrodków wychowawczych, zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich z Policją (Dz. U. poz. 2376);
rozporządzenie w sprawie ZP	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. U. z 2017 r. poz. 487);
SdN, schronisko	schronisko dla nieletnich;
ustawa o NIK	ustawa z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz. U. z 2022 r. poz. 623);
ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich	ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2018 r. poz. 969, ze zm.);
ustawa o środkach przymusu	ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz. U. z 2023 r. poz. 202, ze zm.);
ustawa o wspieraniu i resocjalizacji	ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz. U. poz. 1700, ze zm.);
ustawa Prawo budowlane	ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2023 r. poz. 682, ze zm.);
zakłady dla nieletnich lub placówki	do 31 sierpnia 2022 r. ZP i SdN, a od 1 września 2022 r. ZP, SdN i OOW;
zarządzenie w sprawie limitu miejsc	zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie utworzenia schronisk dla nieletnich i zakładów poprawczych oraz określenia ich rodzajów i limitów miejsc (Dz. Urz. MS. Nr 6, poz. 20, ze zm.);
zarządzenie w sprawie limitu miejsc z 2023 r.	zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 kwietnia 2023 r. w sprawie utworzenia zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. Urz. MS. poz. 108);
zarządzenie w sprawie przekształcenia ZP	zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 sierpnia 2022 r. w sprawie przekształcenia zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich w okręgowe ośrodki wychowawcze (Dz. Urz. MS. poz. 167);
zarządzenie w sprawie utworzenia CZK	zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 lipca 2015 r. w sprawie utworzenia Centrum Zarządzania Kryzysowego Ministra Sprawiedliwości (Dz. Urz. MS. poz. 178, ze zm.);
ZP, zakład	zakład poprawczy.

1. WPROWADZENIE

Pytanie definiujące cel główny kontroli

Czy ochrona oraz działalność resocjalizacyjna w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich i okręgowych ośrodkach wychowawczych była zorganizowana i nadzorowana w sposób prawidłowy?

Pytania definiujące cele szczegółowe kontroli

1. Czy nadzór zwierzchni i pedagogiczny sprawowany przez Ministra Sprawiedliwości nad działalnością zakładów poprawczych, schronisk dla nieletnich i okręgowych ośrodków wychowawczych w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa i działalności resocjalizacyjnej był prawidłowy?

2. Czy działalność zakładów poprawczych, schronisk dla nieletnich i okręgowych ośrodków wychowawczych była zorganizowana w sposób, który pozwalał na zapewnienie bezpieczeństwa?

3. Czy działalność resocjalizacyjna w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich i okręgowych ośrodkach wychowawczych była prowadzona w prawidłowy sposób?

Jednostki kontrolowane

Ministerstwo Sprawiedliwości
1 schronisko dla nieletnich, w: Chojnicach
5 zakładów poprawczych, w: Gdańsku Oliwie, Poznaniu, Grodzisku Wielkopolskim, Trzemesznie i Koszalinie
4 ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim, Zawierciu, Mrozach i Łogowie
6 okręgowych ośrodków wychowawczych, w: Pszczynie-Łące, Witkowie, Laskowcu, Studzieńcu, Szczecinie i Jerzmanicach-Zdroju

Okres objęty kontrolą

2019–2023 – do zakończenia czynności kontrolnych (lata szkolne 2019/2020, 2020/2021, 2021/2022, 2022/2023)

Statystyki dotyczące nieletnich, wobec których prawomocnie orzeczono środki wychowawcze, poprawcze lub kary w sądach powszechnych w związku z demoralizacją i czynami karalnymi od 2010 r. systematycznie spadają. W 2010 r. środki wychowawcze, poprawcze lub kary w związku z demoralizacją orzeczono w stosunku do 16 118 nieletnich², w 2015 r. – 14 599, a w 2019 r. – 13 805. Z kolei w związku z czynami karalnymi prawomocnie orzeczono środki wychowawcze, poprawcze lub kary w 2010 r. wobec 22 758 nieletnich, 2015 r. – 12 237 i w 2019 r. 8920. Według stanu w dniu 31 grudnia 2010 r. w zakładzie poprawczym było umieszczonych 1520 nieletnich, w 2015 r. – 985, w 2020 r. – 530, a w 2021 r. 444³. Na przestrzeni lat liczba nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych systematycznie spada, między 2010 a 2021 o 70,8%.

W 2021 r. NIK przeprowadziła kontrolę problemową I/21/004/LBY *Zapewnienie bezpieczeństwa i prowadzenia działalności resocjalizacyjnej w zakładach poprawczych i schronisku dla nieletnich województwa kujawsko-pomorskiego*. Stwierdzone nieprawidłowości wskazywały na problemy w funkcjonowaniu tych placówek, zarówno w obszarze dotyczącym bezpieczeństwa jak i działalności resocjalizacyjnej. Dotyczyły one braku identyfikacji i informowania Ministerstwa Sprawiedliwości o zaistniałych wydarzeniach nadzwyczajnych, błędów w zakresie funkcjonowania systemu monitoringu, niezapewnienia obsady zmian zgodnej z planem ochronnym, a także nieterminowego aktualizowania IPR.

W niniejszej kontroli koordynowanej o charakterze ogólnopolskim przeprowadzono oględziny i dokonano oceny zabezpieczeń techniczno-ochronnych w placówkach dla nieletnich, izb adaptacyjnych i izolacyjnych oraz działania monitoringu. Ponadto zweryfikowano rzetelność sporządzania dokumentów dotyczących tak newralgicznych kwestii jak: pobyt w izbach przejściowych/adaptacyjnych i izolacyjnych, a także stosowania środków przymusu bezpośredniego czy dokumentowania wydarzeń nadzwyczajnych. W zakresie działalności resocjalizacyjnej sprawdzono czy i w jakim terminie w placówkach opracowywane były dokumenty stanowiące podstawę jej prowadzenia, czy nieletnim zapewniono odpowiednie warunki do pracy resocjalizacyjnej.

W ramach kontroli zweryfikowano działanie zakładów dla nieletnich w okresie 2019–2023⁴, Kontrola została przeprowadzona m.in. w związku z faktem, iż 1 września 2022 r. weszła w życie ustawa o wspieraniu i resocjalizacji, która przeorganizowała działanie systemu. Wprowadzono nowy typ jednostki – okręgowe ośrodki wychowawcze, a na dyrektorów zakładów dla nieletnich nałożono obowiązki wynikające z wejścia w życie nowych przepisów. NIK sprawdziła w jaki sposób Ministerstwo przygotowało się do tej zmiany, czy wydane zostały odpowiednie przepisy wykonawcze do ustawy oraz czy sprawowano rzetelny nadzór nad ich wdrażaniem.

² Mały rocznik statystyczny, GUS, Warszawa, 2022, s. 87.

³ Tamże, s. 88.

⁴ Do 31 maja 2023 r.

2. OCENA OGÓLNA

Minister Sprawiedliwości i dyrektorzy skontrolowanych jednostek zapewnili bezpieczeństwo oraz działalność resocjalizacyjną w zakładach dla nieletnich, jednak praktyka działania i przyjęte zasady wymagały poprawy

Minister Sprawiedliwości i dyrektorzy skontrolowanych zakładów dla nieletnich zapewnili bezpieczeństwo oraz realizację działalności resocjalizacyjnej w tych jednostkach. Jednak praktyka działania i przyjęte zasady wymagały poprawy, przede wszystkim w zakresie identyfikacji wydarzeń nadzwyczajnych, prowadzenia dokumentacji, jak również dostosowania procedur do przepisów ustawy o wspieraniu i resocjalizacji. Minister wykonywał na ogół prawidłowy nadzór zwierzchni i pedagogiczny nad tymi placówkami. Skuteczność resocjalizacji monitorował w ramach bieżących kontroli i wizytacji, a po zmianie przepisów wypracowywał wskaźniki, których ocena będzie możliwa w późniejszym terminie ze względu na krótki okres od wejścia w życie ww. ustawy.

W kontrolowanym okresie Minister rzetelnie gromadził oraz analizował dane w zakresie wykorzystania limitów miejsc przeznaczonych dla nieletnich w zakładach, schroniskach oraz ośrodkach. Wnioski z analiz zostały wykorzystane m.in. w trakcie reorganizacji sieci zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (w tym utworzenia okręgowych ośrodków wychowawczych), w celu optymalizacji wykorzystania limitu miejsc. Za nieprawidłowe NIK uznała utrzymującą się sytuację funkcjonowania w dwóch schroniskach o wzmożonym nadzorze wychowawczym grup dla nieletnich skierowanych do schroniska zwykłego. Ustalenia kontroli wskazują, że istotnym problemem w zakładach dla nieletnich była wysoka liczba nadgodzin i wakatów na stanowiskach niepedagogicznych, w szczególności pionu ochrony.

NIK ocenia jako prawidłową aktywność Ministra w zakresie nadzoru pedagogicznego dotyczącą przede wszystkim: wydawania wytycznych, ustalania planów nadzoru zgodnie z przyjętymi założeniami, monitorowaniem wniosków i zaleceń z przeprowadzonych kontroli oraz wizytacji oceniła jako prawidłową. Jako niewystarczające NIK uznała przede wszystkim działania związane z brakiem wyegzekwowania od nadzorowanych placówek projektów planów zabezpieczenia ośrodka, zakładu lub schroniska na wypadek wystąpienia zagrożenia bezpieczeństwa dostosowanych do nowych przepisów, a także weryfikacji tych projektów. Ponadto Minister nie wyegzekwował dostosowania regulaminów tych placówek do nowego stanu prawnego, a także nie wydał zarządzeń w sprawie standardów metodologii sporządzania opinii psychologiczno-pedagogicznej i diagnostycznej.

Minister otrzymywał i analizował informacje o wydarzeniach nadzwyczajnych, które miały miejsce w zakładach dla nieletnich. Poza jednym przypadkiem z 20 poddanych analizie, prowadził postępowania wyjaśniające, w tym kontrole doraźne. Jednak w przypadku siedmiu kontroli doraźnych nie udokumentowano ich wyników. Kontrola wykazała, że dyrektorzy sześciu zakładów dla nieletnich nie zawiadomili Ministra o 22 zdarzeniach, które należało zakwalifikować jako wydarzenia nadzwyczajne, co stanowiło 10% w odniesieniu do wszystkich 219 zgłoszonych wydarzeń.

W objętych kontrolą zakładach dla nieletnich funkcjonowały adekwatne dla danego typu placówki systemy ochrony oraz zabezpieczenia techniczno-ochronne. Jednostki te były monitorowane przez wewnętrzny system urządzeń rejestrujących obraz, ale stwierdzono niejednorodność w działaniu – monitoring w trybie ciągłym lub detekcji

ruchu. Rejestrowane obrazy były w czasie rzeczywistym obserwowane przez pracowników ochrony. W dziewięciu z 16 jednostek stwierdzono, że zapis z monitoringu był przechowywany przez nieodpowiedni czas, a w dwóch, że dokonano go niezgodnie z art. 121 ust. 4 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji. W trzech jednostkach, w których stosowany był pełny system ochrony stwierdzono nieodpowiednią liczbę pracowników ochrony na zmianach. Ustalenia kontroli wskazują także, że pracownicy nie wywiązywali się z należytą starannością z obowiązków związanych z dokumentowaniem przebiegu zmiany. Co do zasady zakłady dla nieletnich wyposażono w możliwe do zastosowania środki przymusu bezpośredniego. Siedem z nich dysponowało wszystkimi środkami przymusu bezpośredniego, w trzech ZP i trzech ZPiSdN przygotowano tylko jedną izbę izolacyjną, w kolejnym jedyne takie pomieszczenie było w trakcie remontu, a w innym ZPiSdN sposób wyposażenia izb izolacyjnych nie uniemożliwiał nieletniemu dokonania samouszkodzenia.

Kontrola wykazała incydentalne nieprawidłowości dotyczące zastosowania środków przymusu bezpośredniego, tj.: notatki służbowe z ich użycia nie zostały sporządzone przez osoby, które je stosowały, nie sporządzono ich w ogóle lub też nie zostały podpisane przez wszystkich uprawnionych – odpowiednio cztery, dwa i dziewięć przypadków ze 113 skontrolowanych. Ponadto stwierdzono, że w ośmiu ze 169 przypadków nieletnich umieszczono w izbach przejściowych/adaptacyjnych w sposób niezgodny z przepisami, a dokumentacja związana z pobytem nieletnich w izbach przejściowych/adaptacyjnych i izolacyjnych nie zawierała wszystkich wymaganych przepisami prawa elementów. W ocenie NIK, nieletni nie mogą być umieszczani w tego typu izbach bez właściwej podstawy prawnej, a dokumentacja dotycząca ich pobytu powinna być sporządzana ze szczególną starannością, gdyż dotyczy konstytucyjnych praw nieletnich.

Dyrektorzy zakładów dla nieletnich realizowali działania dotyczące procesu resocjalizacji. Dla nieletnich zaplanowano oddziaływania wychowawcze i terapeutyczne. Mieli możliwość kształcenia ogólnego i zawodowego, a także udziału w zajęciach o charakterze kulturalnym, sportowym czy też rekreacyjnym. W zakładach dla nieletnich zatrudniano odpowiednią kadre – psychologów i pedagogów. Zapewniono im odpowiednie pomieszczenia do prowadzenia zajęć. Nie stwierdzono przypadków nieudzielenia pomocy psychologiczno-pedagogicznej w razie potrzeby. Nieprawidłowości dotyczyły prowadzenia działalności o charakterze resocjalizacyjnym. Opinie psychologiczno-pedagogiczne były wydawane z naruszeniem terminów wskazanych w rozporządzeniach (w 18 z 57 badanych przypadków), a odpowiednie IPR i IPORWiT opracowywano w różnym terminie. Ponadto nadzór nad ich modyfikowaniem odbywał się z naruszeniem przepisów rozporządzeń, w przypadku 33 z 157 nieletnich, a w jednej jednostce dla ośmiu nieletnich nie przeprowadzano takiej modyfikacji w ogóle.

3. SYNTEZA WYNIKÓW KONTROLI

Liczba miejsc w zakładach dla nieletnich

Przed wejściem w życie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji, tj. przed 1 września 2022 r. liczba miejsc w zakładach dla nieletnich była wyższa niż zapotrzebowanie. Utrzymującą się tendencję zmniejszania się liczby nieletnich, którzy powinni być umieszczeni w ZP lub SdN zauważał DSRiN. W opracowanych analizach wskazywał na potrzebę reorganizacji sieci ZP i SdN. [str. 18–22]

Według stanu na 31 czerwca 2022 r. w SdN dostępnych było 485 miejsc, w ZP – 1258. W arkuszach organizacji roku szkolnego Minister przewidywał, że należy zabezpieczyć odpowiednio o 267, czyli o 55,1% w przypadku SdN i o 424, czyli 33,7% w przypadku ZP miejsc mniej niż wynikało to z zarządzenia w sprawie limitu miejsc. Tymczasem stan ewidencyjny nieletnich na 31 czerwca 2022 r. w SdN wynosił 91, czyli 18,8% stanu przewidzianego w zarządzeniu w sprawie limitu miejsc i 41,7% w arkuszach organizacyjnych. Z kolei w ZP umieszczonych było 333 nieletnich, czyli 26,5% według stanu z zarządzenia w sprawie limitu miejsc i 39,9% założonego w arkuszach organizacyjnych. [str. 18–22]

Utworzenie OOW z limitem 601 miejsc spowodowało, że liczba dostępnych miejsc w SdN zmniejszyła się do 228, w ZP do 864. Według danych z arkuszy organizacyjnych dla nieletnich przygotowano odpowiednio 356, 128 i 568 miejsc. Na dzień rozpoczęcia kontroli w MS, tj.: 26 stycznia 2023 r., stan ewidencyjny w SdN wskazywał, że przebywało w nich 98 nieletnich, w ZP – 289, a w OOW – 132. W wydanym w trakcie kontroli zarządzeniu w sprawie limitu miejsc z 2023 r. Minister określił nowe limity, w SdN – 268 i ZP – 760. Wpłynęło to na stopień wykorzystania miejsc. Na dzień 11 maja 2023 r. w SdN według stanu ewidencyjnego przebywało 95 nieletnich, w ZP – 292 i OOW – 233. Liczba nieletnich w OOW zwiększyła się o 101. [str. 18–22]

Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji wprowadziła nowy typ zakładu dla nieletnich OOW

Z dniem 1 września 2022 r. ustawa o wspieraniu i resocjalizacji zastąpiła ustawę o postępowaniu w sprawach nieletnich. Wprowadziła zmiany w funkcjonowaniu zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich. Rozszerzono katalog środków wychowawczych o umieszczenie nieletniego w okręgowym ośrodku wychowawczym. Zastosowanie tego środka przewidziano w sytuacji, gdy przemawia za tym stopień demoralizacji nieletniego, rodzaj czynu karalnego, sposób i okoliczności jego popełnienia, zwłaszcza gdy inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji nieletniego. Orzeczenie tego środka wychowawczego może nastąpić również, gdy nieletni uchyła się od wykonywania środka wychowawczego w postaci umieszczenia w młodzieżowym ośrodku wychowawczym i w chwili orzekania ukończył 13 lat, jeżeli przemawia za tym stopień demoralizacji nieletniego, a inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji nieletniego. Na początkowym etapie planowano utworzenie 14 tego typu zakładów dla nieletnich. Ostatecznie zdecydowano o utworzeniu 10 – dwóch dla dziewcząt i ośmiu dla chłopców. [str. 18]

Zniesienie ZP w Sadowicach

Po przeprowadzonym przekształceniu 10 zakładów dla nieletnich w okręgowe ośrodki wychowawcze Minister zdecydował o zniesieniu Zakładu Poprawczego w Sadowicach. [str. 22]

Opóźnienie w wydawaniu aktów prawnych: rozporządzeń i zarządzeń

Wejście w życie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji wymagało od Ministra Sprawiedliwości wydania 18 rozporządzeń oraz trzech zarządzeń, które związane były z działalnością zakładów dla nieletnich. Wszystkie rozporządzenia zostały wydane z opóźnieniem od siedmiu do 148 dni, a dwa zarządzenia nie zostały wydane. [str. 40–41]

Niewystarczający nadzór MS nad wprowadzeniem i dostosowaniem regulaminów zakładów dla nieletnich do ustawy o wspieraniu i resocjalizacji

Nadzór Ministra nad wprowadzeniem i dostosowaniem regulaminów zakładów dla nieletnich do ustawy o wspieraniu i resocjalizacji był niewystarczający. Według stanu na 19 kwietnia 2023 r. 12 zakładów dla nieletnich, w tym: siedem ZP⁵, cztery ZPiSdN⁶, jedno SdN⁷ posługiwało się regulaminami niedostosowanymi do nowych przepisów. W przypadku trzech z nich do Ministerstwa do dnia rozpoczęcia kontroli nie wpłynęły projekty tych dokumentów. Natomiast w przypadku pozostałych 18 zakładów dla nieletnich nowe regulaminy zostały zatwierdzone w terminie od 88 do 210 dni od dnia wejścia w życie rozporządzenia w sprawie funkcjonowania ZP. [str. 36–38]

Schroniska dla nieletnich w Chojnicach i Dominowie – funkcjonowały w sposób niezgodny z profilem określonym w zarządzeniach MS i ustawie o wspieraniu i resocjalizacji

NIK ustaliła, że w dwóch schroniskach, które były schroniskami interwencyjnymi/o wzmożonym nadzorze wychowawczym przebywali także nieletni, którzy powinni przebywać w schronisku zwykłym. W tych placówkach zgodnie z arkuszami organizacyjnymi na poszczególne lata szkolne utworzono trzy grupy wychowawcze zwykłe i jedną interwencyjną w SdN w Chojnicach i po dwie grupy zwykłe i interwencyjne w SdN w Dominowie. W konsekwencji nieletni, którzy powinni być skierowani do schronisk zwykłych mieli kontakt z wychowankami wymagającymi wzmożonego nadzoru. [str. 38]

Kierowanie i przenoszenie nieletnich oraz informowanie rodziców (opiekunów) o przeniesieniu

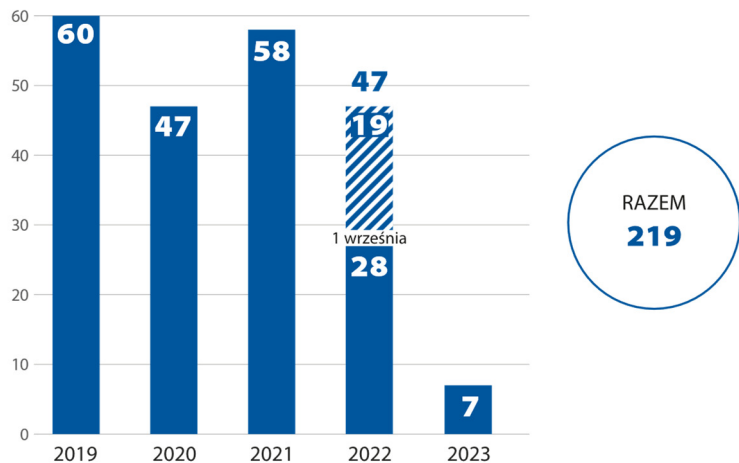
W zakresie kierowania i przenoszenia nieletnich do odpowiednich placówek kontrola wykazała, że w przypadku siedmiu z 10 nieletnich odbyło się to na podstawie opinii zespołu specjalistów, w skład którego nie wchodził psycholog, co było niezgodne z § 36 ust. 1 rozporządzenia w sprawie ZP. Ponadto w pięciu sprawach rodzice (opiekunowie) nie zostali poinformowani o przeniesieniu nieletnich do innego zakładu. [str. 27]

Nieprawidłowości dotyczące prowadzenia postępowań wyjaśniających po zgłoszonych wydarzeniach nadzwyczajnych

Dyrektorzy zakładów dla nieletnich byli zobligowani do niezwłocznego zgłaszania wystąpienia wydarzeń nadzwyczajnych Ministrowi. Liczba zgłoszonych wydarzeń nadzwyczajnych pozostawała na podobnym poziomie.

Infografika nr 1

Wydarzenia nadzwyczajne zgłoszone do MS w kontrolowanym okresie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych w trakcie kontroli.

NIK zbadała w Ministerstwie 20 takich zgłoszeń. Stwierdzono, że w 19 z nich przeprowadzono postępowanie wyjaśniające, z czego w 10 przeprowadzono kontrole doraźne. Jednak wyników siedmiu z tych kontroli nie udokumentowano. Postępowania wyjaśniające były prowadzone w terminie od jednego do siedmiu dni od wystąpienia tego wydarzenia. W rezultacie przeprowadzonych czynności dyrektorom zakładów dla nieletnich m.in.: polecono omówienie przebiegu wydarzeń na najbliższej radzie placówki, na spotkaniu z pracownikami ochrony, bezwzględne przestrzeganie przepisów

⁵ W: Barczewie, Białymstoku, Koszalinie, Nowem, Ostrowcu Świętokrzyskim, Poznaniu i Świeciu.

⁶ W: Głogowie, Konstantynowie Łódzkim, Mrozach, Raciborzu.

⁷ W: Dominowie.

prawa w zakresie sprawowania opieki nad nieletnimi, przeprowadzenie szkolenia w zakresie przeciwdziałania agresywnym zachowaniom, podnoszenia umiejętności radzenia sobie ze emocjami wśród pracowników i wychowanków. [str. 31–35]

**Niezgłoszone
wydarzenia
nadzwyczajne**

Ustalenia kontroli wskazują, że nie wszystkie wydarzenia nadzwyczajne do których doszło na terenie zakładów dla nieletnich zostały prawidłowo zidentyfikowane, a informacja o nich przekazana Ministrowi. Dzięki zasięgnięciu informacji w trybie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK w jednostkach Policji, pogotowiu ratunkowym i Straży Pożarnej, a także analizie środków dyscyplinarnych wymierzonych nieletnim kontrolerzy zidentyfikowali 22 zdarzenia, które dyrektorzy powinni zakwalifikować jako wydarzenia nadzwyczajne i wszcząć odpowiednie procedury, w tym niezwłocznie zawiadomić o nich Ministra Sprawiedliwości. Takie nieprawidłowości stwierdzono w sześciu z 16 skontrolowanych jednostek, z tym, że 17 niezgłoszonych wydarzeń nadzwyczajnych stwierdzono w dwóch jednostkach: w ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim i ZPiSdN w Głogowie. [str. 64–68]

**Nieprawidłowości
w dokumentowaniu
wydarzeń
nadzwyczajnych**

Księgi wydarzeń nadzwyczajnych były prowadzone w sposób nieodpowiadający przepisom w sześciu⁸ z 16 skontrolowanych jednostkach. Nieprawidłowości dotyczyły m.in.: braku części danych wymaganych przepisami odpowiednich rozporządzeń, np.: godziny wydarzenia nadzwyczajnego, informacji pod czyją opieką znajdował się wychowanek, miejsca, w którym doszło do wydarzenia nadzwyczajnego. Informacje o pięciu wydarzeniach nadzwyczajnych, które miały miejsce w trzech zakładach dla nieletnich przekazano Ministrowi w czasie od 15 godz. do trzech dni, co przez NIK zostało ocenione jako działanie nierzetelne. W rozporządzeniach w sprawie ZP i funkcjonowania ZP wskazano, że powinno się je przekazywać niezwłocznie. Pisma nadzorcze kierowane przez kierownictwo DSRIN do dyrektorów zakładów dla nieletnich konkretyzowały ten obowiązek – podano dane do kontaktu telefonicznego oraz adresy e-mail na które należało je przekazywać. [str. 64–65]

**Izby adaptacyjne
– nieodpowiedni
standard
wyposażenia**

We wszystkich skontrolowanych jednostkach wyodrębniono 38 izb adaptacyjnych, z tym, że w jednym ZP tylko jedną. Oględzinom poddano 33 z nich. Poza jednym OOW, w którym w izbie adaptacyjnej nie zapewniono nieletnim dostępu do światła dziennego (jedynie przeszklone drzwi), wszystkie pozostałe spełniały standard pomieszczenia mieszkalnego. W ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim sposób zamontowania kamery spowodował, że obraz z monitoringu zawierał tzw. „martwe pole”, przez co mógł utrudniać obserwację nieletniego, który w niej przebywał. [str. 58–59]

**Zbyt mała liczba
izb izolacyjnych**

Ustalono, że w jednym ZP nie przygotowano pomieszczeń o standardzie izby izolacyjnej, ponieważ jedyne jakim dysponował ZP znajdowało się w remoncie, a w sześciu kolejnych placówkach przygotowano tylko jedną izbę. Rozporządzenie w sprawie funkcjonowania ZP w § 37 ust. 2 pkt 9 w przypadku ZP i § 37 ust. 2 pkt 9 w zw. z § 50 w przypadku SdN wskazuje, że dla prawidłowej realizacji zadań posiadają one izby izolacyjne. W jednym ZPiSdN izby izolacyjne nie były urządzone w sposób uniemożliwiający dokonanie przez nieletniego samouszkodzenia: ramę łóżka, stolik oraz krzesło wykonano z metalowych kątowników i desek, ściany oraz podłoga w pomieszczeniu nie były wyłożone materiałem absorbującym siłę uderzenia. Przyczyną nieodpowiedniej, w stosunku do wymagań rozporządzenia w sprawie funkcjonowania ZP liczby izb izolacyjnych był, jak wskazali dyrektorzy zakładów dla nieletnich, brak wykorzystywania tego środka przymusu bezpośredniego. Ponadto jedna izba izolacyjna odpowiadała potrzebom, a także kwestie finansowe, związane z odpowiednim jej wyposażeniem. [str. 59–60]

⁸ ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim, ZP w Poznaniu, ZP w Grodzisku Wielkopolskim, OOW w Laskowcu (poprzednio ZPiSdN), ZPiSdN w Głogowie i ZPiSdN w Mrozach.

<p>Nieprawidłowości dotyczące pobytu nieletnich w izbach przejściowych/adaptacyjnych i izolacyjnych</p>	<p>Mimo precyzyjnie wskazanych elementów, które powinny zgodnie z przepisami, dokumentować pobyt nieletnich w poszczególnych izbach, w toku kontroli ustalono, że pracownicy zakładów dla nieletnich nie przykładali należytej staranności w ich wypełnianiu. Stwierdzono m.in., że w księgach umieszczeń w izbach przejściowych/adaptacyjnych: nie odnotowywano przyczyny umieszczenia, danych osoby decydującej o umieszczeniu i daty zwolnienia nieletnich z tych pomieszczeń, tym samym brak było możliwości zweryfikowania jak długo nieletni w nich przebywał. Ponadto pobyt ośmiu nieletnich był dłuższy niż dopuszczalne przepisami 14 dni, a kolejnych ośmiu umieszczono w izbach przejściowych wbrew przesłankom wskazanym w ustawie, np. w celu wyjaśnienia wydarzenia nadzwyczajnego. Nieprawidłowości w zakresie pobytu nieletnich w izbach izolacyjnych dotyczyły m.in.: nieodnotowywania w dokumentacji czterech pobytów w izbach, faktu, że informatyczne nośniki danych, które powinny zawierać pobyt nieletniego w tym pomieszczeniu nie zawierały całości pobytu – brak części nagrań lub nagrania wykonano w trybie detekcji ruchu. [str. 60–63]</p>
<p>Zapisy z monitoringu przechowywane na informatycznych nośnikach danych niezgodnie z przepisami</p>	<p>We wszystkich skontrolowanych zakładach dla nieletnich stosowano monitorowanie przez wewnętrzny system urządzeń rejestrujących obraz. Minimalna liczba zainstalowanych w nich kamer wynosiła 46, a maksymalna 234. Nieprawidłowo przechowywano zapisy monitoringu na informatycznych nośnikach danych, w skrajnym przypadku dostępny był zapis z monitoringu izby izolacyjnej sprzed 421 dni od dnia przeprowadzania oględzin, mimo że powinny być on dostępne maksymalnie przez 120 dni od dokonania zapisu. Ponadto w dwóch jednostkach stwierdzono, że monitoring był realizowany niezgodnie z art. 121 ust. 4 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji, w kolejnej dziewięć kamer zawierało tzw. „martwe pola”, a w jednej nie monitorowano pobytu nieletnich w izbie chorych. Przyczyną tych nieprawidłowości był brak dostatecznego nadzoru ze strony dyrektorów nad podmiotami zewnętrznymi i pracownikami zajmującymi się serwisowaniem monitoringu. [str. 52–53]</p>
<p>Wydatki na bezpieczeństwo</p>	<p>W skontrolowanych placówkach wydatki związane z bezpieczeństwem wyniosły 8081,7 tys. zł, z czego kontroli poddano 3562,8 tys. zł, a więc 44,1%. Najczęściej dyrektorzy przeznaczali je na rozbudowę systemu monitoringu, remonty murów i ogrodzeń, bramki do wykrywania metali, prześwietlarki do bagażu, systemy kontroli dostępu. [str. 53–55]</p>
<p>Stosowanie środków przymusu bezpośredniego</p>	<p>Dziewięć z 16 jednostek nie dysponowało wszystkimi możliwymi do zastosowania przez nie środkami przymusu bezpośredniego. W sześciu zakładach dla nieletnich spośród 10, które były zobowiązane do zorganizowania izb izolacyjnych przygotowano tylko jedną izbę izolacyjną, a w jednym w ogóle nie było takich pomieszczeń, bo jedyne, które było znajdowało się w remoncie. Trzy jednostki nie miały kasku zabezpieczającego lub kajdanek. NIK zauważa, że dopiero od 1 września 2022 r. przepisy prawa umożliwiły prewencyjne zastosowanie kajdanek, a mimo to ten środek przymusu stanowi prawie ¼ wszystkich zastosowanych środków przymusu. Kontrola ujawniła nieprawidłowości dotyczące dokumentowania ich stosowania, np.: sporządzenie notatek z zastosowania tych środków przez osoby, które ich nie stosowały, brak w dokumentacji elementów określonych przepisami prawa. Przyczyną tego stanu był brak staranności w realizacji obowiązków przez pracowników. [str. 55–58]</p>
<p>Nieopracowanie lub opracowanie po terminie sposobu zapewnienia bezpośredniej łączności między zakładami dla nieletnich a Policją</p>	<p>Rozporządzenie w sprawie współpracy z Policją, które weszło w życie 22 listopada 2022 r. nałożyło na dyrektorów zakładów dla nieletnich obowiązek opracowania sposobu zapewnienia bezpośredniej łączności między tymi jednostkami a Policją oraz projektów planów zabezpieczenia na wypadek wystąpienia zagrożenia bezpieczeństwa. Sposób zapewnienia bezpośredniej łączności między zakładami dla nieletnich a właściwą jednostką Policji został opracowany z naruszeniem terminu wskazanego w ww. rozporządzeniu w siedmiu zakładach. W trzech plany zabezpieczenia na wypadek wystąpienia zagrożenia bezpieczeństwa nie zostały opracowane, a dyrektorzy trzech kolejnych zakładów dla nieletnich albo opracowali go po terminie albo nie</p>

przekazali do właściwej komórki w MS. W jednym z kontrolowanych ZP plan zabezpieczenia został przygotowany nierzetelnie, ponieważ dane zostały naniesione na dokument w sposób nietrwały. Dyrektorzy zakładów dla nieletnich podkreślali, że przyczyną opóźnień w opracowywaniu tego dokumentu był fakt, że rozporządzenie, w ich ocenie, wyznaczyło im zbyt krótki czas na opracowanie tych dokumentów, w tym na przeprowadzenie uzgodnień w tym zakresie z komendantami powiatowymi i wojewódzkimi Policji.

[str. 44–45]

**Nadzór MS
nad wprowadzeniem
planów
zabezpieczenia
na wypadek
zagrożenia
bezpieczeństwa**

NIK oceniła nadzór Ministra nad opracowaniem planów zabezpieczenia na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa jako niewystarczający. 16 dyrektorów zakładów dla nieletnich według stanu na 1 marca 2023 r., tj.: pięciu OOW, jednego SdN, sześciu ZP i czterech ZPiSdN nie przedłożyło tego dokumentu do akceptacji Dyrektorowi Biura Bezpieczeństwa w Ministerstwie. Ponadto w toku weryfikacji przedłożonych dokumentów stwierdzono, że w czterech z ośmiu przypadkach Dyrektor powyżej wskazanego Biura zaakceptował te dokumenty lub zgłosił do nich uwagi z naruszeniem terminów określonych w rozporządzeniu w sprawie współdziałania z Policją. W jednym przypadku projekt zaakceptowano po siedmiu dniach, a w trzech własne zmiany do projektu Dyrektor Biura Bezpieczeństwa zgłosił po jednym, sześciu i 14 dniach. Ponadto w trzech przypadkach nie przeprowadzono rzetelnej weryfikacji tych dokumentów. W konsekwencji zatwierdzono dwa projekty, które były niezgodne z obowiązującymi przepisami, a w trzecim część obowiązkowych pozycji, wskazanych w rozporządzeniu albo nie została uzupełniona, albo uzupełnienia naniesiono w sposób nietrwały. [str. 37–38]

**Nieprawidłowości
w dokumentowaniu
zmian**

W trzech zakładach dla nieletnich stwierdzono przypadki, w których obsada zmian nie była zgodna z przepisami lub procedurami wewnętrznymi wprowadzonymi przez dyrektorów. W trakcie kontroli w MS ustalono, że coraz poważniejszym problemem w zakładach dla nieletnich staje się praca w godzinach nadliczbowych, brak zainteresowania pracą na stanowiskach pracowników ochrony, której konsekwencją jest wysoka liczba wakatów. W 2022 r. w 5 z 30⁹ zakładach liczba nadgodzin wynosiła od 3486 do 5538 rocznie, a w 10 z 31 liczba pracowników niepedagogicznych była niewystarczająca (od sześciu do 11 wakatów¹⁰). W ocenie NIK nadmierne obciążenie pracą pracowników ochrony stwarza ryzyko ich przemęczenia i wypalenia zawodowego oraz może negatywnie wpływać na bezpieczeństwo. Oprócz nieprawidłowej obsady zmian w 13 jednostkach stwierdzono nieprawidłowości w dokumentowaniu ich przebiegu, np. pracownicy ochrony nie odnotowywali kontroli zachowania nieletnich w czasie ciszy nocnej lub też deklarowane godziny obchodów nie znajdowały potwierdzenia w zapisie monitoringu. Brakowało także zapisów o codziennej kontroli zabezpieczeń techniczno-ochronnych, a w pięciu placówkach nie w pełni realizowano procedury dotyczące weryfikacji osób wchodzących lub wjeżdżających na teren zakładów dla nieletnich. [str. 46–48]

**Plany ochronne
i plany ochrony
- brak aktualizacji
wykazu adresowego**

W opracowywaniu planów ochronnych, a od 1 września 2022 r. planów ochrony stwierdzono nieprawidłowości, które uzasadniają potrzebę ponownej analizy, czy wszystkie wskazane w przepisach instrukcje powinny wchodzić w ich skład. Dotyczyły one przede wszystkim załącznika do instrukcji alarmowej – wykazu adresowego pracowników tych jednostek. W trzech zakładach kontrolerzy nie otrzymali takiego dokumentu, w kolejnym nie był on aktualizowany od stycznia 2019 r. do kwietnia 2022 r., a w następnym aktualizacja odbywała się z opóźnieniem, mimo że przepis wskazywał na obowiązek jej dokonywania nie rzadziej niż raz na kwartał. Ponadto w dwóch placówkach nierzetelnie opracowano opis systemu zabezpieczenia elektronicznego – liczba kamer nieodpowiadająca stanowi faktycznemu. Uzasadnionym byłoby wprowadzenie obowiązku aktualizacji planu ochrony z określoną częstotliwością i w razie zmian stanu faktycznego. [str. 43–44]

⁹ Z wyłączeniem ZP w Sadowicach.

¹⁰ Według stanu na 31 października 2022 r.

Kontrole z ustawy Prawo budowlane	We wszystkich skontrolowanych zakładach dla nieletnich corocznie przeprowadzano kontrole obiektów. W wymaganych terminach przeprowadzono także kontrole 5-letnie. Stwierdzono nieprawidłowości dotyczące prowadzenia ksiąg obiektów oraz nierzetelny odbiór protokołów z tych kontroli przez dyrektora jednej placówki. Wnioski z kontroli na podstawie Prawa budowlanego były realizowane w zależności od dostępności środków finansowych w jednostkach. Dyrektorzy w pierwszej kolejności realizowali najpilniejsze zadania. [str. 42-43]
Działalności zakładów dla nieletnich w okresie pandemii COVID-19	W okresie pandemii COVID-19 Ministerstwo i dyrektorzy zakładów dla nieletnich podejmowali działania mające na celu zapewnienie ciągłości pracy tych placówek, m.in. poprzez wydawanie rekomendacji. Wytyczne w tym zakresie DSRiN przekazał dyrektorom dostosowując je do zmieniającej się sytuacji. Wprowadzono obowiązek codziennego przekazywania do Centrum Zarządzania Kryzysowego Ministerstwa Sprawiedliwości informacji na temat podejmowanych działań. Dyrektorzy, we własnym zakresie poprzez wewnętrzne zarządzenia organizowali pracę podległych sobie pracowników, dostosowywano placówki do ewentualności wystąpienia zakażenia Sars-CoV-2 wśród nieletnich. [str. 68]
Plany pracy, pomoc psychologiczno- pedagogiczna	W latach objętych kontrolą, we wszystkich zakładach dla nieletnich opracowano łącznie 63 roczne plany pracy, spośród których jeden nie zawierał wszystkich elementów wskazanych w odpowiednich aktach wykonawczych. W jednej jednostce taki plan na rok szkolny 2020/2021 nie został przygotowany. Z nieletnimi pracowali psycholodzy, pedagodzy, terapeuci, którzy mieli zapewnione odpowiednie warunki do prowadzenia tej działalności. Jedenaście zakładów dla nieletnich nawiązało współpracę z psychiatrami. [str. 69-70]
Opinie psychologiczno- pedagogiczne, IPR i IPOWRiT, przygotowywane po terminie	We wszystkich SdN sporządzano opinie psychologiczno-pedagogiczne. Stwierdzono, że takich dokumentów nie opracowano w przypadku trzech nieletnich, z kolei w ośmiu opiniach nie zawarto wszystkich wymaganych przepisami prawa informacji. 31,6% opinii przygotowano z opóźnieniem, tj. w czasie dłuższym niż sześć tygodni od dnia umieszczenia nieletniego w SdN. W ZP opracowywano indywidualne diagnozy i IPR. Wobec nieokreślenia w powszechnie obowiązujących przepisach terminu na opracowanie tych dokumentów proces ten przebiegał różnie w zależności od uregulowań wewnętrznych, od jednego do sześciu tygodni. W skrajnym przypadku IPR po raz pierwszy opracowano po upływie siedmiu miesięcy od dnia przyjęcia wychowanka do ZP. Podobnie w przypadku OOW, przepisy nie określały terminu na opracowywanie IPOWRiT, stąd był on sporządzany w różnym czasie np. po sześciu tygodniach pobytu nieletniego w OOW, lecz termin ten mógł ulec wydłużeniu z uwagi na względy organizacyjne lub niewystarczający czas do właściwego poznania i zdiagnozowania nieletniego. Łącznie IPR dla 21 nieletnich opracowano w terminie dłuższym niż 30 dni, a IPOWRiT dla trzech. Nie opracowano stosownych dokumentów dla czterech nieletnich. [str. 70-72]
Nieterminowo modyfikowane IPR w zakładach poprawczych	Odzwierciedlenie procesu resocjalizacji nieletnich nie znalazło potwierdzenia w modyfikacjach IPR w przypadku ośmiu nieletnich, ponieważ przez cały okres ich pobytu w placówce nie prowadzono takich czynności. Z kolei w przypadku 33 z 116 nieletnich którym IPR został zmodyfikowany stwierdzono, że odbyło się to rzadziej niż co sześć miesięcy. W skrajnym przypadku po dwóch latach sześciu miesiącach i sześciu dniach od poprzedniej modyfikacji. [str. 72-73]
Nagrody i środki dyscyplinarne	Elementem pracy z nieletnimi są udzielane im nagrody oraz wymierzane środki dyscyplinarne. Wśród nagród dominowały pochwała, udzielenie przepustki, zezwolenie na rozmowę telefoniczną na koszt jednostki, w której nieletni przebywał. A najczęściej stosowanymi środkami dyscyplinarnymi były upomnienie i nagana. [str. 74-75]

Współpraca z rodzicami - informowanie o postępach w resocjalizacji w ZP i OOW oraz o zachowaniu nieletnich w SdN nie zawsze udokumentowana

Z ustaleń kontroli wynika, że pracownicy ZP informowali rodziców (opiekunów) nieletnich o postępach resocjalizacji. Najczęściej stosowano formę pisemną lub też przekazywano wymagane informacje w kontaktach bezpośrednich lub w trakcie rozmów telefonicznych, co odnotowywano w notatkach służbowych, sporządzanych w 14 z 16 jednostek, które są lub były ZP. Jednakże stwierdzono, że w przypadku 25 nieletnich nie zachowano wymaganej częstotliwości w udzielaniu tych informacji. Odmiennie przedstawiała się sytuacja w SdN, które powinny przekazywać informacje o zachowaniu nieletnich, ale przepisy nie wskazywały z jaką częstotliwością je przekazywać. Stąd w trzech SdN, w przypadku 25 nieletnich w jakikolwiek sposób nie udokumentowano realizacji tego obowiązku. [str. 73]

Powrotność do przestępstwa

Przeprowadzana w trakcie kontroli weryfikacja powrotności do przestępstwa wśród wychowanków, którzy opuścili zakłady i schroniska wykazała, że odpowiednio 54,3% oraz 63,5% spośród nich nie figurowało w: Kartotece Karnej, Kartotece Nieletnich, Kartotece Osób Pozbawionych Wolności lub Kartotece Pozbawienia Wolności¹¹. W okresie przed wejściem w życie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji skuteczność resocjalizacji nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych była oceniana w ramach kontroli i wizytacji obejmujących całokształt działalności placówki. W związku z krótkim okresem obowiązywania ustawy o wspieraniu i resocjalizacji, a także trwającym procesem gromadzenia danych w zakresie ustalenia wskaźników skuteczności resocjalizacji nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych, monitoring odbywał się w ramach bieżącej działalności nadzorczej Ministerstwa nad zakładami dla nieletnich. [str. 39-40]

¹¹ Jako osoby, które powróciły do przestępstwa należy rozumieć: osoby skazane na karę bezwzględnego pozbawienia wolności, karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, na karę grzywny, karę ograniczenia wolności oraz skazani przez sądy innych państw, tj.: osoby które figurują w Kartotece Karnej, Kartotece Nieletnich i Kartotece Osób Pozbawionych Wolności za czyny zabronione popełnione po opuszczeniu zakładu poprawczego, schroniska dla nieletnich, a wyroki są prawomocne.

4. WNIOSKI

Minister Sprawiedliwości

W związku z wynikami kontroli, niezależnie od wniosków pokontrolnych przekazanych kierownikom jednostek kontrolowanych w wystąpieniach pokontrolnych, Najwyższa Izba Kontroli wnosi o:

- 1) zwiększenie nadzoru przez Ministra nad dyrektorami zakładów dla nieletnich w zakresie:
 - a) identyfikowalności wydarzeń nadzwyczajnych, w szczególności w ZPiSdN w Głogowie i ZPiSdN w Konstantynowie Łódzkim;
 - b) dokumentowania pobytu nieletnich w izbach adaptacyjnych, izbach izolacyjnych oraz stosowania wobec nich środków przymusu bezpośredniego;
- 2) sporządzenie kompleksowej analizy sytuacji kadrowej pracowników zakładów dla nieletnich, w szczególności w zakresie pracowników ochrony, w kontekście rzetelności realizowanych przez nich zadań, adekwatności wynagrodzenia i konieczności pozyskania nowych pracowników, a następnie podjęcie odpowiednich do jej wyników działań.

Wnioski *de lege ferenda*

Najwyższa Izba Kontroli wnosi o podjęcie działań przez Ministra Sprawiedliwości zmierzających do zmiany:

- 1) rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 2022 r. w sprawie pobytu nieletnich w zakładach poprawczych¹² oraz rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 2022 r. w sprawie pobytu nieletnich w okręgowych ośrodkach wychowawczych¹³ w zakresie określenia odpowiednio w § 17 i § 24 ww. rozporządzeń terminu określającego czas na opracowanie IPR i IPOWRiT liczonego od dnia przyjęcia nieletniego do ww. placówek. Wskazanie terminu wyeliminuje niejednorodną praktykę zakładów poprawczych i okręgowych ośrodków wychowawczych w tym zakresie;
- 2) rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 września 2022 r. w sprawie zapisów z monitoringu w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, okręgowych ośrodkach wychowawczych, zakładach leczniczych dysponujących warunkami wzmocnionego lub maksymalnego zabezpieczenia, zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich¹⁴ poprzez wprowadzenie obowiązku utrwalenia monitoringu w trybie ciągłym (tj. z wykluczeniem trybu detekcji ruchu) w izbach izolacyjnych, adaptacyjnych i chorych. Wskazanie takiego sposobu rejestrowania obrazu wzmocni bezpieczeństwo nieletnich znajdujących się w monitorowanych pomieszczeniach, a także wyeliminuje niejednorodną praktykę w tym zakresie;
- 3) rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 2022 r. w sprawie pobytu nieletnich w schroniskach dla nieletnich¹⁵ poprzez doprecyzowanie w § 17 z jaką częstotliwością rodzice albo ten z rodziców, pod którego stałą pieczęcią nieletni pozostaje, albo opiekun nieletniego powinni być informowani o zachowaniu nieletniego umieszczonego w schronisku. Zmiana w tym zakresie spowoduje, że takie informacje będą przekazywane i wyeliminuje to niejednorodną praktykę schronisk dla nieletnich w tym zakresie;
- 4) rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 2022 r. w sprawie funkcjonowania okręgowych ośrodków wychowawczych, zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich¹⁶ w zakresie § 60 i § 61 poprzez ograniczenie elementów planów ochrony do jedynie koniecznych oraz wprowadzenie obowiązku aktualizacji planu ochrony z określoną częstotliwością i w razie zmian stanu faktycznego. Zbyt rozbudowana struktura dokumentu nie sprzyja poprawności jego opracowania i stosowania.

¹² Dz. U. poz. 1891.

¹³ Dz. U. poz. 1890.

¹⁴ Dz. U. poz. 2038.

¹⁵ Dz. U. poz. 1889.

¹⁶ Dz. U. poz. 1897.

5. WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

5.1. Nadzór zwierzchni i pedagogiczny Ministra Sprawiedliwości nad zakładami dla nieletnich

W kontrolowanym okresie Minister rzetelnie gromadził oraz analizował dane w zakresie wykorzystania limitów miejsc przeznaczonych dla nieletnich w zakładach, schroniskach oraz ośrodkach. Wnioski z analiz zostały wykorzystane m.in. w trakcie reorganizacji sieci zakładów i schronisk dla nieletnich (w tym utworzenia okręgowych ośrodków wychowawczych) w celu optymalizacji wykorzystania limitu miejsc. Jako prawidłową uznano aktywność Ministra w zakresie nadzoru pedagogicznego dotyczącą przede wszystkim: wydawania wytycznych, ustalania planów nadzoru zgodnie z przyjętymi założeniami, monitorowaniem wniosków i zaleceń z przeprowadzonych kontroli i wizytacji. Pozytywnie oceniono również pełnienie nadzoru zwierzchniego, w tym rzetelne rozpatrywanie skarg i wniosków, także tych anonimowych, pomimo braku takiego obowiązku. Jako niewystarczające uznano przede wszystkim działania związane z wyegzekwowaniem od nadzorowanych placówek projektów planów zabezpieczenia ośrodka, zakładu lub schroniska na wypadek wystąpienia zagrożenia bezpieczeństwa oraz weryfikacją tych projektów, a także dostosowaniem sytuacji zakładów dla nieletnich do nowego stanu prawnego, w szczególności w zakresie adaptacji ich regulaminów do wprowadzonych zmian prawa czy wydania przez Ministra standardów metodologii sporządzenia opinii psychologiczno-pedagogicznej i diagnostycznej.

5.1.1. Zakłady dla nieletnich – limity miejsc i ich wykorzystanie

W okresie od 1 stycznia 2019 r. do 1 września 2022 r. na podstawie zarządzenia w sprawie limitu miejsc oraz trzech zarządzeń wydanych odnośnie utworzenia poszczególnych zakładów i schronisk funkcjonowało 31 zakładów dla nieletnich¹⁷. Spośród nich cztery działały jako samodzielne SdN, 17 jako samodzielne ZP, 10 jako ZPiSdN. Łączna liczba miejsc przeznaczona dla nieletnich w ZP wynosiła 1258 miejsc, a w SdN 485 miejsc. Ogółem w zakładach dla nieletnich przygotowano 1743 miejsca.

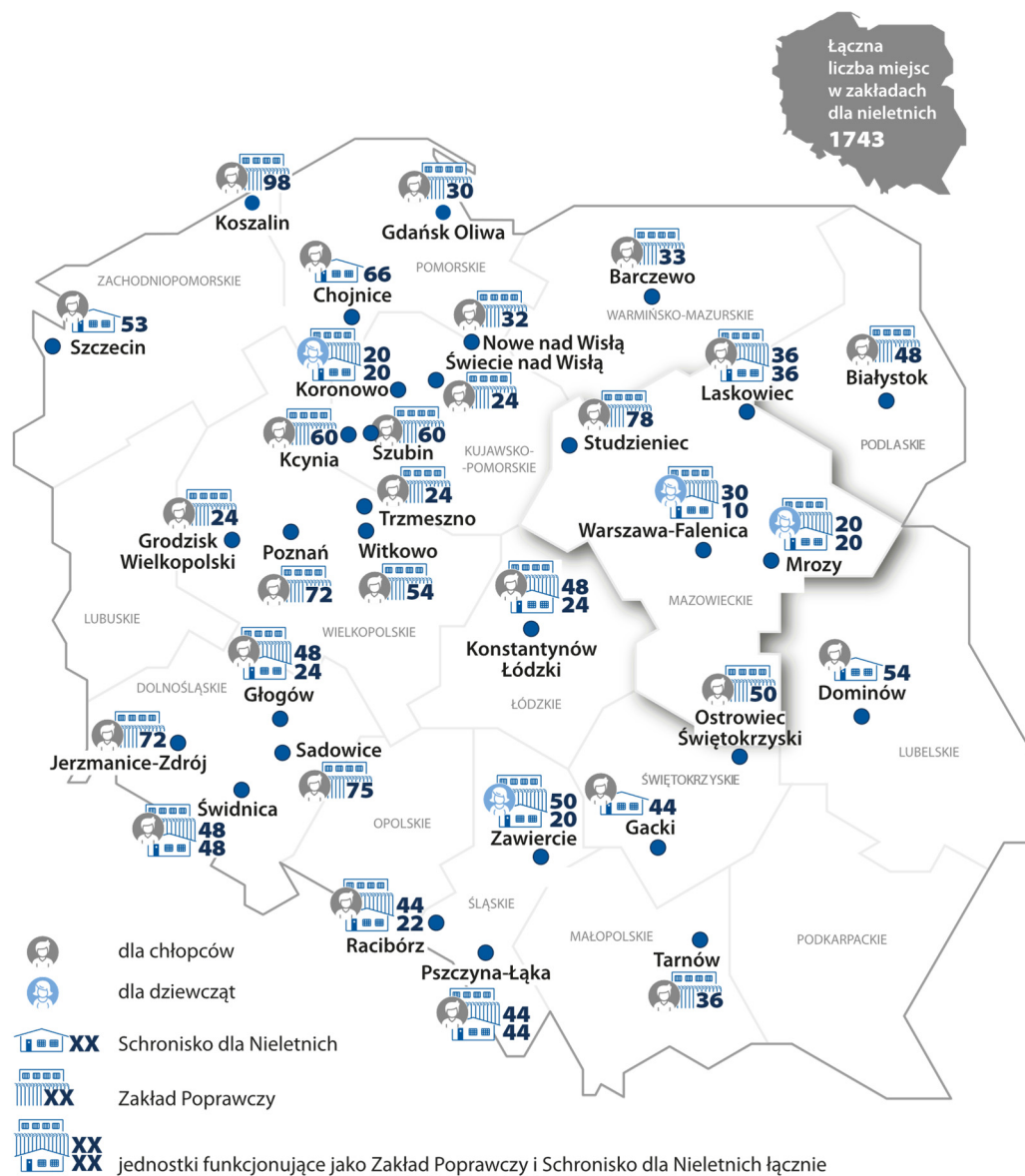
Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji

1 września 2022 r. ustawa o wspieraniu i resocjalizacji zastąpiła ustawę o postępowaniu w sprawach nieletnich. Nowa ustawa wprowadziła zmiany w funkcjonowaniu zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich. Rozszerzono katalog środków wychowawczych o umieszczenie nieletniego w nowym typie zakładu dla nieletnich, tj. w okręgowym ośrodku wychowawczym. Zastosowanie tego środka przewidziano w sytuacji, gdy przemawia za tym stopień demoralizacji nieletniego, rodzaj czynu karalnego, sposób i okoliczności jego popełnienia, zwłaszcza gdy inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji nieletniego. Orzeczenie tego środka wychowawczego może nastąpić również, gdy nieletni uchylił się od wykonywania środka wychowawczego w postaci umieszczenia w młodzieżowym ośrodku wychowawczym i w chwili orzekania ukończył 13 lat, jeżeli przemawia za tym stopień demoralizacji nieletniego, a inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji nieletniego.

¹⁷ Zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 grudnia 2018 r. w sprawie zniesienia Schroniska dla Nieletnich w Warszawie Okęciu (Dz. Urz. MS. poz. 342) Minister zdecydował o zniesieniu z dniem 30 czerwca 2019 r. ww. schroniska. Ww. zarządzenie było dwukrotnie zmieniane: zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 marca 2019 r. zmieniającym zarządzenie w sprawie zniesienia Schroniska dla Nieletnich w Warszawie Okęciu (Dz. Urz. MS. poz. 101) i zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z 26 kwietnia 2019 r. zmieniającym zarządzenie w sprawie zniesienia Schroniska dla Nieletnich w Warszawie Okęciu (Dz. Urz. MS. poz. 129). Zmiany dotyczyły przesunięcia terminu zniesienia z 31 marca 2019 r. na 30 kwietnia 2019 r., a następnie na 30 czerwca 2019 r.

Infografika nr 2

Limit miejsc w zakładach dla nieletnich według stanu na 30 czerwca 2019 r.

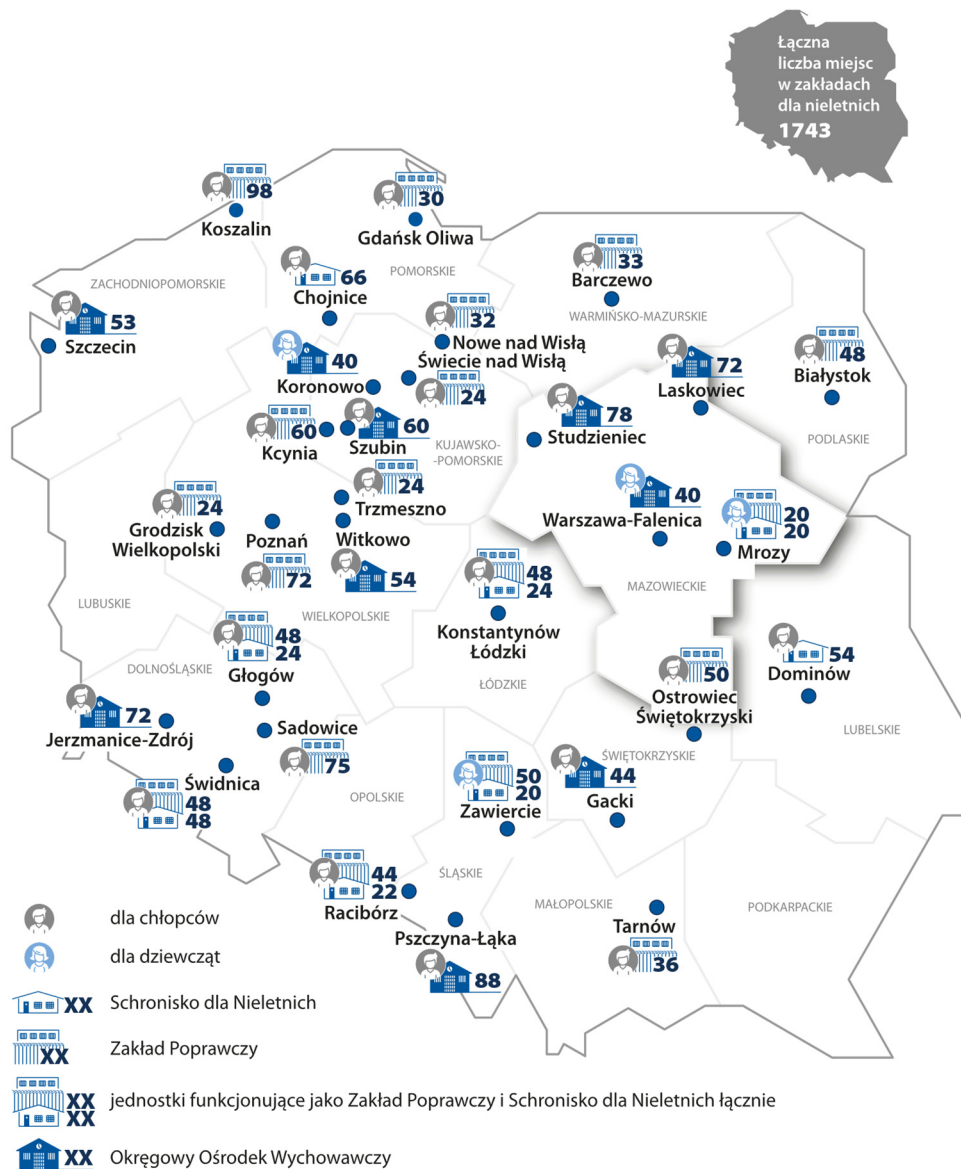
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych w kontroli.

**Utworzenie
okręgowych
ośrodków
wychowawczych**

Na podstawie zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 sierpnia 2022 r. w sprawie przekształcenia zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich w okręgowe ośrodki wychowawcze z dniem 1 września 2022 r. w wyniku przekształcenia 10 dotychczasowych zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich, tj. SdN w Gackach, ZP w Jerzmanicach-Zdroju, ZPiSdN w Koronowie, ZPiSdN w Laskowcu, ZPiSdN w Pszczynie-Łące, ZP w Studzieńcu, ZP w Szubinie, SdN w Szczecinie, ZPiSdN w Warszawie-Falenicy, ZP w Witkowie utworzono 10 okręgowych ośrodków wychowawczych. Limit miejsc w ośrodkach został ustalony na poziomie określonym dla przekształconych placówek. Po zmianach limit miejsc w poszczególnych zakładach dla nieletnich wynosił: w OOW – 601, w ZP – 864, w SdN – 278.

Infografika nr 3

Limit miejsc w zakładach dla nieletnich według stanu na 30 września 2022 r. po utworzeniu Okręgowych Ośrodków Wychowawczych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych w kontroli.

Zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 kwietnia 2023 r. w sprawie utworzenia zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich Minister zmniejszył limit miejsc w zakładach poprawczych – do 760 i schroniskach dla nieletnich – do 268 miejsc.

Na dzień 11 maja 2023 r. w OOW stopień wykorzystania miejsc wynosił 38,8%, w tym w OOW dla dziewcząt 67,5%, a w OOW dla chłopców 34,4%. Z kolei w ZP 39%¹⁹, a w SdN 35,4%, w tym w SdN dla dziewcząt 35%, a w SdN dla chłopców 35,5%. Z dniem 1 września 2023 r. na podstawie zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2023 r. w sprawie przekształcenia Zakładu Poprawczego w Koszalinie w Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Koszalinie²⁰ zdecydowano o utworzeniu trzeciego OOW dla dziewcząt.

Zniesienie ZP w Sadowicach

Po przeprowadzonym przekształceniu 10 zakładów dla nieletnich w okręgowe ośrodki wychowawcze Minister zarządzeniem z dnia 16 stycznia 2023 r. w sprawie zniesienia Zakładu Poprawczego w Sadowicach²¹ zdecydował, o zniesieniu z dniem 31 marca 2023 r. tej jednostki, która była jednym z dwóch funkcjonujących zakładów resocjalizacyjno-rewalidacyjnych dla chłopców, z limitem miejsc 75. Następnie, na podstawie zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 marca 2023 r. zmieniającego zarządzenie w sprawie zniesienia Zakładu Poprawczego w Sadowicach²² przesunięto datę zniesienia na 30 kwietnia 2023 r. Wiceminister wskazał, że zniesienie tej jednostki „(...) nie miało związku z przeprowadzaną reformą w zakresie prawa nieletnich. (...) Termin zniesienia był uzgodniony z Departamentem Budżetu i Efektywności Finansowej i Centralnym Zarządem Służby Więziennej (podmiot, który przejmie nieruchomości)”. Wyjaśnił, że już w poprzednich latach Ministerstwo podejmowało decyzje o reorganizacji sieci zakładów dla nieletnich poprzez zmniejszenie liczby działających placówek²³. Decyzja o zniesieniu Zakładu Poprawczego w Sadowicach była poprzedzona wydatkowaniem przez tę jednostkę w latach 2019–2022 377,4 tys. zł²⁴, w tym ostatniego wydatku w wysokości 100 tys. zł dokonano na podstawie umowy zawartej 28 października 2022 r. na wykonanie, uruchomienie wygradzenia wewnętrznego – śluzy, którą zrealizowano 28 grudnia 2022 r. Wydatki te zostały poniesione w związku z wydanymi w 2021 r. zaleceniami, tj.: wyeliminowaniem tzw. martwych stref monitoringu wizyjnego poprzez zwiększenie liczby kamer w pomieszczeniach, w których przebywają wychowankowie, doposażenie głównej bramy w służbę, która uniemożliwi bezpośrednią ucieczkę wychowanków z terenu jednostki.

¹⁹ Nie uwzględniono ZP w Barczewie dla nieletnich, którzy ukończyli 21 lat.

²⁰ Dz. Urz. MS. poz. 155.

²¹ Dz. Urz. MS. poz. 4.

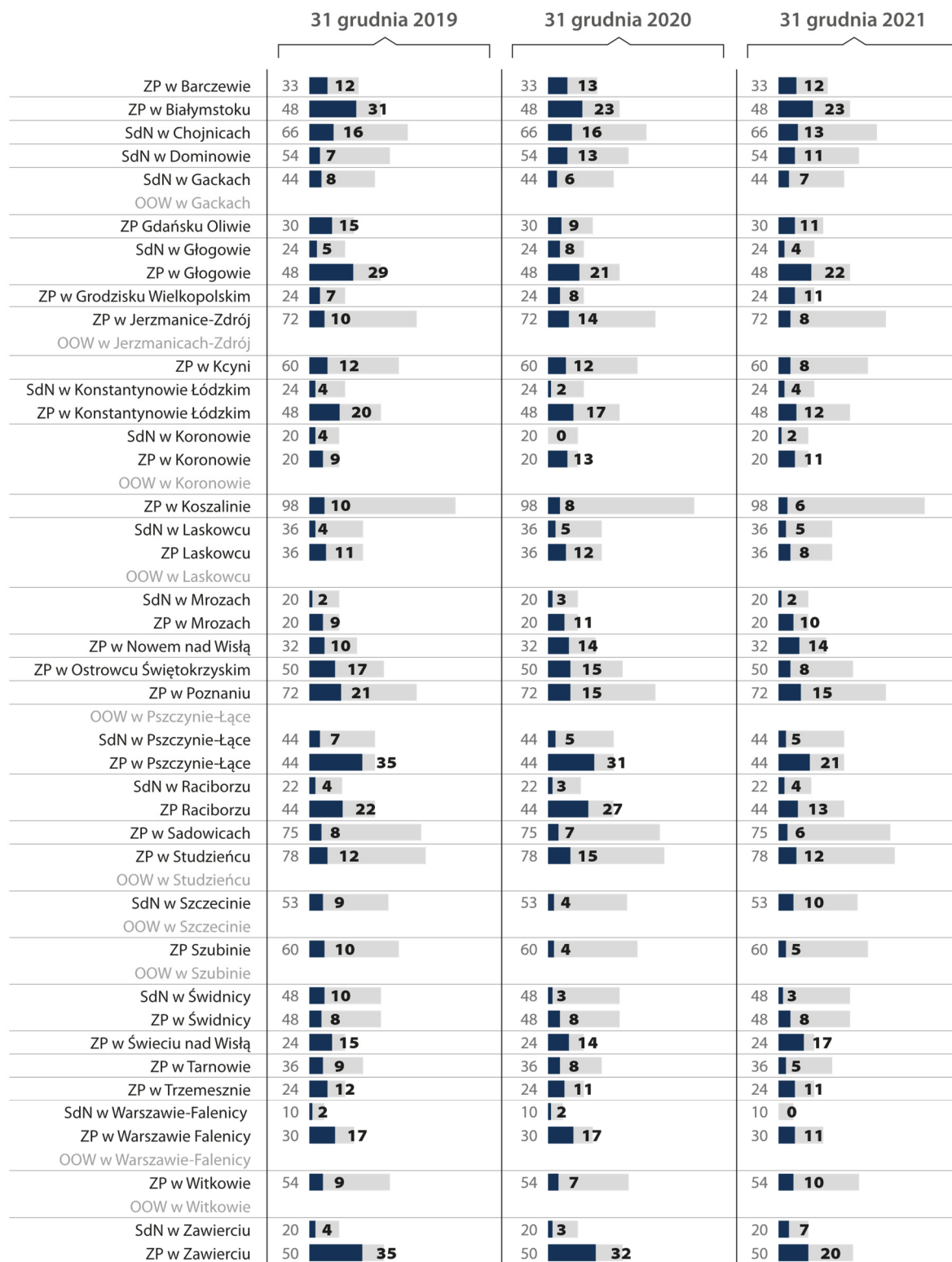
²² Dz. Urz. MS. poz. 90.

²³ Zniesione zostało Schronisko dla Nieletnich w Warszawie Okęciu – zwykle dla chłopców, z limitem miejsc 40.

²⁴ M.in. przeprowadzono remont ogrodzenia, zakup i montaż concertiny w 2019 r. i 2020 r., zakup i montaż monitoringu w 2019 r. i 2020 r., remont pomieszczeń izb: przejściowej, izolacyjnej, chorych oraz korytarza i łazienki w 2021 r.

Infografika nr 5

Wykorzystanie miejsc w zakładach dla nieletnich według stanu na dzień 31 grudnia 2019 r., 31 grudnia 2020 r. i 31 grudnia 2021 r. stosunku o limitu określonego w zarządzeniu Ministra Sprawiedliwości

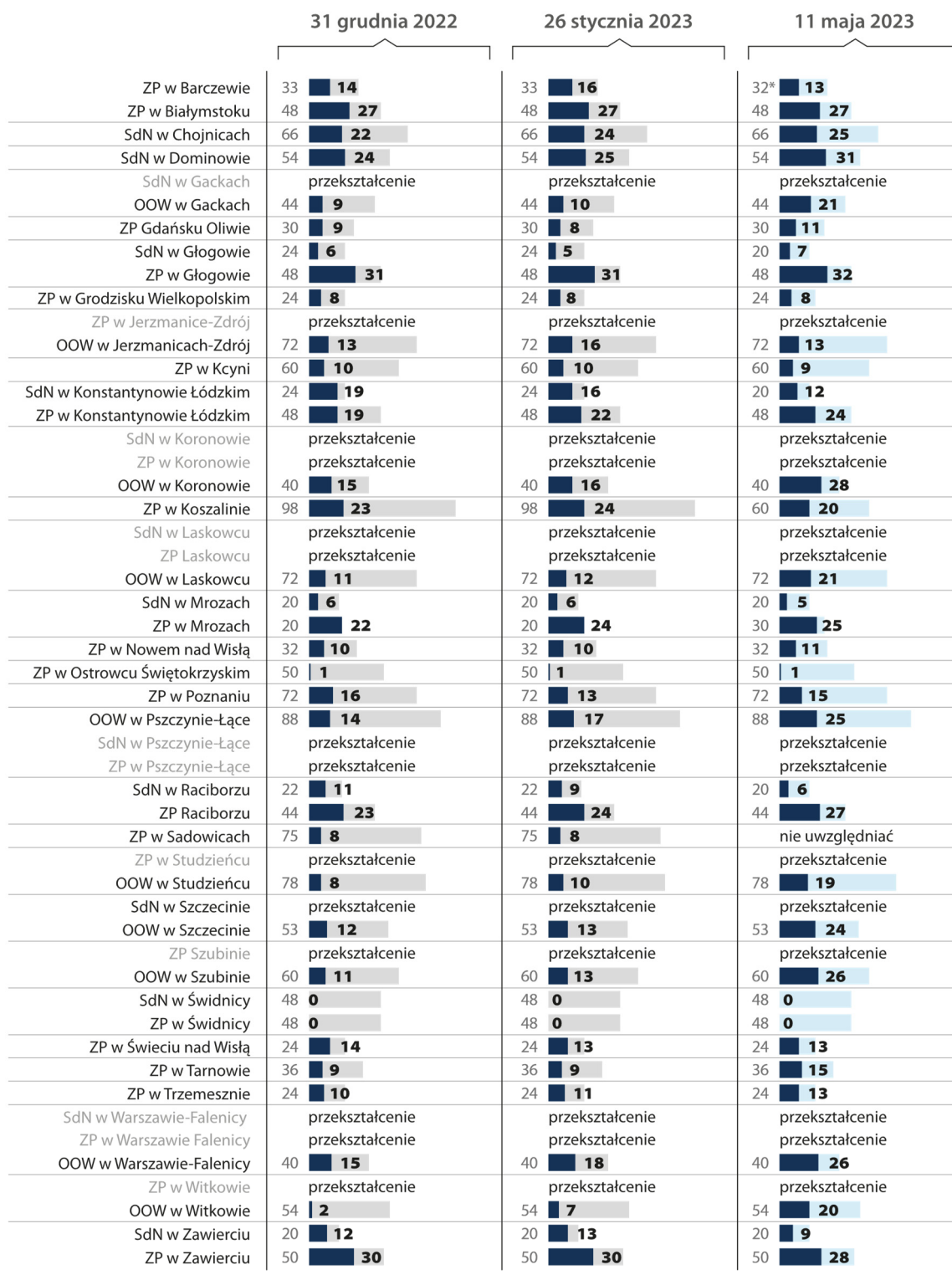

XX Limit miejsc według zarządzenia w sprawie limitu miejsc i zarządzenia w sprawie przekształcenia ZP
 ■ XX Przeciętny stan ewidencyjny wychowanków według stanu dla poszczególnych dni

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych w trakcie kontroli.

Infografika nr 6

Wykorzystanie miejsc w zakładach dla nieletnich według stanu na dzień 31 grudnia 2022 r., 26 stycznia 2023 r. i 11 maja 2023 r. w stosunku do limitu określonego w zarządzeniach Ministra Sprawiedliwości

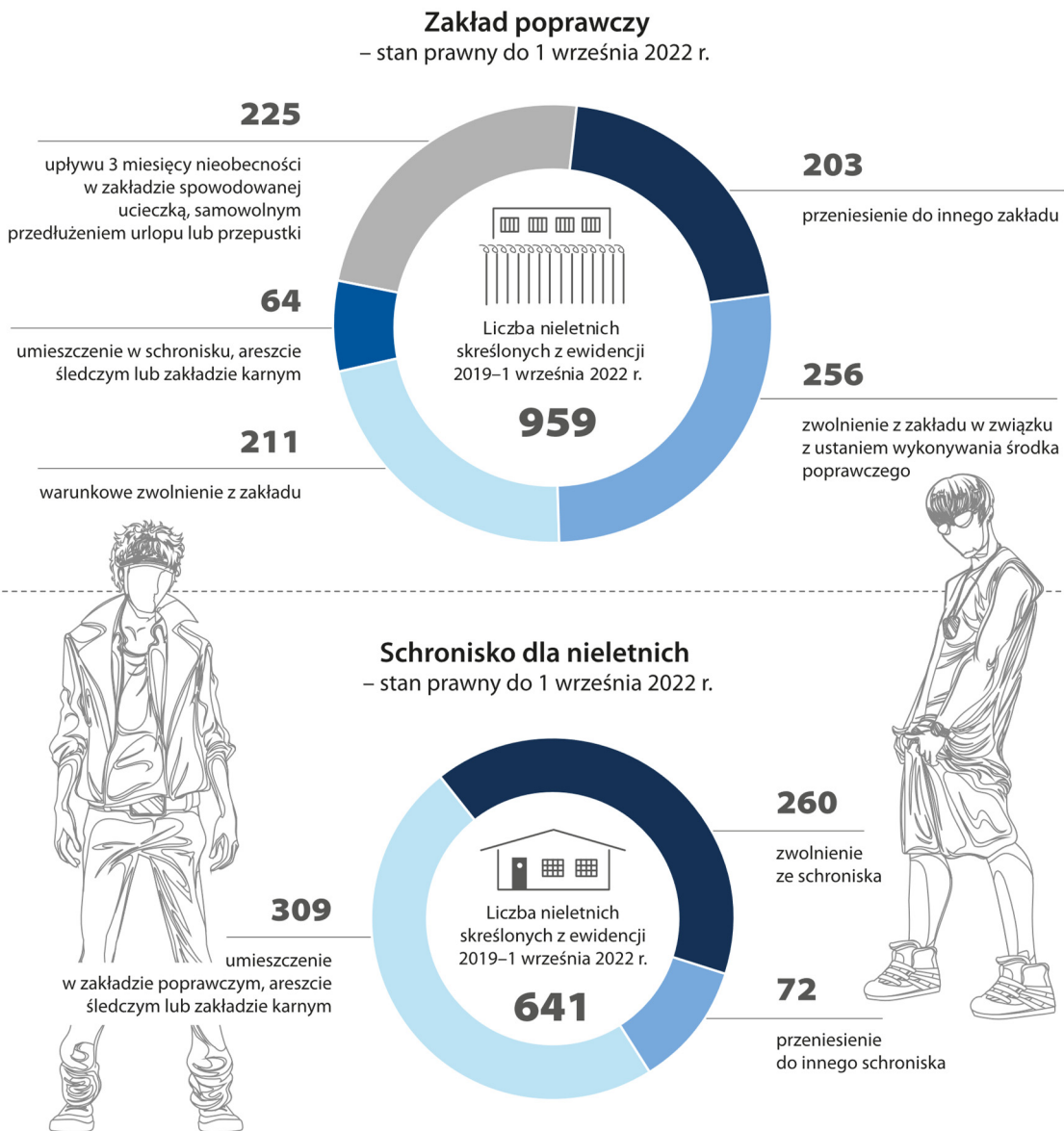
XX Limit miejsc według zarządzenia w sprawie limitu miejsc i zarządzenia w sprawie przekształcenia ZP
 XX Limit z zarządzenia w sprawie przekształcenia ZP i z zarządzenia w sprawie ZP z 2023 r. Stan na 11 maja 2023
 ■ XX Przeciętny stan ewidencyjny wychowanków według stanu dla poszczególnych dni
 * Uwzględniono limit miejsc w zakładzie otwartym (30) i w zakładzie, dla Nieletnich którzy ukończyli 21 lat (12)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych w kontroli.

W latach 2019–2022 (do 31 sierpnia) do zakładów poprawczych skierowano odpowiednio 216, 185, 167 i 236 nieletnich – łącznie 804. W tym okresie przeniesiono do innego zakładu poprawczego odpowiednio: 28, 21, 26 i 127 wychowanków. W okresie od 1 września 2022 r. do 26 stycznia 2023 r. do ZP skierowano 61 nieletnich, do SdN 53, a do OOW 170, a przeniesiono na wniosek dyrektora zakładu lub ośrodka sześciu wychowanków ZP i czterech OOW. Liczbę skreślonych z ewidencji ZP, SdN i OOW przedstawiono na Infografikach nr 7 i 8.

Infografika nr 7

Skreślenia z ewidencji ZP i SdN – stan prawny do 1 września 2022 r.

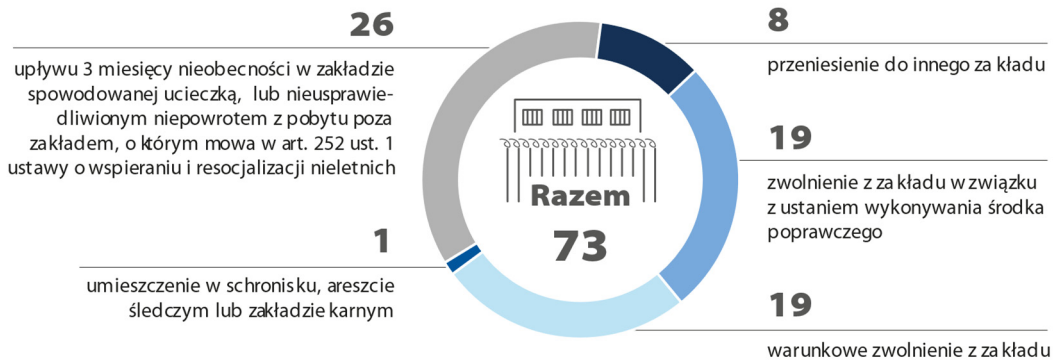
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych w kontroli.

Infografika nr 8

Skreślenia z ewidencji ZP, SdN i OOW od 1 września 2022 r. do 26 stycznia 2023 r.

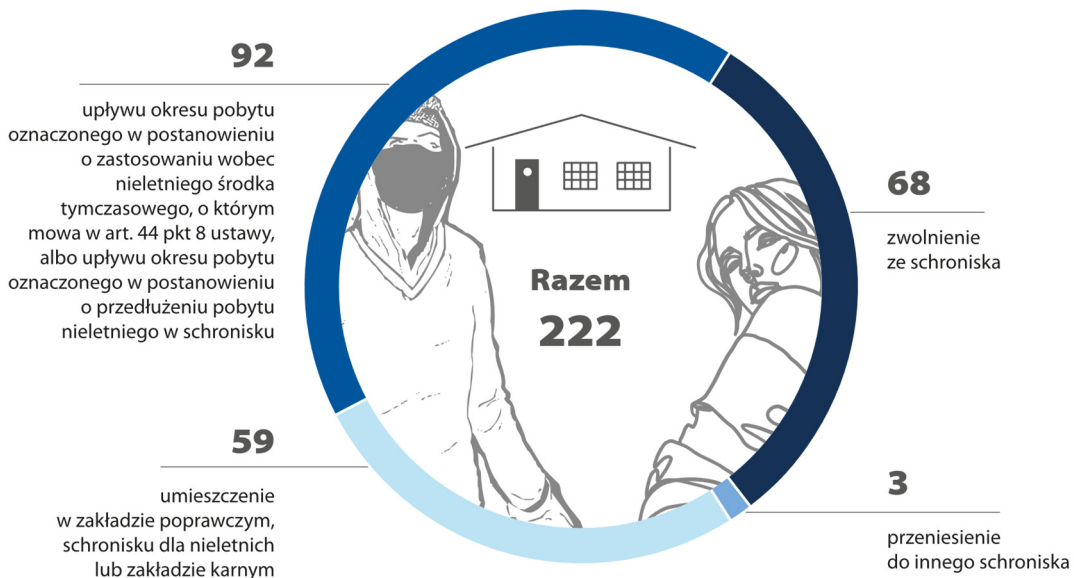
Zakład poprawczy

– stan prawny od 1 września 2022 r. do 26 stycznia 2023 r. Liczba nieletnich skreślonych z ewidencji.

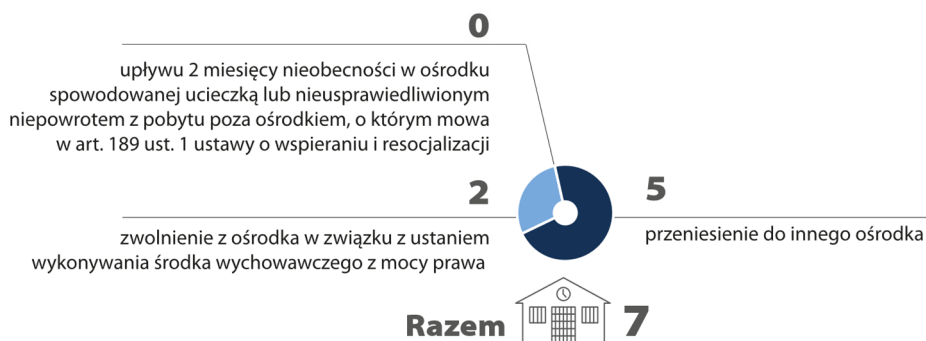
Schronisko dla nieletnich

– stan prawny od 1 września 2022 r. do 26 stycznia 2023 r. Liczba nieletnich skreślonych z ewidencji.

Okręgowy ośrodek wychowawczy

– stan prawny od 1 września 2022 r. do 26 stycznia 2023 r. Liczba nieletnich skreślonych z ewidencji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych w kontroli.

Kierowanie i przenoszenie nieletnich

Zadania zespołu specjalistów, o którym mowa w § 36 ust. 1 rozporządzenia w sprawie ZP, w skład którego powinni wchodzić w szczególności pedagog i psycholog, były realizowane przez pracowników Wydziału Nadzoru nad Zakładami dla Nieletnich Departamentu w ramach zadań określonych na stanowisku do spraw kierowania nieletnich do zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich²⁵. W okresie od 2 października 2020 r. do 1 września 2022 r. na tym stanowisku nie zatrudniano psychologa. Zbadano proces kierowania oraz przenoszenia do ZP, SdN i OOW 20 nieletnich²⁶, tj.: 10 w stanie prawnym przed wejściem w życie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji, w którym wymagane było działanie zespołu specjalistów oraz 10 po wejściu w życie tej ustawy. Stwierdzono, że w siedmiu z dziesięciu spraw dotyczących kierowania i przenoszenia nieletnich w latach 2019–2022 (do 1 września) do odpowiedniego zakładu poprawczego nie zasięgnięto opinii zespołu specjalistów, w skład którego wchodziłby w szczególności pedagog i psycholog do czego zobowiązywał § 36 ust. 1 rozporządzenia w sprawie ZP. Ponadto w pięciu sprawach rodziców (opiekunów) nieletniego nie zawiadomiono o przeniesieniu wychowanków do innego ZP, czym naruszono § 40 pkt 4 rozporządzenia w sprawie ZP.

5.1.2. Koszty utrzymania nieletnich

Departament BiEF przygotowywał dla DSRiN opracowania dotyczące kosztów utrzymania wychowanka w zależności od potrzeb DSRiN (np. roczne, kwartalne). Zestawienie zawierało informacje dotyczące: wykonania wydatków ogółem, wykonania wydatków w § 4270, § 6050, § 6060²⁷, przeciętnego stanu ewidencyjnego wychowanków, miesięcznego kosztu utrzymania wychowanka ogółem, miesięcznego kosztu utrzymania wychowanka liczonego bez wydatków majątkowych i remontów, limitu miejsc wynikającego z zarządzenia Ministra Sprawiedliwości, % wykorzystania miejsc. W 2019 r. wykonanie wydatków ogółem we wszystkich 32 zakładach dla nieletnich²⁸ wynosiło 195 483,0 tys. zł bez SdN Warszawa Okęcie 193 302,0 tys. zł, w 2020 r. w 31 – 200 705,8 tys. zł, w 2021 r. w 31 – 205 280,0 tys. zł, a w okresie od 1 stycznia do 30 czerwca 2022 r. w 31 – 104 546,7 tys. zł²⁹. W okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2022 r. w 31 zakładach dla nieletnich wykonanie wydatków wynosiło ogółem 220 601,8 tys. zł. Najwyższy i najniższy miesięczny koszt utrzymania jednego wychowanka ogółem³⁰ w poszczególnych latach objętych kontrolą przedstawiał się następująco, w:

- 2019 r. najwyższy 191,3 tys. zł³¹, a najniższy 17,3 tys. zł³²;
- 2020 r. najwyższy wynosił 64,0 tys. zł³³, a najniższy 21,2 tys. zł³⁴;
- 2021 r. najwyższy wynosił 109,2 tys. zł³⁵, a najniższy 26,0 tys. zł³⁶;

²⁵ Dalej: „stanowisko ds. kierowania nieletnich”.

²⁶ Skierowania w okresie: od 1 września 2019 r. do 31 sierpnia 2022 r. – pięciu do ZP; od 1 września 2022 r. do 26 stycznia 2023 r. – jednego do ZP, trzech do SdN i pięciu do OOW oraz przeniesienia w okresie: od 1 września 2019 r. do 31 sierpnia 2022 r. – pięciu do ZP; od 1 września 2022 r. do 26 stycznia 2023 r. – jednego do ZP.

²⁷ § 4270 – Zakup usług remontowych, § 6050 – Wydatki inwestycyjne jednostek budżetowych, § 6060 – Wydatki na zakupy inwestycyjne jednostek budżetowych.

²⁸ Łącznie z SdN Warszawa Okęcie, które zostało zniesione na podstawie zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 grudnia 2018 r. w sprawie zniesienia Schroniska dla Nieletnich w Warszawie Okęcie (Dz. Urz. MS. poz. 342).

²⁹ W ZPiSdN w Świdnicy od 24 marca 2022 r., a w ZP w Ostrowcu Świętokrzyskim od 5 kwietnia 2022 r. przebywały dzieci z Ukrainy.

³⁰ Łącznie z wydatkami majątkowymi i remontami.

³¹ SdN Warszawa Okęcie, zniesione z dniem 30 czerwca 2019 r., limit 40 miejsc, przeciętny stan ewidencyjny wychowanków 0,95.

³² ZPiSdN w Zawierciu, limit 70 miejsc, przeciętny stan ewidencyjny wychowanków 42,93.

³³ ZP w Koszalinie, limit 84 miejsca, przeciętny stan ewidencyjny wychowanków 8.

³⁴ ZPiSdN w Zawierciu, limit 70 miejsc, przeciętny stan ewidencyjny wychowanków 37,72.

³⁵ ZP w Szubinie, limit 60 miejsc, przeciętny stan ewidencyjny wychowanków 3,79.

³⁶ ZPiSdN w Głogowie, limit 72 miejsca, przeciętny stan ewidencyjny wychowanków 26,40.

Ważniejsze wyniki kontroli

- 2022 (od 1 stycznia do 30 czerwca)³⁷ najwyższy wynosił 85,4 tys. zł³⁸, a najniższy 23,5 tys. zł³⁹;
- 2022 (od 1 stycznia do 31 grudnia)⁴⁰ najwyższy wynosił 92,4 tys. zł⁴¹, a najniższy 23,3 tys. zł⁴².

³⁷ Wyłączono ZPiSdN w Świdnicy oraz ZP w Ostrowcu Świętokrzyskim.

³⁸ ZP w Jerzmanicach-Zdroju, limit 72 miejsca, przeciętny stan ewidencyjny wychowanków 7,99.

³⁹ ZPiSdN w Głogowie, limit 53 miejsca, przeciętny stan ewidencyjny wychowanków 31,10.

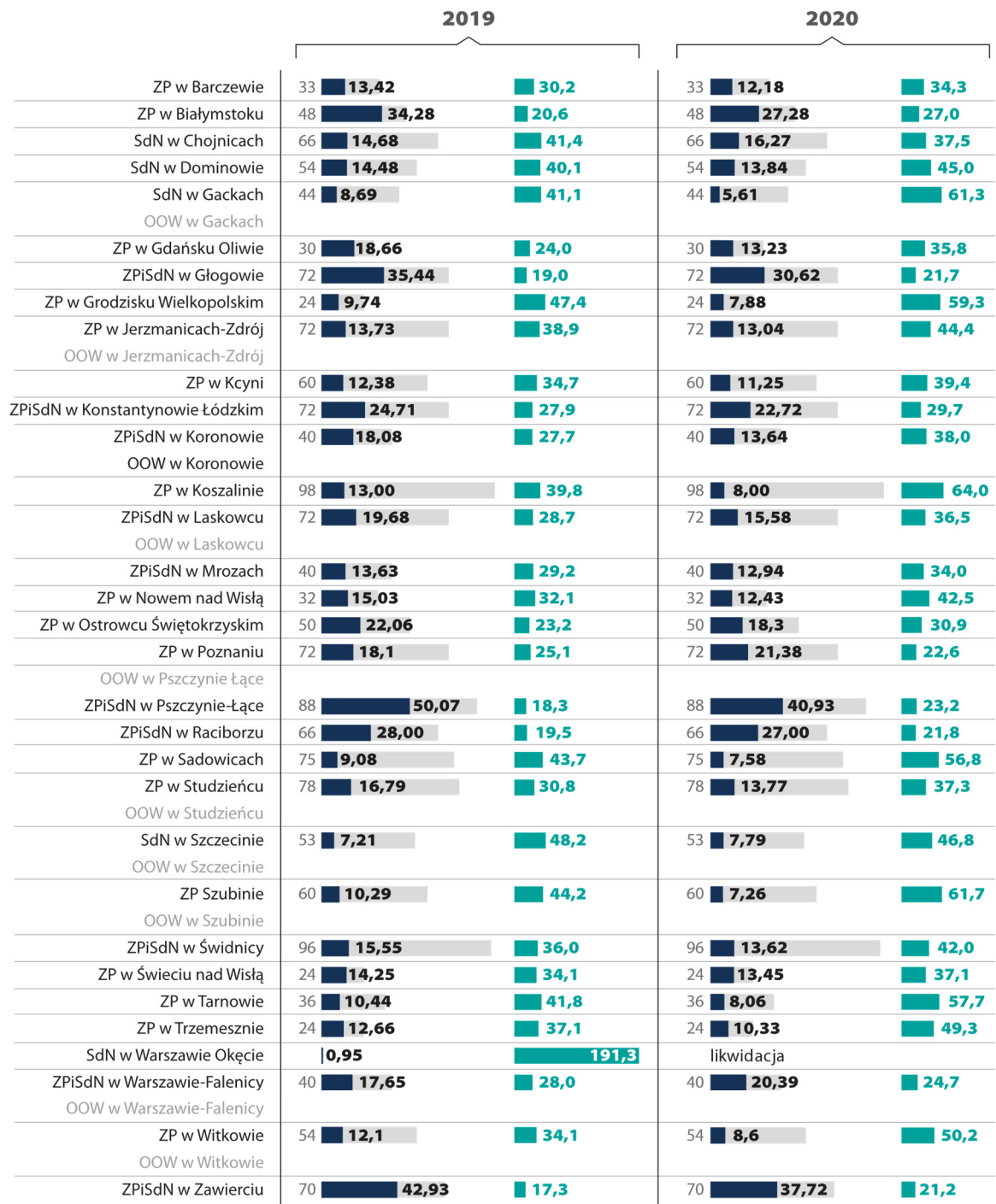
⁴⁰ Wyłączono ZPiSdN w Świdnicy oraz ZP w Ostrowcu Świętokrzyskim.

⁴¹ OOW w Jerzmanice Zdroju, do 31 sierpnia 2022 r. ZP, limit 72, przeciętny stan ewidencyjny 7,18.

⁴² ZPiSdN w Głogowie, limit 72 miejsca, przeciętny stan ewidencyjny 33,86.

Infografika nr 9

Koszty utrzymania nieletniego w zakładach dla nieletnich w latach 2019–2020 łącznie z wydatkami majątkowymi i remontowymi

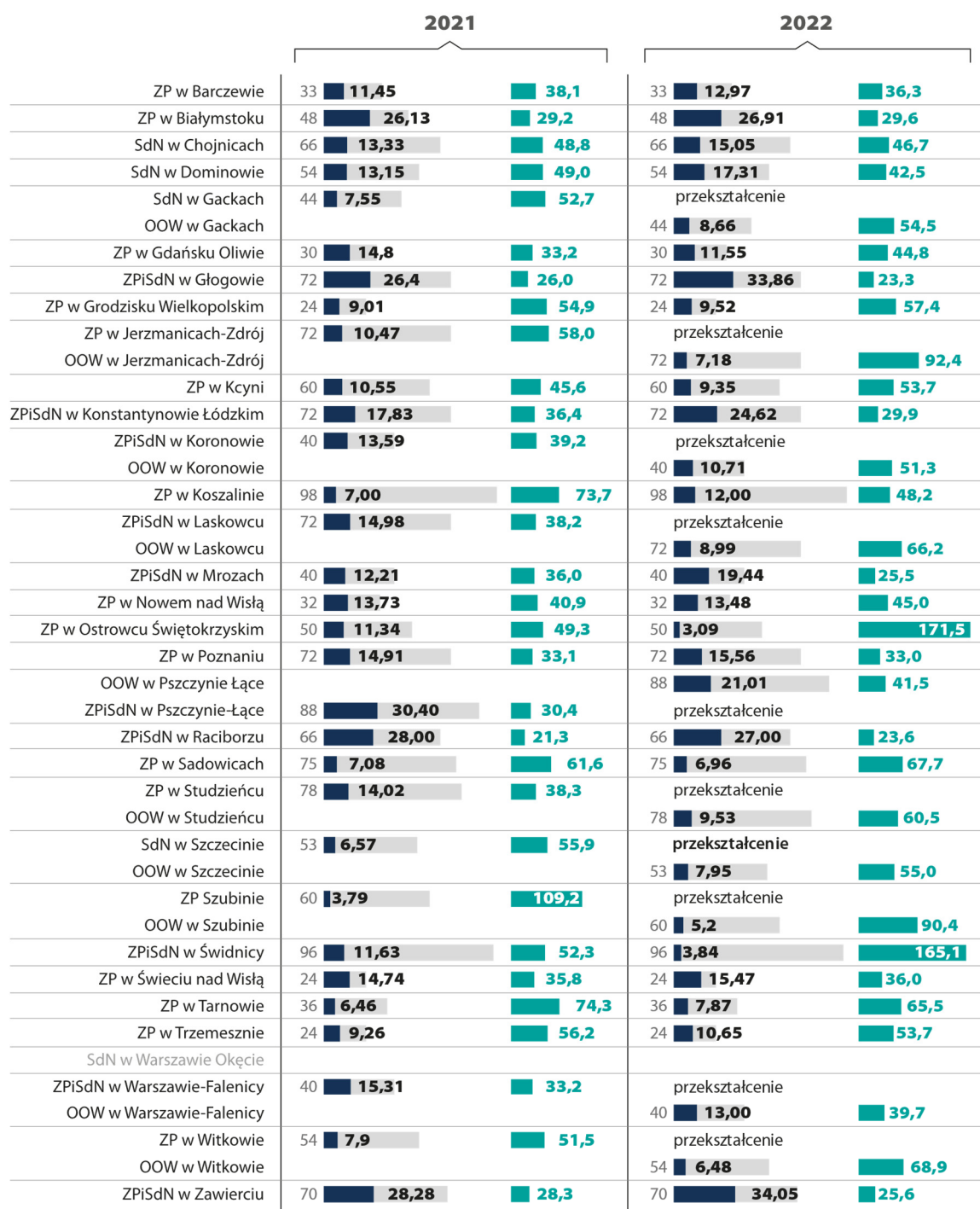

XX — łączny limit miejsc z zarządzenia w sprawie limitu miejsc i zarządzenia w sprawie przekształcenia ZP
 ■ XX — przeciętny stan ewidencyjny wychowanków
 ■ XX — średni miesięczny koszt utrzymania wychowanka w tys. zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych w kontroli z Departamentu Budżetu i Efektywności Finansowej.

Infografika nr 10

Koszty utrzymania nieletniego w zakładach dla nieletnich w latach 2021–2022 łącznie z wydatkami majątkowymi i remontowymi

XX Łączny limit miejsc z zarządzania w sprawie limitu miejsc i zarządzania w sprawie przekształcenia ZP
 ■ Przekiętny stan ewidencyjny wychowanków
 ■ Średni miesięczny koszt utrzymania wychowanka w tys. zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych w kontroli z Departamentu Budżetu i Efektywności Finansowej.

Zgodnie z danymi opracowanymi przez Departament BiEF wykonanie wydatków ogółem w ZP w Sadowicach (limit miejsc 75)⁴³ w okresie od 1 stycznia 2019 r. do 31 grudnia 2019 r. wynosiło 4765,0 tys. zł, przeciętny stan ewidencyjny wychowanków 9,08, a miesięczny koszt utrzymania wychowanka ogółem 43,7 tys. zł. W okresie od 1 stycznia do 30 czerwca 2022 r. było to: 2675,6 tys. zł, 6,08 wychowanków i 73,3 tys. zł.

Przy czym w analogicznym okresie w zakładach poprawczych tego samego typu, a więc w zakładach resocjalizacyjno-rewalidacyjnych wartości te przedstawiały się następująco w:

- Zakładzie Poprawczym w Witkowie (limit miejsc 54): od 1 stycznia 2019 r. do 31 grudnia 2019 r. 4955,5 tys. zł, 12,10 wychowanków i 34,1 tys. zł, a w okresie od 1 stycznia 2022 r. do 30 czerwca 2022 r. 2687,8 tys. zł, 9,81 wychowanków, 45,7 tys. zł;
- Zakładzie Poprawczym w Tarnowie (limit miejsc 36): od 1 stycznia 2019 r. do 31 grudnia 2019 r. 5231,6 tys. zł, 10,44 wychowanków, 41,8 tys. zł, a w okresie od 1 stycznia 2022 r. do 30 czerwca 2022 r. 3043,5 tys. zł, 6,47 wychowanków, 78,4 tys. zł.

5.1.3. Wydarzenia nadzwyczajne w zakładach dla nieletnich

Wydarzenia nadzwyczajne zgłoszone Ministrowi

W latach 2019–2023 (do 26 stycznia⁴⁴) Ministerstwo, na podstawie § 77 pkt 1 oraz § 97 pkt 1 rozporządzenia w sprawie ZP, a od 1 września 2022 r. na podstawie § 68 ust. 2 rozporządzenia w sprawie funkcjonowania ZP, otrzymało zawiadomienia od dyrektorów zakładów i schronisk o 219 wydarzeniach nadzwyczajnych (odpowiednio 60, 47, 58, 47 i siedmiu).

W okresie od 1 stycznia 2019 r. do 1 września 2022 r. katalog wydarzeń wynikał z § 2 pkt 12 rozporządzenia w sprawie ZP, zawierał 22 ich typy i miał charakter zamknięty. W tym okresie zawiadomiono Ministerstwo łącznie o wystąpieniu 193 wydarzeń, a najczęściej o:

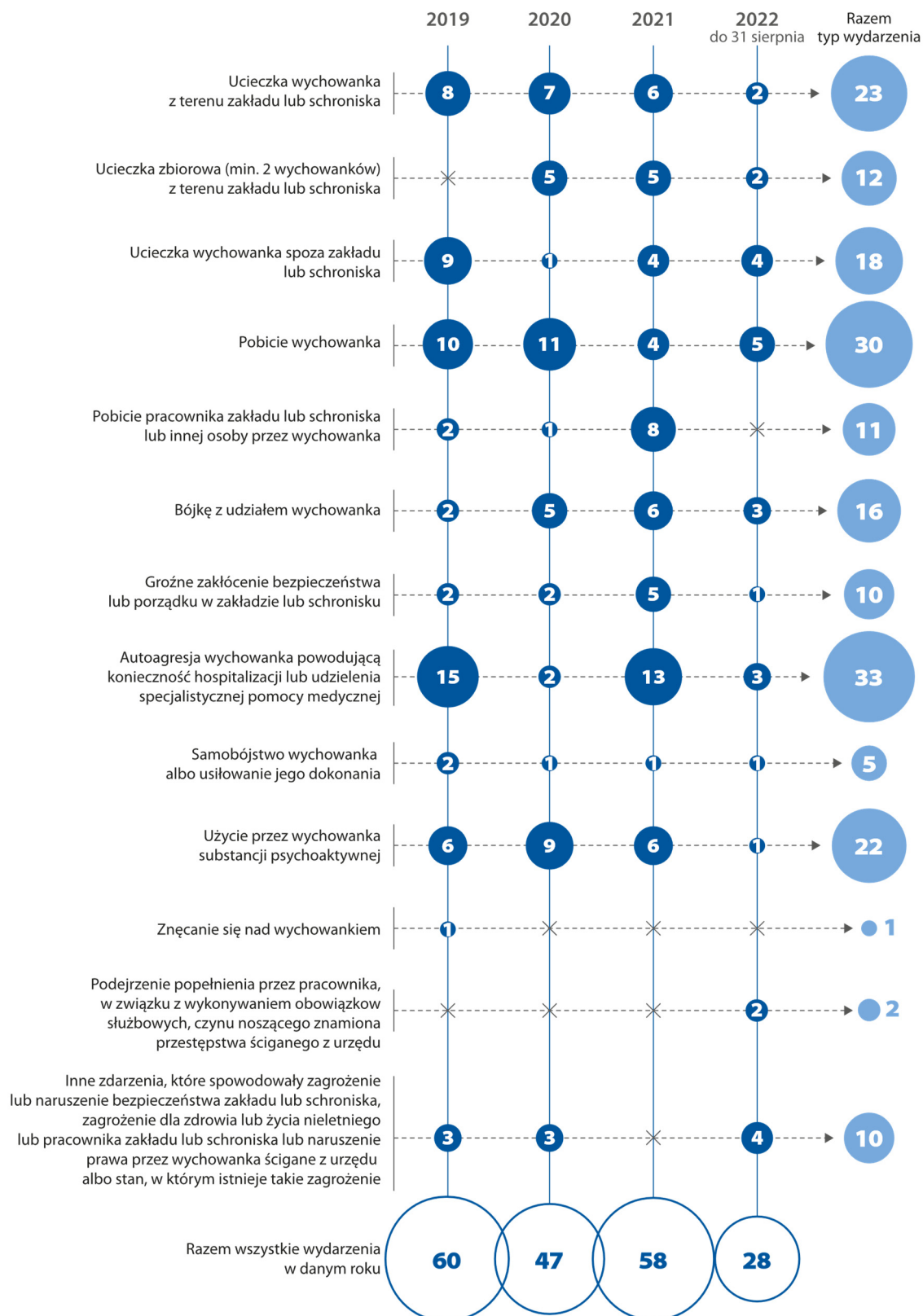
- autoagresji wychowanka – 33 razy (17,1%);
- pobiciu wychowanka – 30 razy (15,5%);
- ucieczce wychowanka z terenu zakładu lub schroniska – 23 razy (11,9%);
- użyciu przez wychowanka substancji psychoaktywnej – 22 razy (11,4%).

⁴³ W czasie trwania kontroli zdecydowano o zniesieniu tego zakładu.

⁴⁴ Dzień rozpoczęcia kontroli w MS.

Infografika nr 11

Wydarzenia nadzwyczajne zgłoszone Ministrowi Sprawiedliwości w okresie 2019–31 sierpnia 2022 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych w trakcie kontroli.

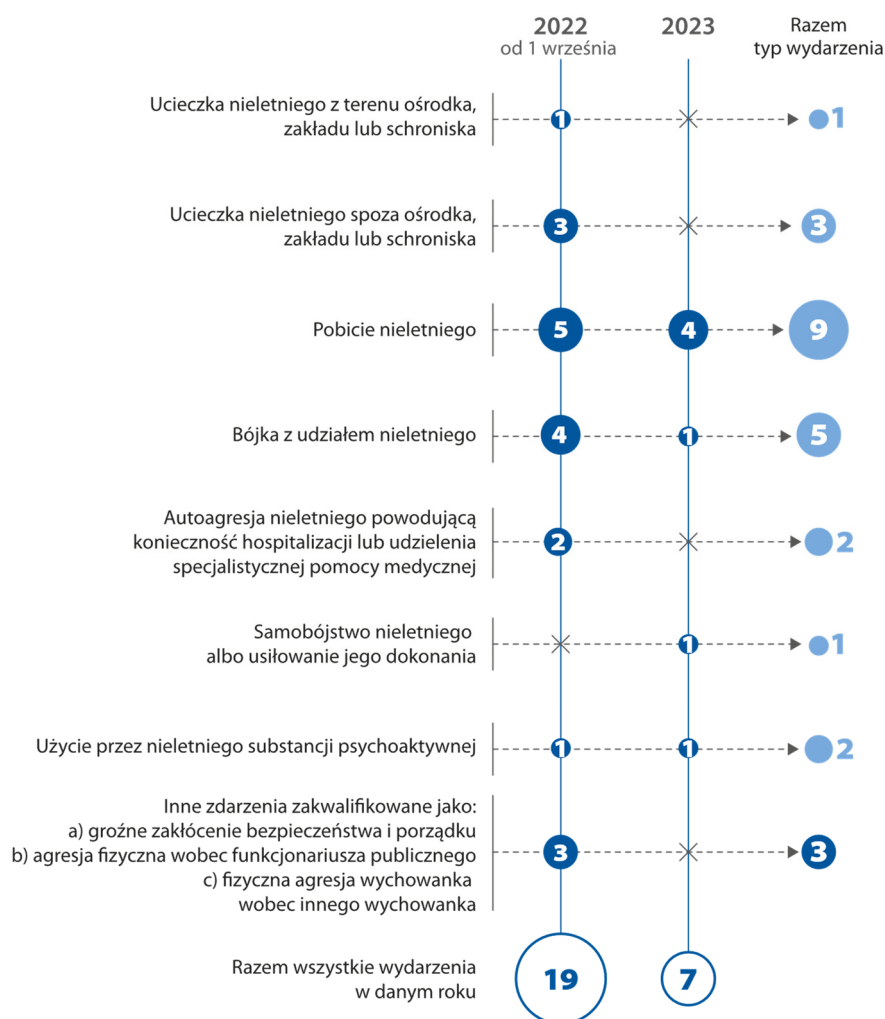
Wraz z wejściem w życie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji, tj. od 1 września 2022 r. katalog wydarzeń nadzwyczajnych uległ zmianie. Zgodnie z art. 87 pkt 12 ww. ustawy wydarzeniem tym określono zdarzenie, które spowodowało zagrożenie lub naruszenie bezpieczeństwa placówki, zdrowia lub życia

nieletniego, pracownika lub innej osoby przebywającej na jego terenie. W katalogu wskazano w szczególności na 15 zdarzeń. W okresie od 1 września 2022 r. do 26 stycznia 2023 r. zawiadomiono Ministerstwo o wystąpieniu 26 wydarzeń, a najczęściej o:

- pobiciu nieletniego – dziewięć razy (34,6%);
- bójce z udziałem nieletniego – pięć razy (19,2%);
- ucieczce nieletniego spoza ośrodka, zakładu lub schroniska – trzy razy (11,5%).

Infografika nr 12

Wydarzenia nadzwyczajne zgłoszone Ministrowi Sprawiedliwości w okresie od 1 września 2022 r. do 26 stycznia 2023 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych w kontroli.

Obowiązek niezwłocznego zawiadomiania MS o wystąpieniu wydarzenia nadzwyczajnego wynikał z rozporządzenia w sprawie ZP – § 77 pkt 1 (ZP) i § 97 pkt 1 (SdN), a od wejścia w życie rozporządzenia w sprawie funkcjonowania ZP, tj. od 9 września 2022 r. – § 68 ust. 2 tego aktu. W ramach sprawowanego nadzoru, Dyrektor DSRiN, do którego stosownie do § 21 pkt 4 zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2018 r. w sprawie ustalenia regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Sprawiedliwości⁴⁵ zadań należało m.in. prowadzenie spraw z zakresu sprawowanego przez Ministra zwierzchniego nadzoru oraz nadzoru pedagogicznego nad zakładami poprawczymi i schroniskami dla nieletnich pismami z 1 lipca 2019 r. i 1 czerwca 2020 r. zobowiązał dyrektorów zakładów i schronisk do przekazywania

⁴⁵ Dz. Urz. MS. poz. 187 ze zm, dalej: „zarządzenie w sprawie regulaminu”.

informacji o wydarzeniach nadzwyczajnych telefonicznie oraz na adres mailowy kierownictwa Departamentu, podając jednocześnie dane kontaktowe. Ponadto pismem z 9 stycznia 2019 r. Dyrektor Departamentu wydał polecenie dotyczące przekazywania „Raportów doraźnych zgłoszenia sytuacji kryzysowej” do Stanowiska Kierowania Ochroną Ministerstwa Sprawiedliwości zgodnie z § 10 ust. 2 i ust. 3 zarządzenia w sprawie utworzenia CZK. Zgodnie z § 9 ust. 3 tego zarządzenia monitorowaniu podlegało osiem zdarzeń kryzysowych występujących w ZP i SdN, tj.: bunt, ucieczka indywidualna wychowanka, ucieczka zbiorowa wychowanków, samookaleczenie, czynna napaść na pracownika, choroby pracowników lub wychowanków na jednakową jednostkę chorobową, groźba podłożenia ładunku wybuchowego lub groźnych dla zdrowia i życia substancji, niebezpiecznych przesyłek pocztowych, pożar, katastrofa lub klęska żywiołowa. Dyrektor Departamentu podała, że mając na uwadze, że postępowanie wyjaśniające okoliczności wydarzenia każdorazowo prowadzi dyrektor placówki, analizując monitoring, ustalając przebieg wydarzenia, a także ustalając motywacje uczestników oraz ich stany emocjonalne uznano, że nie zachodzi potrzeba pisemnego określania zasad kwalifikowania wydarzeń nadzwyczajnych.

Postępowania wyjaśniające po zgłoszeniu wydarzeń nadzwyczajnych

W Ministerstwie badaniem objęto 20 wytypowanych wydarzeń nadzwyczajnych by sprawdzić czy w Departamencie analizowano czas i sposób przekazywania informacji o tych wydarzeniach oraz podjęte przez DSRiN czynności.

Na podstawie ww. próby ustalono, że w Departamencie w 19 sprawach przeprowadzono postępowania wyjaśniające. W jednej takiej czynności nie zostały podjęte. W okresie objętym kontrolą DSRiN przeprowadził 12 kontroli doraźnych, z których w kontroli przeanalizowano 10. Wyniki kontroli doraźnych zostały udokumentowane w trzech przypadkach. Dyrektorom ośmiu placówek po przeprowadzeniu postępowań wyjaśniających (w tym kontroli doraźnych) wydano zalecenia. Dyrektorom zakładów dla nieletnich polecono m.in.: omówienie przebiegu wydarzeń na najbliższej radzie placówki i spotkaniu z pracownikami ochrony, bezwzględne przestrzeganie przepisów prawa dotyczących sprawowania opieki nad nieletnimi, przeprowadzenie szkolenia w zakresie przeciwdziałania agresywnym zachowaniom, podnoszenie umiejętności radzenia sobie ze emocjami wśród pracowników i wychowanków. W przypadku trzech wydarzeń nadzwyczajnych stwierdzono, że postępowanie pracowników zakładów dla nieletnich było nieprawidłowe, tj.: pracownik ochrony w czasie dyżuru na kilka minut przerwał obserwację monitoringu, dlatego też wydarzenie nie zostało zauważone w czasie rzeczywistym, nie umieszczono nieletniego w izbie izolacyjnej, nie wezwano do niego zespołu ratownictwa medycznego, założenie pasa obezwładniającego sprawiło pracownikom trudności, nauczyciel nie potrafił zapanować na emocjami ucznia.

Podsumowując, pracownicy DSRiN nie udokumentowali przeprowadzonego postępowania wyjaśniającego w sprawie wydarzenia nadzwyczajnego polegającego na zachowaniach opozycyjno-buntowniczych wychowanków SdN w dniu 17 sierpnia 2020 r. oraz ustaleń poczynionych w wyniku siedmiu z 10 wytypowanych do badania NIK kontroli doraźnych, którymi objęto wydarzenia nadzwyczajne w ZP i SdN, co było działaniem nierzetelnym. Ponadto ustalono, że do dnia rozpoczęcia kontroli w MS, Dyrektor DSRiN nie monitorowała realizacji zaleceń pokontrolnych wydanych w związku z wizytacją u dyrektora jednej z placówek, co było działaniem nierzetelnym. W konsekwencji nie posiadała informacji o realizacji dwóch z 16 zaleceń pokontrolnych wskazanych w sprawozdaniu z wizytacji dotyczących zagadnień istotnych dla bezpieczeństwa schroniska i wychowanków, tj. zabezpieczenia odcinka linii zewnętrznej ogrodzenia ochronnego w miejscu warsztatów szkolnych dodatkowym zwojem z drutu ostrzowego oraz objęcia monitoringiem wizyjnym wszystkich pomieszczeń, w których nieletni przebywali (czasowo lub stale). W toku kontroli pozyskano informacje o sposobie realizacji tych zaleceń. Zostały zrealizowane.

Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie powołania CZK miało zapewnić Ministrowi natychmiastowy dostęp do informacji o wydarzeniach, które mogą mieć wpływ m.in. na bezpieczeństwo w ZP i SdN. Jednak po wejściu

w życie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji Minister nie dokonał w nim zmian, co w ocenie NIK było działaniem nierzetelnym. Przedmiotowe zarządzenie do dnia zakończenia kontroli w MS nie obejmowało nowego typu jednostek – okręgowych ośrodków wychowawczych. W konsekwencji w § 4 ust. 1 pkt 3 ww. zarządzenia nie ujęto OOW jako jednostek, w których sprawowany jest monitoring zagrożeń. Przepis, określa w tym zakresie katalog zamknięty i wymienia wyłącznie zakłady poprawcze oraz schroniska dla nieletnich.

Wydarzenia nadzwyczajne były przedmiotem analizy Departamentu. Co miesiąc sporządzano informacje oraz roczne opracowania, które przedstawiano Sekretarzowi Stanu nadzorującemu zakłady dla nieletnich. Mimo, że w Ministerstwie analizowano zgłoszenia o wydarzeniach nadzwyczajnych, w wyniku kontroli NIK ustalono, że o 22 z nich Minister nie został poinformowany, ponieważ dyrektorzy zakładów dla nieletnich zdarzeń tych nie zidentyfikowali jako wydarzenia nadzwyczajne. Ustalenia w tym zakresie zostały opisane w rozdziale 5.2.9 niniejszej informacji. Ponadto temat ten był omawiany podczas porad kierownictwa DSRiN z dyrektorami.

Wysoka liczba nadgodzin, wakaty wśród pracowników niepedagogicznych

Minister był informowany o problemach z pozyskiwaniem pracowników ochrony⁴⁶ oraz o niskich wynagrodzeniach w tej grupie zawodowej zarówno pisemnie przez dyrektorów zakładów dla nieletnich, jak i dwukrotnie w trakcie wideokonferencji.

Przykłady

W trakcie wideokonferencji, która odbyła się 21 grudnia 2021 r. dyrektorzy wprost sygnalizowali, że „Niebawem (...) dojdzie do sytuacji, w której w zakładach i schroniskach nie będzie możliwości zapewnienia ciągłości służby ochrony. Już teraz sytuacja jest bardzo poważna.” Naczelnik Wydziału Nadzoru nad Zakładami wskazał, że „(...) jest świadomy problemu, sprawa została przedstawiona Kierownictwu resortu sprawiedliwości”.

Dyrektor Schroniska dla Nieletnich w Chojnicach w piśmie z 25 listopada 2022 r. wskazał, że „(...) wzrosło znacznie ryzyko wystąpienia wydarzenia nadzwyczajnego w postaci ataku na pracownika, bójki między nieletnimi, niszczenia mienia”.

W 10⁴⁷ zakładach dla nieletnich na stanowiskach niepedagogicznych według stanu na 31 października 2022 r. było od sześciu do 11⁴⁸ wakatów. Braki na stanowiskach niepedagogicznych przekładały się na konieczność realizowania zadań przez innych pracowników, którzy wykonywali pracę w godzinach nadliczbowych. Informacje pozyskane od dyrektorów zakładów dla nieletnich wskazywały, że liczba nadgodzin wykazywanych przez pracowników ochrony utrzymuje się na wysokim poziomie, w szczególności w 2022 r. w ZPiSdN w Głogowie – 5538, ZP w Trzemesznie – 4433, ZPiSdN w Konstantynowie Łódzkim – 3944, ZP w Kcyni – 3896, w SdN Dominowie – 3486. Z przygotowanych przez Departament Budżetu i Efektywności Finansowej „analizy wynagrodzeń osobowych, sporządzonej na podstawie sprawozdania MS – BD 5 z wykonania zatrudnienia i wynagrodzeń w zakładach dla nieletnich za III kwartał 2022 r. wyliczono, iż przeciętne zasadnicze wynagrodzenie – pracownika ochrony wraz z dodatkami wynosiło 4624 zł miesięcznie brutto, natomiast przeciętne wynagrodzenie zasadnicze wraz z dodatkami, nagrodami uznaniowymi oraz dodatkowym wynagrodzeniem rocznym wynosiło 5069 zł miesięcznie brutto”. W latach 2019–2022 na składniki wynagrodzeń o charakterze motywacyjnym dla pracowników niepedagogicznych zakładów dla nieletnich przeznaczono na jeden etat następujące środki w: 2019 r. – 1,5 tys. zł, 2020 r. – 1,8 tys. zł, 2021 r. – 4,0 tys. zł i 2022 r. – 3,9 tys. zł.

⁴⁶ Zgodnie z informacjami uzyskanymi w toku kontroli na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK.

⁴⁷ ZPiSdN w Konstantynowie Łódzkim – 11,40, OOW w Studzieńcu – 10,75, OOW w Szubinie – 10,67, ZP w Kcyni – 8,75, ZP w Poznaniu – 8,10, ZPiSdN w Świdnicy i OOW w Szczecinie – 8,00, SdN w Chojnicach – 7,85, ZPiSdN w Głogowie – 7,70, ZP w Koszalinie – 7,60.

⁴⁸ Dane po zaokrągleniu do jedności. Liczba wakatów nie była równa liczbie pełnych etatów.

Z informacji pozyskanych od dyrektorów zakładów dla nieletnich wynika, że w 2019 r. 53 pracowników ochrony zakończyło pracę w tych jednostkach, w tym siedmioro z powodu przejścia na emeryturę lub rentę. W 2022 r. było to odpowiednio 87 i 20 pracowników, a w 2023 r. na dzień 18 kwietnia 26 i sześciu. Dyrektorzy w latach 2019–2022 przeprowadzili 239 postępowań⁴⁹ rekrutacyjnych, z których 165 zakończyło się zatrudnieniem kandydata lub kandydatki, a w 29 przypadkach mimo wyboru nie doszło do zawarcia umowy. Najwięcej postępowań rekrutacyjnych w 2019 r. przeprowadzono w ZPiSdN w Raciborzu i OOW w Jerzmanicach-Zdroju (poprzednio ZP) po siedem i ZP w Poznaniu – pięć. Z kolei w 2022 r. w: ZP w Poznaniu i ZP w Grodzisku Wielkopolskim – po osiem, ZPiSdN w Raciborzu – siedem, OOW w Koronowie (poprzednio ZPiSdN) – sześć, ZP w Kcyni – pięć oraz ZPiSdN w Konstancynie Łódzkiej – cztery.

W sześciu zakładach dla nieletnich średni wiek pracownika ochrony w 2019 r. wynosił 50 i więcej lat w: OOW w Szubinie (poprzednio ZP) – 50, ZP w Barczewie – 50,58, OOW w Witkowie (poprzednio ZP) – 50,9, ZPiSdN w Głogowie – 51, OOW w Jerzmanicach-Zdroju (poprzednio ZP) i ZP w Białymstoku – 52. W 2022 r. w: ZPiSdN w Głogowie – 50, OOW w Studzieńcu (poprzednio ZP) – 50,82, OOW w Warszawie-Falenicy (poprzednio ZPiSdN) – 51, ZP w Koszalinie i OOW w Witkowie (poprzednio ZP) – 52, ZP w Kcyni – 52,9, OOW w Jerzmanicach-Zdroju (poprzednio ZP) – 53, ZP w Białymstoku – 54 i ZP w Tarnowie – 55. Dyrektorzy zakładów dla nieletnich jako przyczyny braku zainteresowania kandydatów pracą na stanowiskach pracowników ochrony wskazywali przede wszystkim na niskie zarobki oraz brak możliwości awansu zawodowego.

5.1.4. Sposób sprawowania nadzoru przez Ministra Sprawiedliwości

Do 1 września 2022 r. formy sprawowania nadzoru nad ZP i SdN były określone w rozporządzeniu w sprawie ZP, w § 101. Na podstawie zarządzenia w sprawie regulaminu nadzór ten należał do DSRiN. W tym czasie Dyrektor DSRiN wydał 45 pism nadzorczych skierowanych do dyrektorów wszystkich placówek, dotyczących m.in.: doskonalenia zawodowego nauczycieli oraz organizacji pracy w szkołach, zapewnienia bezpieczeństwa wychowanków, urlopów, przepustek, stosowania środków przymusu bezpośredniego, pandemii koronawirusa oraz obowiązku zgłaszania wydarzeń nadzwyczajnych oraz zalecenia odnośnie zapobiegania ich występowaniu. Ponadto do każdego roku szkolnego wydano wytyczne dotyczące organizacji roku szkolnego w placówkach.

W latach 2019–2022 (do 1 września) Departament przeprowadził 46 kontroli (planowych i doraźnych) i 20 wizytacji obejmujących całość działalności zakładów. W tym okresie Wydział Kontroli Biura Ministra przeprowadził 24 kontrole planowe w zakresie gospodarki finansowej i realizacji kontroli zarządczej w placówkach, które prowadzono w związku z wizytacjami Departamentu. Wydział przeprowadził również trzy kontrole doraźne. W trakcie kontroli NIK sprawdzono po jednej wizytacji przeprowadzonej w 2019 r. i w 2021 r. oraz dwie w 2022 r. Nie stwierdzono w sposobie ich dokumentowania nieprawidłowości.

Nadzór pedagogiczny Ministra Sprawiedliwości

W ramach nadzoru sprawowanego po wejściu w życie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji zalecenia oraz polecenia formułowane były na bieżąco w toku postępowań wyjaśniających dotyczących m.in. wydarzeń nadzwyczajnych. Analizowano i zatwierdzano aneksy do organizacji pracy zakładów dla nieletnich oraz regulaminy wewnętrzne placówek. Ponadto we współpracy z dyrektorami dokonano standaryzacji dokumentów wewnętrznych w OOW. Przykładem takiego działania było przekazanie przez Dyrektora DSRiN dyrektorom OOW: regulaminu, programu adaptacji, IPOWRiT-u z rekomendacją do ich stosowania.

⁴⁹ W ramach jednego postępowania rekrutacyjnego ogłaszano nabór na jeden lub więcej etatów.

Jednakże nadzór nad wprowadzeniem lub dostosowaniem regulaminów zakładów dla nieletnich NIK oceniła jako niewystarczający.

Nadzór pedagogiczny do 1 września 2022 r. był określony w § 102 ust. 3 rozporządzenia w sprawie ZP. Departament prowadził badania liczbowe i opisowe dotyczące realizacji zadań z zakresu oddziaływań wychowawczych oraz przebiegu wychowania nieletnich. Prowadzono je w ramach kontroli i wizytacji. W 2021 r. i 2022 r. na ich podstawie opracowano sprawozdania z nadzoru pedagogicznego.

W okresie objętym kontrolą, w Departamencie nadzór pedagogiczny nad placówkami pełniło ośmiu głównych wizytatorów i jeden starszy wizytator, zgodnie z § 29 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego⁵⁰. Wszyscy spełniali wymagania do zajmowania tego stanowiska. Wizytatorzy nie pracowali wcześniej w ZP lub SdN. Ośmiu posiadało wykształcenie w zakresie resocjalizacji, a jeden socjoterapii.

Nadzór zwierzchni nad wprowadzeniem lub dostosowaniem planów zabezpieczenia na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa

Jako niewystarczający został oceniony także nadzór nad wyegzekwowaniem planów zabezpieczenia OOW, ZP lub SdN na wypadek wystąpienia zagrożenia bezpieczeństwa⁵¹ dostosowanych do nowych regulacji oraz weryfikacją tych projektów. Do opracowania projektu planu byli zobowiązani dyrektor placówki wraz z komendantem Policji, zgodnie z § 6 rozporządzenia w sprawie współpracy z Policją. W zależności od jej typu powinni opracować go w terminach wskazanych w § 14 (OOW) i § 16 (ZP i SdN) ww. rozporządzenia. Podlegał on akceptacji dyrektora komórki organizacyjnej Ministerstwa wykonującej zadania z zakresu zarządzania kryzysowego, czyli Dyrektora Biura Bezpieczeństwa w terminie 14 dni od dnia jego przedstawienia zgodnie z § 8 ust. 4 rozporządzenia w sprawie współdziałania z Policją. Dyrektor tej komórki we wskazanym terminie mógł zaproponować własne zmiany do planu zabezpieczenia. W stosunku do uchylonego z dniem 1 września 2022 r. rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 września 2001 r. w sprawie zakresu i trybu współdziałania zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich z Policją w wypadku zagrożenia bezpieczeństwa tych placówek⁵² zmieniono m.in. podmiot odpowiedzialny za jego akceptację, z prezesa sądu okręgowego na dyrektora komórki organizacyjnej w Ministerstwie wykonującej zadania z zakresu zarządzania kryzysowego, a także osobę odpowiedzialną za podjęcie decyzji o wprowadzeniu sił Policji na teren tych jednostek, z prezesa sądu okręgowego działającego w porozumieniu z komendantem powiatowym Policji na dyrektora ww. komórki w Ministerstwie w porozumieniu z komendantem Policji.

Przykłady

Na dzień 19 kwietnia 2023 r. 12 zakładów dla nieletnich, w tym: siedem ZP⁵³, cztery ZPiSdN⁵⁴, jedno SdN⁵⁵ posługiwało się regulaminami niedostosowanymi do nowych regulacji. W przypadku trzech z nich: ZP w Poznaniu, ZP w Koszalinie i SdN w Dominowie do Ministerstwa do dnia rozpoczęcia kontroli nie wpłynęły projekty tych dokumentów. Natomiast w przypadku pozostałych 18 zakładów dla nieletnich⁵⁶ nowe regulaminy zostały zatwierdzone w terminie od 88⁵⁷ do 210 dni od dnia wejścia w życie rozporządzenia w sprawie funkcjonowania ZP⁵⁸. 14 listopada 2022 r. Dyrektor Departamentu przekazała dyrektorom OOW m.in.: projekt regulaminu ośrodka, a mimo to ostatni regulamin OOW w Warszawie Falenicy został zatwierdzony 4 kwietnia 2023 r.

⁵⁰ Dz. U. z 2020 r. poz. 1551, ze zm.

⁵¹ Dalej: „plany zabezpieczenia”.

⁵² Dz. U. Nr 112 poz. 1205.

⁵³ W: Barczewie, Białymstoku, Koszalinie, Nowem, Ostrowcu Świętokrzyskim, Poznaniu i Świeciu.

⁵⁴ W: Głogowie, Konstancynie Łódzkiej, Mrozach, Raciborzu.

⁵⁵ W: Dominowie.

⁵⁶ Wyłączony został ZP w Sadowicach, zniesiony z dniem 30 kwietnia 2023 r.

⁵⁷ OOW w Szubinie.

⁵⁸ Spośród zakładów dla nieletnich, które nie podlegały przekształceniu najwcześniej zatwierdzono regulamin ZP w Kcyni (po 135 dniach od wejścia ww. rozporządzenia), a najpóźniej ZPiSdN w Świdnicy i ZP w Grodzisku Wielkopolskim (po 210 dniach).

**Niewystarczająca
weryfikacja planów
zabezpieczenia
na wypadek
zagrożenia
bezpieczeństwa**

Brak wyegzekwowania opracowania przez 16 dyrektorów zakładów dla nieletnich projektów planów zabezpieczenia na wypadek wystąpienia zagrożenia bezpieczeństwa. Według stanu na 1 marca 2023 r.: 16 z 31 placówek nie przesłało projektu planu do akceptacji, tj.: pięć ośrodków, jedno schronisko dla nieletnich, sześć zakładów poprawczych oraz cztery placówki działające jako zakład poprawczy i schronisko dla nieletnich.

Wśród ośmiu zaakceptowanych planów zabezpieczenia także stwierdzono nieprawidłowości, które świadczą, o tym, że nadzór nad tym zagadnieniem był niewystarczający. Dyrektor Biura Bezpieczeństwa w czterech przypadkach zaakceptował projekty planów zabezpieczenia lub zgłosił do nich uwagi z naruszeniem terminów określonych w rozporządzeniu w sprawie współdziałania z Policją. W jednym przypadku⁵⁹ projekt planu zabezpieczenia zaakceptowano siedem dni po terminie wskazanym w § 8 ust. 4 ww. rozporządzenia, a w trzech⁶⁰ przypadkach własne zmiany do projektu planu zabezpieczenia, zgłoszono po terminie wskazanym w § 8 ust. 5 tego aktu, tj.: odpowiednio po: jednym, sześciu i 14 dniach. Ponadto w trzech przypadkach⁶¹ weryfikacja przedłożonych planów zabezpieczenia doprowadziła to tego, że zatwierdzono dokumenty, które były niezgodne z obowiązującymi regulacjami.

Przykłady

W planie zabezpieczenia **ZP w Poznaniu**: w części dotyczącej opisu systemów i środków łączności między zakładem a komendą powiatową Policji nie uzupełniono: liczby radiotelefonów, liczby telefonów komórkowych; pozycje dotyczące stanu etatowego zakładu, które są wymagane zgodnie z § 7 pkt 4 rozporządzenia w sprawie współpracy z Policją zostały naniesione na dokument w sposób nietrwały, tj.: ołówkiem; ogólny opis profilu nieletniego, który może zostać umieszczony w zakładzie, nie został wypełniony, a był wymagany w § 7 pkt 5 rozporządzenia w sprawie współpracy z Policją. Ponadto brak było informacji o limicie nieletnich według arkusza organizacyjnego, liczbie grup: internatowych, szkolnych i warsztatowych oraz o faktycznym stanie osobowym i ewidencyjnym.

W **OOW W Warszawie-Falenicy** w planie zabezpieczenia znajdował się opis regulacji zawartych w rozporządzeniu w sprawie ZP, które zostało uchylone z dniem 1 września 2022 r.

O niewystarczającym nadzorze Ministra Sprawiedliwości świadczy również to, że w dwóch schroniskach dla nieletnich, w Chojnicach i Dominowie, które zgodnie z zarządzeniem w sprawie limitu miejsc – § 1 pkt 1 i 2 były schroniskami interwencyjnymi, a od 1 września 2022 r. schroniskami o wzmożonym nadzorze wychowawczym⁶², utworzono także grupy wychowawcze w ramach schroniska zwykłego. W arkuszach organizacji lat szkolnych: 2019/2020, 2020/2021 i 2021/2022 wskazano, że w Chojnicach tworzy się trzy grupy wychowawcze zwykłe i jedną interwencyjną, w Dominowie po dwie grupy wychowawcze zwykłe i interwencyjne. W roku szkolnym 2022/2023 utrzymano ten podział. Także w zarządzeniu w sprawie limitu miejsc z 2023 r. Minister wskazał, że oba te schroniska mają status schronisk o wzmożonym nadzorze wychowawczym. W konsekwencji nieletni, którzy powinni być skierowani do grup zwykłych mogli mieć kontakt z wychowankami wymagającymi wzmożonego nadzoru.

W ramach sprawowanego nadzoru MS rozpatrywał też skargi i wnioski dotyczące działalności zakładów dla nieletnich. W okresie objętym kontrolą, od 1 stycznia 2019 r. do 2 lutego 2023 r.⁶³ do Ministerstwa wpłynęły 83 skargi (w tym w okresie od 1 września 2022 r. osiem). 31 spośród nich to skargi

⁵⁹ ZP w Grodzisku Wielkopolskim.

⁶⁰ ZPiSdN w Raciborzu, OOW w Witkowie, ZP w Kcyni.

⁶¹ ZP w Poznaniu, OOW w Warszawie-Falenicy, ZP w Tarnowie.

⁶² Na podstawie art. 394 pkt 3 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji z dniem wejścia w życie ww. ustawy schroniska dla nieletnich interwencyjne utworzone na podstawie przepisów dotychczasowych stają się schroniskami dla nieletnich o wzmożonym nadzorze wychowawczym.

⁶³ Dzień przeprowadzenia badania kontrolnego.

anonimowe. Działalności zakładów dla nieletnich dotyczyło 59 skarg. Badanie 20 skarg nie wykazało nieprawidłowości w sposobie ich procedowania. We wszystkich sprawach przeprowadzono postępowanie wyjaśniające, w tym w dwóch anonimowych. Dwie skargi uznano za zasadne⁶⁴.

W ramach kontroli pozyskano w trybie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK informacje o skargach, które wpłynęły do Rzecznika Praw Obywatelskich – 12 oraz Rzecznika Praw Dziecka – siedem. Spośród ww. skarg RPO dwie uznał za zasadne, jedną za częściowo zasadną, pięć przekazał do wiadomości Ministra. RPO przekazał Ministrowi wszystkie skargi i w każdej sprawie otrzymał informację o wynikach postępowania wyjaśniającego.

Postępowanie w związku z COVID-19

Nadzór zarówno zwierzchni jak i pedagogiczny był realizowany także po ogłoszeniu w Polsce 20 marca 2020 r.⁶⁵ stanu epidemii, a od 16 maja 2022 r. stanu zagrożenia epidemicznego COVID-19⁶⁶. Jeszcze przed wprowadzeniem stanu epidemii Departament przekazał dyrektorom rekomendacje Ministra Edukacji Narodowej w zakresie profilaktyki zachorowań na koronawirusa. Opracowano i przekazano dyrektorom zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich „Wytyczne w sprawie zapobiegania wystąpieniu koronawirusa oraz postępowania w wypadku podejrzenia infekcji koronawirusem lub wystąpienia infekcji koronawirusem w zakładzie poprawczym/schronisku dla nieletnich”, wprowadzono obowiązek codziennego przekazywania do CZK MS informacji na temat realizowanych działań w związku z przeciwdziałaniem rozprzestrzenianiu się koronawirusa na terenie zakładów dla nieletnich. Został on zniesiony od 31 marca 2022 r. Na bieżąco analizowano występujące w zakładach dla nieletnich problemy, np.: w dostępie do środków dezynfekcyjnych, opracowano: programy o charakterze profilaktycznym skierowane do wychowanków zakładów dla nieletnich, zasady udzielania urlopów w okresie wakacyjnym i przerw świątecznych, plany stopniowego wychodzenia z obostrzeń.

5.1.5. Działalność resocjalizacyjna

W latach 2019–2022 (do 31 sierpnia 2022 r.) skuteczność resocjalizacji nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych była oceniana w ramach kontroli i wizytacji obejmujących całokształt działalności placówki. Obowiązujący od 1 września 2022 r. art. 342 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nałożył na Ministra Sprawiedliwości powinność monitorowania skuteczności resocjalizacji nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych. W związku z krótkim okresem obowiązywania ustawy o wspieraniu i resocjalizacji, a także trwającym procesem gromadzenia danych w zakresie ustalenia wskaźników skuteczności resocjalizacji nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych, monitoring odbywał się w ramach bieżącej działalności nadzorczej nad zakładami dla nieletnich. Wobec powyższego analiza skuteczności podejmowanych działań o charakterze resocjalizacyjnym miała charakter rozproszony, odnosiła się do konkretnych jednostek. Brak było oceny całokształtu funkcjonowania systemu w tym zakresie. W czasie trwania kontroli przeprowadzono weryfikację powrotności do przestępstwa wśród wychowanków, którzy opuścili zakłady poprawcze w okresie objętym kontrolą, do dnia jej rozpoczęcia, tj. 26 stycznia 2023 r. Weryfikacja ta wykazała, że spośród 492 wychowanków ZP 267, czyli 54,3% na dzień 12 kwietnia 2023 r. nie figurowało w Kartotece Karnej, Kartotece Nieletnich lub Kartotece Osób

⁶⁴ Pierwsza skarga dotyczyła wykonywania przez wychowawcę testów na obecność w organizmie substancji psychoaktywnych, a druga zarzut, że nauczyciel nie tłumaczy w wystarczający sposób tematu lekcji oraz komentuje sytuację rodzinną nieletniego. Dyrektorom polecono, odpowiednio wykonywanie testów wyłącznie przez służby medyczne, a nauczycielowi zmianę form i metod pracy z uczniami, w tym wprowadzenie elementów aktywizujących, indywidualizowanie pracy z uczniami, realizowanie wskazówek zespołu diagnostycznego oraz lepsze przygotowanie do zajęć.

⁶⁵ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz. U. z 2022 r. poz. 340).

⁶⁶ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 12 maja 2022 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz. U. poz. 1028).

Pozbawionych Wolności. Spośród 203 wychowanków schronisk dla nieletnich, którzy opuścili je we wskazanym czasie 129 wychowanków, czyli 63,5% na dzień 12 kwietnia 2023 r. nie figurowało w Kartotece Karnej, Kartotece Nieletnich lub Kartotece Pozbawienia Wolności.

Elementem nadzoru nad działalnością resocjalizacyjną zakładów dla nieletnich powinna być także realizacja zadań, do których zobowiązywała Ministra ustawa o wspieraniu i resocjalizacji. Na dzień 22 lutego 2023 r. Minister nie wydał zgodnie z art. 339 ust. 1 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji zarządzenia w sprawie standardów metodologii sporządzenia opinii psychologiczno-pedagogicznej, o której mowa w art. 192 i art. 255 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji oraz nie określił zgodnie z art. 339 ust. 2 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji po zasięgnięciu opinii ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania oraz ministra właściwego do spraw zdrowia, w drodze zarządzenia standardów metodologii sporządzania opinii diagnostycznej, o której mowa w art. 303 ust. 1 ww. ustawy. W odpowiedzi z 11 lipca 2023 r. na wystąpienie pokontrolne Podsekretarz Stanu sprawujący stałe zastępstwo Ministra w zakresie nadzoru nad okręgowymi ośrodkami wychowawczymi, zakładami poprawczymi i schroniskami dla nieletnich poinformował, że prowadzone są działania na rzecz wypełnienia upoważnienia ustawowego określonego w art. 339 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji. Zostały podjęte działania w celu zebrania danych dotyczących metod i technik diagnostycznych wykorzystywanych w zakładach dla nieletnich oraz procedur obowiązujących podczas badań nieletnich. Powołano grupę roboczą w skład której wchodzi: psychologowie, pedagodzy, dyrektorzy zakładów dla nieletnich oraz przedstawiciele Ministerstwa.

5.1.6. Działalność Ministra Sprawiedliwości w zakresie wejścia w życie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji

Wejście w życie 1 września 2022 r. ustawy o wspieraniu i resocjalizacji⁶⁷ wymagało od Ministra wydania 18 rozporządzeń i trzech zarządzeń w zakresie działalności ZP, SdN i OOW⁶⁸. Dziewięć rozporządzeń Minister powinien wydać samodzielnie, również dziewięć w porozumieniu z innymi ministrami. Żadne z rozporządzeń nie weszło w życie razem z wejściem w życie ustawy. Spośród trzech zarządzeń tylko jedno zostało wydane przed tym dniem i weszło w życie z mocą od dnia 1 września 2023 r. Zgodnie z art. 127 Zasad techniki prawodawczej, stanowiących załącznik do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”⁶⁹ rozporządzenie powinno wchodzić w życie w dniu wejścia w życie ustawy, na podstawie której jest ono wydawane. W przypadku rozporządzeń dotyczących działalności zakładów dla nieletnich miały miejsc poważne opóźnienia:

- dziewięć rozporządzeń, które zostały wydane na podstawie delegacji zawartej w art. 38 ust. 10, art. 63 ust. 6, art. 161, art. 173, art. 211, art. 282, art. 285, art. 320, art. 344 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji (wyłączna

⁶⁷ Z wyjątkiem art. 135 ust. 1 i 2, art. 186 ust. 1 i 2, art. 243 ust. 1, art. 321, art. 324–338 w zakresie okręgowych ośrodków wychowawczych, art. 340 w zakresie okręgowych ośrodków wychowawczych, art. 341 w zakresie okręgowych ośrodków wychowawczych, art. 343, art. 348 w zakresie okręgowych ośrodków wychowawczych, art. 361, art. 363, art. 385 pkt 1 i 2, art. 389 pkt 1 i 3–7, art. 393, art. 400, art. 401 ust. 2 i art. 415 pkt 4, które weszły w życie z dniem następującym po dniu ogłoszenia ustawy i nie dotyczyły obowiązku wydania rozporządzeń i zarządzeń.

⁶⁸ Z analiz wyłączono te rozporządzenia, które nie były związane z działalnością zakładów poprawczych, schronisk dla nieletnich i okręgowych ośrodków wychowawczych, tj.: rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 grudnia 2022 r. w sprawie komisji do spraw kierowania nieletnich do młodzieżowego ośrodka wychowawczego oraz trybu kierowania, przenoszenia i zwalniania nieletnich z młodzieżowych ośrodków wychowawczych (Dz. U. z 2023 r., poz. 139) oraz rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 31 października 2022 r. w sprawie komisji do spraw środka leczniczego dla nieletnich, trybu wykonywania środka leczniczego oraz warunków zabezpieczenia zakładów leczniczych (Dz. U. poz. 2389).

⁶⁹ Dz. U. z 2016 r. poz. 283.

kompetencja Ministra Sprawiedliwości) weszło w życie od siedmiu do 99 dni od dnia wejścia w życie tej ustawy. Były wśród nich kluczowe dla funkcjonowania zakładów dla nieletnich rozporządzenia w sprawie: 1) sposobu zapewnienia nieletniemu korzystania z pomocy obrońcy z urzędu (po siedmiu dniach) 2) pobytu nieletnich w okręgowych ośrodkach wychowawczych (po siedmiu dniach) 3) funkcjonowania okręgowych ośrodków wychowawczych, zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (po siedmiu dniach) 4) umieszczania i pobytu nieletnich w hostelach (po siedmiu dniach) 5) pobytu w schroniskach dla nieletnich (po siedmiu dniach), 6) pobytu zakładach poprawczych (po ośmiu dniach), 7) przeprowadzania wywiadów środowiskowych o nieletnich (po 49 dniach), 8) ośrodków kuratorskich (po 90 dniach), 9) sposobu i warunków wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach nieletnich (po 99 dniach);

- dziewięć rozporządzeń, które zostały wydane na podstawie delegacji zawartej w art. 77, art. 119 ust. 12, art. 120 ust. 11, art. 121 ust. 18, art. 140, art. 143 ust. 5, art. 151 ust. 5, art. 152 ust. 5, art. 357 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji (kompetencja Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z innymi ministrami) weszło w życie z opóźnieniem od siedmiu (rozporządzenie w sprawie postępowania przy zawieraniu przez podmioty uprawnione umowy ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków nieletnich wykonujących prace społeczne) do 148 dni (rozporządzenie w sprawie podmiotów na rzecz, których wykonywane są przez nieletnich prace społeczne).

Brak wydania dwóch zarządzeń w sprawie standardów metodologii sporządzenia opinii psychologiczno-pedagogicznej i diagnostycznej opisano w rozdziale 5.1.5. niniejszej informacji.

5.2. Zapewnienie bezpieczeństwa w zakładach dla nieletnich

Sposób zapewnienia bezpieczeństwa nieletnich umieszczonych w ZP, SdN i OOW weryfikowano przede wszystkim z perspektywy stanu zabezpieczeń techniczno-ochronnych, a także dokumentów dotyczących tego zagadnienia, takich jak plany ochronne/ochrony i plany zabezpieczenia na wypadek naruszenia bezpieczeństwa. W ocenie NIK dyrektorzy zakładów dla nieletnich podejmowali działania, których celem było zapewnienie bezpieczeństwa w kierowanych przez nich jednostkach. Niemniej we wszystkich placówkach stwierdzono nieprawidłowości związane z ich nieprzystosowaniem organizacyjnym do realizowanych zadań. Ponadto wystąpiły nieprawidłowości związane z dokumentowaniem czynności wymaganych przepisami prawa: nieopracowanie projektu planu zabezpieczenia na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa i opracowanie z naruszeniem terminów sposobu zapewnienia bezpośredniej łączności między tymi jednostkami a Policją.

Wszystkie skontrolowane jednostki poddawane były kontrolom zgodnie z przepisami ustawy Prawo budowlane. Wprowadzono w nich odpowiednie systemy ochrony. W jednym SdN wprowadzono system ochrony przewidziany dla schroniska zwykłego i interwencyjnego/o wzmocnionym nadzorze wychowawczym, co było konsekwencją funkcjonowania w nim takich grup nieletnich. Opracowano plany ochronne, a po zmianie przepisów plany ochrony. Jednakże w tych dokumentach stwierdzono nieprawidłowości, które polegały m.in. na: braku opisu systemu zabezpieczenia elektronicznego, niewłaściwej strukturze logicznej dokumentów, nieprzedłożeniu do kontroli załącznika do instrukcji alarmowej – wykazu adresowego pracowników zakładów dla nieletnich, a także braku jego aktualizacji lub też przeprowadzaniu tej czynności z opóźnieniem w stosunku do przepisów.

W czterech z sześciu kontrolowanych OOW opracowano sposób zapewnienia bezpośredniej łączności między tymi jednostkami a Policją, a także projekt planu zabezpieczenia na wypadek naruszenia bezpieczeństwa. W czterech zakładach

poprawczych i schroniskach sposób zapewnienia bezpośredniej łączności z Policją został opracowany po terminie. W toku kontroli stwierdzono, że obsada zmian w trzech jednostkach była niezgodna z przepisami. Ponadto stwierdzono, że pracownicy ochrony nie przykładali należytej staranności do dokumentowania przebiegu zmian. W zastosowaniu zabezpieczeń techniczno-ochronnych w czterech placówkach wykazano nieprawidłowości, np.: nie w pełni sprawny system czujników w pasie ochronnym, przechowywanie środków czyszczących w pomieszczeniu przeznaczonym dla zabiegów higienicznych, awarię systemu otwierania/zamykania przejść, za pomocą kart zbliżeniowych, zły stan techniczny ogrodzenia.

Wszystkie kontrolowane zakłady dla nieletnich stosowały monitoring. W jego wykorzystywaniu w 10 stwierdzono nieprawidłowości, w szczególności monitoring przechowywany był przez zbyt długi lub zbyt krótki czas. W ocenie NIK nieprawidłowo sporządzano również dokumentację dotyczącą zastosowanych środków przymusu bezpośredniego, a także z pobytu nieletnich w izbach przejściowych/adaptacyjnych i izolacyjnych. W sześciu zakładach dla nieletnich nie zorganizowano dwóch izb izolacyjnych. W jednym nie było ani jednego tego typu pomieszczenia, a w kolejnym sposób jego urządzenia nie zabezpieczał nieletniego przed samouszkodzeniem. W jednym ZP stwierdzono brak drugiej izby adaptacyjnej, a w jednym z sześciu OOW izby adaptacyjne nie odpowiadały standardowi pomieszczenia mieszkalnego – nie było w nich okien. Ministrowi Sprawiedliwości nie zgłoszono wszystkich wydarzeń nadzwyczajnych, do których doszło na terenie zakładów dla nieletnich, ponieważ nie zostały one prawidłowo zidentyfikowane przez dyrektorów tych placówek. W 70% przypadków dotyczyło to posiadania przez nieletnich substancji zabronionych. W okresie pandemii COVID-19 dyrektorzy skontrolowanych placówek podejmowali działania mające zapewnić ciągłość pracy, np. wydawali zarządzenia, wyznaczali dodatkowe pomieszczenia do odbywania kwarantanny.

5.2.1. Kontrole okresowe, o których mowa w ustawie Prawo budowlane

Szesnastu skontrolowanych zakładów dla nieletnich dotyczył obowiązek przeprowadzenia kontroli okresowych w terminach i w zakresie wskazanym w ustawie Prawo budowlane. We wszystkich zakładach dla nieletnich takie kontrole zostały przeprowadzone, z tym, że w przypadku czterech stwierdzono nieprawidłowości. W SdN w Chojnicach Kierownik gospodarczy nierzetelnie, zweryfikował protokoły z kontroli okresowych. Zostały one podpisane bez uwag, mimo że zawierały błędy polegające na powielaniu zaleceń z protokołów z lat poprzednich, a te zostały już zrealizowane. W OOW w Szczecinie książki obiektu budowlanego były prowadzone niezgodnie z § 5 pkt 3 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 1998 r. w sprawie książki obiektu budowlanego⁷⁰, ponieważ w przypadku pięciu budynków i budowli nie ujęto planów sytuacyjnych. W siedmiu książkach obiektów: nie zaktualizowano wpisów na stronie tytułowej książki i w części II Dane identyfikacyjne obiektu oraz nie dokonano obowiązkowych wpisów w części VI i VII, tj.: odpowiednio wykazu protokołów kontroli okresowych stanu technicznego obiektu (przeprowadzanych co najmniej jeden raz w roku; art. 62 ust. 1 pkt 1 ustawy Prawo budowlane) i wykazu protokołów kontroli okresowych stanu technicznej

⁷⁰ Uchylone z dniem 11 lipca 2013 r. na podstawie rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 3 lipca 2003 r. w sprawie książki obiektu budowlanego (Dz. U. 120 poz. 1134), ale na podstawie § 7 rozporządzenia uchylającego książki prowadzone przed dniem wejścia w życie niniejszego rozporządzenia prowadzi się na zasadach dotychczasowych, do wypełnienia tomu. Następnie rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 3 lipca 2003 r. w sprawie książki obiektu budowlanego zostało uchylone z dniem 1 stycznia 2023 r. na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Prawo budowlane oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1557). Jednakże na podstawie art. 6 ust. 1 do prowadzenia książki obiektu budowlanego założonej zgodnie z art. 64 ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu dotychczasowym stosuje się przepisy dotychczasowe.

sprawności i wartości użytkowej całego obiektu (przeprowadzanych co pięć lat; art. 62 ust. 1 pkt 2 ustawy). Z kolei w OOW w Jerzmanicach-Zdroju, stan techniczny muru okalającego placówkę, będącego urządzeniem budowlanym był zły i wymagany był jego kompleksowy remont, względnie wymiana niektórych elementów. Dyrektor OOW wyjaśnił, że już poprzedni dyrektor zwracał się kilkukrotnie o dodatkowe środki na ten cel. Zadeklarował, że w 2024 r. podjęte zostaną działania zmierzające do poprawy stanu technicznego. Zalecenia sformułowane w okresowych i 5-letnich kontrolach były przez dyrektorów zakładów dla nieletnich analizowane i w miarę dostępnych środków finansowych realizowane. Brak realizacji tych zaleceń wynikał przede wszystkim z braku odpowiednich funduszy.

Przykłady

ZP w Poznaniu: zgodnie z zawartymi w protokołach kontroli wnioskami, wszystkie budynki Zakładu znajdowały się w należyтым stanie technicznym, pomimo stwierdzenia konieczności przeprowadzenia robót remontowych o różnych zakresach pilności. Zgodnie z protokołami rocznych kontroli, w pierwszej kolejności powinny zostać wykonane prace remontowe w zakresie usunięcia korozji z krat okiennych budynków: administracyjnego, warsztatów i sali gimnastycznej i pokrycia ich zabezpieczeniem antykorozyjnym. Zawarte w ww. protokołach zalecenia pokontrolne niewymagające podejmowania pilnych prac remontowych dotyczyły m.in.: miejscowych spękań wypraw elewacyjnych, uszkodzeń opaski, odspojień papy, uszkodzeń okładzin schodów zewnętrznych i złuszczeń izolacji czap kominowych. Zgodnie z treścią ww. protokołów, zalecenia dotyczące stwierdzonych usterek niewymagających pilnych działań remontowych były sukcesywnie realizowane, natomiast zalecenie usunięcia z krat okiennych korozji, w badanym okresie nie zostało zrealizowane. Dyrektor wyjaśnił, że ZP nie mógł realizować przedmiotowych prac, wykorzystując jedynie środki zaplanowane na realizację wydatków bieżących. Mimo tego nie zwrócił się do Ministerstwa Sprawiedliwości z wnioskiem o uwzględnienie w planie finansowym. Wskazał, że wynikało to z potrzeby realizacji innych prac remontowych i modernizacyjnych, w tym w szczególności dotyczących podniesienia bezpieczeństwa na terenie Zakładu oraz że planuje zwrócić się do dodatkowe środki.

ZP w Grodzisku Wielkopolskim: w protokołach kontroli okresowych z lat 2019–2022 sformułowano zalecenie usunięcia korozji z krat okiennych w obu budynkach Zakładu. Dyrektor wyjaśnił, że ww. zadanie jest odkładane w czasie także z uwagi na inne bardziej priorytetowe przedsięwzięcia. Stan techniczny krat nie ma bezpośredniego wpływu na bezpieczeństwo Zakładu, ani też nie zagraża zdrowiu i życiu osób przebywających na terenie ZP. Koszt na koniec 2022 r. szacowany był na 40 tys. zł.

5.2.2. System ochrony w zakładach dla nieletnich – dokumenty i sposób realizacji ochrony

Plany ochronne i plany ochrony

Podstawowym dokumentem określającym sposób zapewnienia bezpieczeństwa w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich był plan ochronny. Jego elementy składowe zostały określone w § 105⁷ rozporządzenia w sprawie ZP. Po zmianie przepisów, od 9 września 2022 r. w § 60 rozporządzenia w sprawie funkcjonowania ZP prawodawca wskazał elementy planu ochrony. We wszystkich skontrolowanych zakładach dla nieletnich zarówno przed i po zmianie przepisów plan ochronny i plan ochrony zostały opracowane. Składały się one z wymaganych dokumentów wskazanych odpowiednio w § 105⁷ ust. 3 rozporządzenia w sprawie ZP i § 60 ust. 1 rozporządzenia w sprawie funkcjonowania ZP. Jednakże w ich opracowaniu stwierdzono nieprawidłowości. W ZPiSdN w Mrozach nie zachowano struktury logicznej planu ochronnego z 2016 r. i planu ochrony z 2022 r. określonej w przepisach. W ZP w Gdańsku Oliwie i w OOW w Szczecinie (poprzednio SdN) nie przedłożono

do kontroli załącznika do instrukcji alarmowej – wykazu adresowego pracowników, który powinien być aktualizowany nie rzadziej niż raz na kwartał. Nie opracowano go także w latach 2019–2022 w OOW w Pszczynie-Łące (poprzednio ZPiSdN). Z kolei w ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim w okresie od stycznia 2019 r. do kwietnia 2022 r. nie był on aktualizowany, a w ZP w Poznaniu w pięciu przypadkach przekroczono termin aktualizacji o: od dwóch do 45 dni.

Przykład

W Planie Ochrony **OOW w Pszczynie-Łące** stwierdzono niezgodności z przepisami rozporządzenia w sprawie funkcjonowania ZP oraz ustawy o wspieraniu i resocjalizacji, ponieważ m.in.:

- stosowano: nazwę „ośrodek młodzieżowy”, co było niezgodne z terminologią określoną w ww. przepisach⁷¹ (§ 2 pkt 2 rozporządzenia w sprawie funkcjonowania ZP i art. 7 pkt 11 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich); podział ochrony OOW na wewnętrzną i zewnętrzną, który obowiązywał w rozporządzeniu w sprawie ZP uchylonym z dniem 1 września 2022 r.;
- niezgodnie z ustawą zdefiniowano takie terminy jak „wydarzenie nadzwyczajne, „kontrola pobieżna” i „kontrola osobista nieletniego” oraz „kontrola pomieszczeń” OOW.

Plan zabezpieczenia na wypadek współpracy z Policją oraz zapewnienie bezpośredniej łączności z Policją

Zgodnie z art. 357 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich dyrektorzy zakładów dla nieletnich współdziałają z Policją w związku z zagrożeniem bezpieczeństwa. Rozporządzenie w sprawie współpracy z Policją nałożyło na dyrektorów dwa obowiązki. W przypadku OOW, dyrektor miał określić wraz z komendantem Policji po raz pierwszy sposób zapewnienia bezpośredniej łączności oraz opracować pierwszy projekt planu zabezpieczenia w terminie 14 dni od wejścia w życie rozporządzenia, tj. do 6 grudnia 2022 r. Spośród sześciu objętych kontrolą OOW w czterech, tj. w OOW Witkowie, OOW w Szczecinie, OOW w Studzieńcu i OOW w Pszczynie-Łące w terminie zrealizowano obie procedury. Z tym, że w przypadku OOW w Pszczynie-Łące projekt planu zabezpieczenia został przekazany do nieodpowiedniej komórki organizacyjnej w Ministerstwie, do DSRiN zamiast do Biura Bezpieczeństwa. DSRiN zaopiniował go i odesłał do uzupełnienia. W pozostałych – OOW w Jerzmanicach-Zdroju i OOW w Laskowcu odpowiednio nie opracowano go w terminie wskazanym w rozporządzeniu lub nie opracowano w ogóle, a sposób zapewnienia bezpośredniej łączności z komendantem Policji przez Dyrektora OOW w Laskowcu został określony z naruszeniem terminu wskazanego w § 13 rozporządzenia w sprawie współpracy z Policją – 13 stycznia 2023 r. zamiast 6 grudnia 2022 r.

Przykłady

W **OOW w Jerzmanicach-Zdroju** Dyrektor OOW nie dopełnił obowiązku wynikającego z § 13 i § 14 rozporządzenia w sprawie współdziałania z Policją. Wyjaśnił, że w zakresie zapewnienia bezpośredniej łączności z Komendą Powiatową Policji w Złotoryi zastosowanie miały procedury ustalone przed 1 września 2022 r., tj. w okresie funkcjonowania ZP. Ponadto Dyrektor OOW stwierdził, że z uwagi na fakt, iż w tym przedmiocie nie zaszły nowe okoliczności, dotychczasowe ustalenia nie wymagały wprowadzenia zmian czy też uzupełnienia. Ponadto wyjaśnił, że opóźnienia w tym zakresie związane są z wypracowaniem wspólnych stanowisk, a także stwierdził, że określony przez prawodawcę termin 14 dni jest zbyt krótki na opracowanie przedmiotowego dokumentu.

Dyrektor **OOW w Laskowcu** wyjaśnił, że opóźnienie w działaniach na rzecz określenia sposobu zapewnienia łączności z Policją oraz opracowania pierwszego projektu planu zabezpieczenia było wynikiem wyznaczenia w rozporządzeniu w sprawie współdziałania z Policją zbyt krótkiego, w jego ocenie, terminu na realizację tych zadań.

⁷¹ Za wyjątkiem części pn. „Cel, zakres oraz sposób zastosowania monitoringu wizyjnego w OOW w Pszczynie-Łące”.

Dla ZP i SdN rozporządzenie w sprawie współpracy z Policją określiło inne terminy dla podjęcia działań. Dotychczasowy sposób zapewnienia bezpośredniej łączności obowiązywał nie dłużej niż przez 30 dni od dnia wejścia w życie niniejszego rozporządzenia, tj. do 22 grudnia 2022 r., a plan zabezpieczenia nie dłużej niż przez trzy miesiące od dnia wejścia w życie niniejszego rozporządzenia, tj. do 22 lutego 2023 r. W czterech jednostkach: ZPiSdN w Konstantynowie Łódzkim, SdN w Chojnicach, ZP w Gdańsku Oliwie, ZPiSdN w Głogowie sposób zapewnienia bezpośredniej łączności został opracowany po terminie wyznaczonym w rozporządzeniu, tj. po 22 grudnia 2022 r., odpowiednio 23 stycznia 2023 r., 13 stycznia 2023 r., 12 stycznia 2023 r. i 11 stycznia 2023 r. W ZPiSdN w Mrozach do 28 marca 2023 r. nie został ustalony. W dwóch jednostkach: ZPiSdN w Konstantynowie Łódzkim i ZPiSdN w Głogowie nie wprowadzono nowego planu zabezpieczenia, mimo że termin obowiązywania poprzedniego minął. W ZPiSdN w Mrozach pierwszy projekt planu opracowany w oparciu o nowe regulacje został przesłany 12 stycznia 2023 r. do właściwego komendanta powiatowego policji, a 16 stycznia 2023 r. do Komendanta Stołecznej Policji. Następnie uwzględniano uwagi Komendy Stołecznej Policji i 9 marca 2023 r. przekazano plan do akceptacji Dyrektora Biura Bezpieczeństwa MS. Plan zabezpieczenia w ZP w Poznaniu, został przygotowany w sposób nierzetelny, gdyż nie zawierał kompletnych danych o liczbie środków łączności (lub wartość naniesiono w sposób nietrwały), a informacje o liczbie nieletnich oraz stanie etatowym naniesiono w sposób nietrwały, co zostało także omówione w części dotyczącej nadzoru Ministra Sprawiedliwości.

Przepisy dotyczące współpracy ZP i SdN z Policją obowiązywały także w poprzednim stanie prawnym. W § 105⁷ ust. 6 rozporządzenia w sprawie ZP wskazywał, że porozumienie w sprawie ustalenia trybu współdziałania zakładu lub schroniska z Policją w przypadkach zagrożenia lub naruszenia bezpieczeństwa tych jednostek powinno być załączone do planu ochronnego i ulegać aktualizacji nie rzadziej niż co cztery lata. W 15 z 16 jednostek (poza ZP w Gdańsku Oliwie) takie porozumienia zostały zawarte. Ich aktualizacji z wymaganą częstotliwością nie dokonano w pięciu zakładach dla nieletnich: ZP w Grodzisku Wielkopolskim, ZP w Trzemesznie, OOW w Szczecinie (poprzednio SdN), ZP w Koszalinie i OOW w Jerzmanicach-Zdroju (poprzednio ZP).

Przykład

W **ZPiSdN w Głogowie** w planie ochronnym znajdowała się informacja o porozumieniu zawartym 17 stycznia 2014 r. pomiędzy Dyrektorem ZPiSdN i Komendantem Powiatowym Policji w Głogowie, o którym mowa w § 105⁷ ust. 6 rozporządzenia w sprawie ZP, regulującym tryb współdziałania pomiędzy tymi podmiotami w zakresie bezpieczeństwa Zakładu. Jednakże brak było możliwości weryfikacji, czy przedmiotowe porozumienie aktualizowano zgodnie z ww. przepisem, tj. nie rzadziej niż co cztery lata, ponieważ Zakład nie dysponował takim dokumentem. Dotyczyło to również Komendy Powiatowej Policji w Głogowie, do której zwrócono się o jego udostępnienie. Dyrektor ZPiSdN wyjaśnił, że nie pełnił funkcji dyrektora we wskazanym okresie i nie wie, dlaczego porozumienie nie zostało dołączone do planu ochronnego, jak również nie dysponuje jego egzemplarzem.

W kontrolowanych zakładach dla nieletnich funkcjonowały adekwatne dla typu zakładu i schroniska systemy ochrony – w ZP w Trzemesznie i Grodzisku Wielkopolskim – pełny, w pozostałych ZP i ZPiSdN – ograniczony. Od 9 września 2022 r. w OOW realizowano system ochrony wskazany w § 52 pkt 1–4 rozporządzenia w sprawie funkcjonowania ZP. W jednym z dwóch funkcjonujących w kraju schronisk interwencyjnych/o wzmożonym nadzorze wychowawczym – w Chojnicach – funkcjonował pełny i ograniczony system ochrony, co było konsekwencją utworzenia w tej placówce grup schroniska interwencyjnego/o wzmożonym nadzorze wychowawczym i zwykłego. Nierzetelny nadzór Ministra nad tym aspektem działalności został opisany w rozdziale 5.1.4. informacji o wynikach kontroli.

Liczba pracowników ochrony

Liczba pracowników na zmianie była określona w przepisach wykonawczych. W trzech placówkach, w których stosowany był najbardziej rygorystyczny, pełny system ochrony – ZP w Trzemesznie, ZP w Grodzisku Wielkopolskim (zakłady poprawcze o wzmożonym nadzorze wychowawczym) oraz w SdN w Chojnicach (schronisko interwencyjne/o wzmożonym nadzorze wychowawczym) stwierdzono przypadki nieprawidłowej liczby pracowników na zmianie.

Przykłady

W ZP w **Grodzisku Wielkopolskim**, 67% analizowanego okresu (miesiące styczeń, wrzesień z lat objętych kontrolą), tj. w 185 dniach z 275 analizowanych dni obsada zmiany liczyła od jednego do dwóch pracowników, tym samym określony § 105³¹ rozporządzenia w sprawie ZP, a następnie z § 57 ust. 1 wymóg obsady na jednej zmianie co najmniej trzech pracowników, a od 9 września 2022 r. trzech pracowników ochrony nie był realizowany.

W **SdN w Chojnicach** stwierdzono przypadki niewystarczającej liczby pracowników ochrony w stosunku do wymogów wynikających z rozporządzenia ZP oraz przyjętych w SdN Planów ochrony.

W SdN dla pracowników ochrony zaplanowano 24 etaty. Taka obsada miała zapewnić stały nadzór nad nieletnimi przebywającymi w schronisku zwykłym oraz w schronisku o wzmożonym nadzorze wychowawczym. Powinna zabezpieczyć również możliwość organizowania zastępstw w przypadku nieobecności pracowników czy wzmocnienia zabezpieczenia placówki, sprawowania opieki nad wychowankiem przebywającym w szpitalu. Na dzień 18 kwietnia 2023 r. w SdN liczba etatów pracowników ochrony wynosiła 17, w tym jeden pracownik przebywał na urlopie bezpłatnym.

Dyrektor wyjaśnił, że w związku z trudnościami kadrowymi, na bieżąco ustalał zakres ochrony na dany dzień. Był wspierany w tym zakresie przez kierowników działów, którzy w zależności od potrzeb sprawowali nadzór nad wychowankami, aby umożliwić realizację planu dnia. W sytuacjach skrajnych, aby zrealizować prawo pracownika do dobowego odpoczynku, zastępstwa za pracownika ochrony np. w weekend w dyżurce pełnił dyrektor schroniska, obsługując stanowisko monitoringu, centralę telefoniczną.

Dyrektor wskazał, że kryzys w realizacji systemu ochrony, w jego ocenie, nastąpił od lipca 2023 r., gdyż pracownicy ochrony praktycznie nie korzystają z urlopów wypoczynkowych. Niewykorzystane urlopy za rok 2022 to 2663 godz. = 332 dni robocze, winny być zrealizowane do 30 września 2023 r. Urlopy za rok 2023 wynoszą 5802 godz. = 725 dni roboczych. Urlopy za rok 2022 i rok 2023 to 1057 dni roboczych. Rok 2023 r. liczy 250 dni pracujących, czyli codziennie od 31 marca 2023 r. czterech pracowników ochrony powinno korzystać z urlopów.

Dyrektor poinformował, że w związku z trudną sytuacją kadrową pracownicy ochrony pracują w godzinach nadliczbowych. Mimo iż okres rozliczeniowy czasu pracy wynosi cztery miesiące, to SdN nie ma możliwości, aby w okresie czterech miesięcy udzielić pracownikom ochrony dni wolnych za pracę w nadgodzinach, stąd następuje wypłata wynagrodzenia. W 2022 r. pracownicy ochrony wypracowali 2069 nadgodzin, a w okresie od 1 stycznia 2023 r. do 31 marca 2023 r. 1253 nadgodziny. Na 31 marca 2023 r. liczba wakatów w grupie pracowników ochrony wynosiła dziewięć. Wpływ na to ma wysokość zarobków, które schronisko może zaoferować potencjalnym kandydatom. W grudniu 2022 r. Ministerstwo Sprawiedliwości przekazało znaczne środki finansowe, które zostały wypłacone m.in. pracownikom ochrony w formie wynagrodzenia motywacyjnego. W 2022 r. odeszło z pracy w schronisku sześciu pracowników ochrony (jeden z pracowników zrezygnował z pracy po siedmiu dniach, gdy zapoznał się z zakresem obowiązków, warunkami pracy). Ogłaszane nabory nie kończyły się pozyskaniem nowych pracowników. W 2022 r. zawarto umowy w ramach 3,5 etatu. Na 31 marca 2023 r. z tej grupy pozostają w zatrudnieniu dwie osoby w wymiarze 1,5 etatu. Pracownik zatrudniony w wymiarze 0,5 przewidywał natomiast zatrudnienie w schronisku do 31 sierpnia 2023 r. Problem braku chętnych do pracy na stanowisku ochrony był wielokrotnie zgłaszany do Ministerstwa Sprawiedliwości.

W ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim nie zapewniono prowadzenia prawidłowej i zgodnej ze stanem faktycznym⁷², ewidencji kadrowo-płacowej dot. pracowników ochrony, gdyż:

- a) w 75 przypadkach wskazywała na realizację pracy, mimo że we wskazanych terminach pracownika w niej nie było,
- b) w 25 przypadkach nieprawidłowo wskazywała rodzaj zmiany (dzienna/nocna),
- c) w 41 przypadkach nie wskazywała na realizację pracy, mimo że we wskazanych terminach pracownik był w pracy,
- d) w jednym przypadku wskazywała mniejszą liczbę godzin pracy niż przepracowana,
- e) w 72 przypadkach listy obecności nie odzwierciedlały stanu rzeczywistego, gdyż w 65 przypadkach pracownik będąc w pracy nie potwierdził tego faktu na liście obecności, a w siedmiu przypadkach, mimo że nie było go w pracy potwierdził obecność na liście obecności.

Na skutek powyższego łączna wartość nieprawidłowo wypłaconych wynagrodzeń uwzględniając dodatkowo koszty pracodawcy wynosiła 18,7 tys. zł. Ponadto w tej jednostce pracownicy pracowali na zmianach 24-godzinnych mimo, że zgodnie z Regulaminem Pracy przedłużenie czasu pracy pracownika było dopuszczalne nie więcej niż do 12 godzin.

Dokumentowanie przebiegu zmian

Na pracowników realizujących ochronę przepisy rozporządzenia w sprawie ZP oraz w sprawie funkcjonowania ZP nałożyły szereg obowiązków. W zakładach dla nieletnich dodatkowe regulacje wprowadzane były także przez dyrektorów, tak by zrealizować pisma nadzorcze DSRiN. Jednak sposób ich dokumentowania świadczy o nierzetelności działań podejmowanych przez pracowników zakładów dla nieletnich. Wobec braku spójnych wytycznych co do sposobu dokumentowania przejęcia zamiany w zakładach dla nieletnich w różny sposób opisywano realizację tych obowiązków. Np. w SdN w Chojnicach księga przebiegu zmiany w ochronie zewnętrznej schroniska zawierała na str. 2 wykaz wszystkich czynności, które powinny być przez pracownika zrealizowane, brak wpisu w punkcie dotyczącym stwierdzonych nieprawidłowości w przejęciu zmiany traktowany był jako zrealizowanie wszystkich czynności bez zastrzeżeń. Dyrektorzy kontrolowanych jednostek lub pracownicy odpowiedzialni za realizację tych obowiązków wskazywali, że czynności te są wykonywane, ale nie są odnotowywane, bo zapisuje się tylko wszelkie zdarzenia nietypowe, w szczególności stwierdzone nieprawidłowości. W 13 z 16 kontrolowanych jednostek stwierdzono nieprawidłowości. W pięciu zakładach dla nieletnich: w SdN w Chojnicach, ZP w Gdańsku Oliwie, ZP w Poznaniu, ZP w Trzemesznie i ZPiSdN w Głogowie dotyczyły one prawidłowości prowadzenia dokumentacji dotyczącej wejść/wyjść lub wjazdów/wyjazdów osób trzecich na teren tych placówek.

Przykłady

W **SdN w Chojnicach** nie odnotowywano danych dotyczących imion i nazwisk osób wjeżdżających na teren SdN w ramach realizowania zaopatrzenia SdN, a jedynie nr rejestracyjny wjeżdżającego pojazdu.

W **ZP w Poznaniu** w przypadku osób wchodzących na teren ZP nie odnotowywano kompletu informacji w szczególności wskazanej przez dokument wewnętrzny.

Wykaz podmiotów upoważnionych do wejścia i wyjścia na teren **ZP w Trzemesznie**, nie był rzetelny, ponieważ w 31 przypadkach na 65 podmiotów upoważnionych (47,7%) nie zawierał żadnych danych służących do identyfikacji osób reprezentujących te podmioty.

W procedurach wewnętrznych zakładów dla nieletnich, ale także w pismach nadzorczych kierownictwa DSRiN nakazywano, w związku z analizą wydarzeń nadzwyczajnych kontrolę nieletnich w porze nocnej w nieregularnych odstępach

⁷² Kontroli poddano świadczenie pracy w miesiącach styczeń i wrzesień w latach 2019–2022 i styczeń 2023 r.

czasu przez pracowników ochrony i dyżurujących wychowawców. Nieprawidłowości w tym zakresie stwierdzono w ZP w Gdańsku Oliwie i ZP w Mrozach. W ZP w Poznaniu nie prowadzono co godzinę lub co dwie obchodów obejmujących zakład, garaże i teren zewnętrzny, mimo że taki obowiązek wynikał z regulacji wewnętrznych.

Przykład

W ZPiSdN w Mrozach wpisy w Księdze ewidencji ruchu wychowanek, dotyczące 214 dyżurów ze stycznia i września w latach 2019–2021 oraz ze stycznia 2022 r. wskazują, że podczas 130 dyżurów (tj. 61% dyżurów objętych badaniem) kontrola zachowania wychowanek w czasie ciszy nocnej wykonywana była przez pracowników ochrony z mniejszą częstotliwością niż wymagana zgodnie z wewnętrzną instrukcją. Ponadto w Księdze ewidencji ruchu wychowanek w 23 przypadkach pracownicy ochrony nie udokumentowali faktu przeprowadzenia kontroli zachowania nieletniej przebywającej w izbie chorych w czasie ciszy nocnej (na 73 pobyty nieletnich w tej izbie objęte kontrolą w tym zakresie).

W ZP w Gdańsku Oliwie, pracownicy ochrony w dokumentach dotyczących przebiegu służby deklarowali, że takie kontrole były realizowane w dniu 25 stycznia 2023 r., tymczasem nie znajdowało to potwierdzenia w analizie zapisów monitoringu. Czas obchodu nie zgadzał się z zapisami w księdze służby.

Dyrektor ZPiSdN w Konstantynowie Łódzkim określił w procedurze wewnętrznej sposób zgłaszania przez pracownika ochrony gotowości do pracy. Weryfikacja ta miała mieć miejsce o godz. 20:00 i powinna być odnotowywana w księdze służby posterunku A. W żadnym z kontrolowanych miesięcy nie stwierdzono zapisów jej dotyczących.

Ponadto pracownicy ochrony nie zawsze odnotowywali fakt przeprowadzenia kontroli pobieżnej lub osobistej nieletniego w sześciu zakładach dla nieletnich – ZP w Poznaniu, ZP w Grodzisku Wielkopolskim, OOW w Witkowie, OOW Jerzmanicach-Zdroju, ZPiSdN w Głogowie i ZPiSdN w Mrozach.

5.2.3. Zabezpieczenia techniczno-ochronne

W toku czynności kontrolnych przeprowadzono oględziny wybranych elementów infrastruktury zakładów dla nieletnich. Ich celem było sprawdzenie czy jest ona bezpieczna dla nieletnich i czy uniemożliwia im wydostanie się na zewnątrz. Katalog dostępnych do wykorzystania zabezpieczeń techniczno-ochronnych obejmuje m.in.: linię zewnętrzną ogrodzenia ochronnego, bramy, drzwi, kraty, przesłony i siatki, zamki i blokady do bram, drzwi i krat, zabezpieczenia studzienek, kanałów, urządzeń wentylacyjnych, rynien, odgromników, słupów, masztów antenowych, kominów i innych punktów wysokościowych, świetlików, wejść na strychy i dachy oraz wejść do piwnic, urządzenia kontroli dostępu, urządzenia techniczne do przeprowadzania kontroli pobieżnej oraz kontroli paczek, przedmiotów i pojazdów. W zależności od stosowanego w danym zakładzie dla nieletnich systemu ochrony wymagane było jego odpowiednie dostosowanie, np. mur lub ogrodzenie o wskazanej w przepisach wysokości.

Przykłady zabezpieczeń techniczno-ochronnych stosowanych w zakładach dla nieletnich

Zdjęcie nr 1
ZP w Grodzisku Wielkopolskim
– śluza

Zdjęcie nr 2
SdN w Chojnicach – linia zewnętrzna ogrodzenia
z podwójnym zwojem concertiny
i kamerą kopułkową

Zdjęcie nr 3
ZPiSdN w Mrozach – brama wejściowa

Zdjęcie nr 4
ZPiSdN w Głogowie – kraty w oknach

Zdjęcie nr 5
ZP w Gdańsku Oliwie
– zabezpieczenie studzienek

Zdjęcie nr 6
SdN w Chojnicach – zabezpieczenia okien i rynien
– kraty i concertina

Źródło: materiały własne NIK z przeprowadzonych oględzin.

W czterech z 16 skontrolowanych jednostkach w trakcie oględzin stwierdzono nieprawidłowości.

ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim:

- system czujników ruchu zamontowany w pasie ochronnym (przy posterunku A) nie zadziałał. Pomimo wejścia na teren objęty tym systemem nie został wzbudzony alarm, a na podglądzie monitoringu nie wyświetlało się miejsce, w którym doszło do naruszenia (mimo że takie działania opisane były w planie ochrony);
- w pomieszczeniu przeznaczonym do zabiegów higienicznych wychowanków znajdującym się przy izbach adaptacyjnych i izolacyjnych znajdowały się w wolnym dostępie środki czyszczące, które mogły stanowić zagrożenie dla przebywających wychowanków;
- pracownik ochrony pełniący służbę na zmianie na posterunku A w dniu oględzin nie był w stanie samodzielnie użyć zabezpieczenia techniczno-ochronnego w postaci bramki do wykrywania metali⁷³, mimo że art. 347 ust. 2 pkt 9 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji wskazuje, że pracownik ochrony sprawdza i stosuje zabezpieczenia techniczno-ochronne;
- nie udało się nawiązać kontaktu radiowego między pracownikiem ochrony z posterunku A i trzema z czterech wytypowanych losowo w toku czynności pracownikami. Plan ochrony przewidywał bezprzewodową komunikację z pracownikami i wyposażenie wszystkich pracowników w radiotelefony. W dwóch przypadkach pracownicy nie mieli w danym momencie urządzeń mobilnych, a w jednym przypadku pracownik ochrony nie znał nazwiska wskazanego pracownika i nie mógł go wywołać.

⁷³ Uruchomienie bramki wymagało podłączenia do innego źródła prądu przez innego pracownika.

Zdjęcie nr 7
ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim
– pomieszczenia sanitarno-higieniczne
przy izbach adaptacyjnych i izolacyjnych

Zdjęcie nr 8
ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim
– pas ochronny

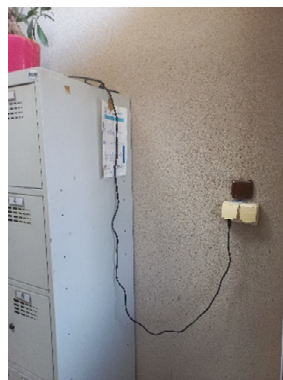

Zdjęcia nr 9–11 ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim

Zdjęcie nr 9
Bramka do wykrywania
metali

Zdjęcie nr 10
Podłączenie bramki
do nie działającego
źródła zasilania

Zdjęcie nr 11
Zastępcze podłączenie
bramki do wykrywania
metali

Źródło: materiały własne NIK z przeprowadzonych oględzin.

ZP w Gdańsku Oliwie:

- stwierdzono awarię systemu otwierania/zamykania przejść za pomocą kart zbliżeniowych. Informacja o tym została ujęta w dzienniku służby dziennej. Niezwłocznie po wystąpieniu awarii zamków elektromagnetycznych uruchomiono system awaryjny i przystąpiono do jej usunięcia. Ustalenia kontroli dowodzą, że awaria kontroli dostępu nie miała charakteru zdarzenia jednorazowego, ponieważ już w dniu 10 lutego 2023 r. Zakład uzyskał opinię techniczną wystawioną przez firmę zewnętrzną, że na okablowaniu kontroli dostępu występowały zakłócenia prądu, co powodowało problemy z komunikacją centrali z modułami wyniesionymi. Awaria została usunięta w trakcie kontroli.

ZP w Koszalinie:

- część ogrodzenia od strony ul. Rzecznej, częściowo od strony ul. Gnieźnieńskiej i zaplecza Zakładu wokół terenów zielonych i sportowych wykonana była z elementów betonowych i metalowej siatki w złym i bardzo złym stanie technicznym, elementy betonowe ogrodzenia były częściowo pokruszone, siatka metalowa pordzewiała i zdeformowana o wysokości miejscami ok. 2,0 m. Wymagały gruntownego remontu, ogrodzenie od strony zaplecza Zakładu i terenów sportowych oraz ul. Rzecznej na 1/3 obwodu porośnięte było gęstymi krzewami i pnączami, co uniemożliwiało pełną ocenę ich stanu technicznego;

- wokół Zakładu tuż przy ogrodzeniu ochronnym (z wyłączeniem jego części od strony ul. Gnieźnieńskiej) teren porośnięty był drzewami, które wraz z krzewami porastającymi i miejscami splątanymi z ogrodzeniem w znacznym stopniu ograniczały widoczność. Mogły umożliwić przedostanie się przez ogrodzenie i ułatwiać kontakt z osobami z zewnątrz.

OOW w Jerzmanicach-Zdroju:

- mur okalający OOW znajdował się w złym stanie technicznym, co szerzej zostało opisane w pkt 5.2.1 niniejszej informacji.

5.2.4. Monitoring

W trakcie kontroli kontrolerzy NIK zweryfikowali poprawność działania monitoringu, to czy monitorowane były wskazane w ustawie pomieszczenia – izby izolacyjne, adaptacyjne i chorych, czy czas przechowywania zapisów z monitoringu był zgodny z przepisami oraz czy monitorowanie nieletnich w pomieszczeniach przeznaczonych dla celów sanitarno-higienicznych było realizowane zgodnie z art. 121 ust. 4 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji.

We wszystkich kontrolowanych zakładach dla nieletnich monitoring był stosowany. Przepisy nie określały minimalnej ani maksymalnej liczby kamer np. w poszczególnych pomieszczeniach czy też przypadających na jednego nieletniego. Stąd ich liczba, była różna, od 46 w ZPiSdN w Głogowie do 234 w SdN w Chojnicach. W ponad połowie zakładów dla nieletnich (w 10⁷⁴ z 16) pomieszczenia przeznaczone do celów sanitarno-higienicznych były monitorowane⁷⁵. W dwóch z tych dziewięciu jednostek, tj. w SdN w Chojnicach i ZP w Gdańsku Oliwie stwierdzono, że monitoring był realizowany niezgodnie z art. 121 ust. 4 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji. W obu przypadkach nieprawidłowość została niezwłocznie usunięta w trakcie kontroli.

We wszystkich skontrolowanych jednostkach obraz z monitoringu był w czasie rzeczywistym obserwowany przez pracowników ochrony. Pracownicy ochrony w zależności od konfiguracji mogli dowolnie przełączać się między strefami objętymi monitoringiem, a także ustawiać, które w danym momencie pomieszczenia obserwują.

We wszystkich jednostkach pomieszczenia, do których przekazywano obraz z monitoringu były zabezpieczone przed dostępem osób nieuprawnionych, np. poprzez zamki magnetyczne. Nie stwierdzono nieprawidłowości w pomieszczeniach, w których przechowywany był zapis z monitoringu. W dziewięciu⁷⁶ zakładach dla nieletnich stwierdzono nieprawidłowości w zakresie przechowywania zapisów monitoringu. W ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim, ZP w Koszalinie i ZPiSdN w Mrozach, zapis z wybranych do kontroli pomieszczeń był przechowywany przez zbyt krótki czas biorąc pod uwagę wymagania ustawy o wspieraniu i resocjalizacji. Z kolei w ZP w Gdańsku Oliwie, OOW w Szczecinie, OOW w Studzieńcu i ZPiSdN w Głogowie w dniu oględzin dostępny był zapis, który wskazywał na zbyt długie przechowywanie. W OOW w Pszczynie-Łące zapis z monitoringu w zależności od pomieszczeń poddanych oględzinom był przechowywany zarówno przez zbyt krótki, jaki i zbyt długi czas. Wśród przyczyn nieprawidłowości związanych z przechowywaniem zapisów monitoringu identyfikowano: brak znajomości przepisów ustawy o wspieraniu i resocjalizacji dotyczących tego zagadnienia, nierzetelne wywiązywanie się z umów przez firmy zewnętrzne serwisujące system monitoringu, a także różne podejście dyrektorów zakładów dla nieletnich do wyboru sposobu rejestrowania obrazu – nagrywanie w trybie detekcji ruchu lub w trybie ciągłym. Nagrywanie w trybie detekcji ruchu powodowało, że utrwalono obraz z czasu dłuższego niż określony przepisami,

⁷⁴ ZPiSdN w Konstancynie Łódzkiej, SdN w Chojnicach, ZP w Gdańsku Oliwie, OOW Pszczynie-Łące, OOW w Szczecinie, ZP w Koszalinie, OOW w Laskowcu, ZPiSdN w Mrozach, OOW w Studzieńcu, OOW w Jerzmanicach-Zdroju.

⁷⁵ W ZPiSdN w Mrozach monitoringiem objęto dwie z sześciu ogólnodostępnych łazienek dla nieletnich.

⁷⁶ Łącznie z opisaną powyżej nieprawidłowością w SdN w Chojnicach.

a w trybie ciągłym, że zapis nie spełnia minimalnego określonego w przepisach czasu przechowywania. Przykładowo w ZP w Gdańsku Oliwie, SdN w Chojnicach, OOW w Pszczynie-Łące obraz rejestrowano jedynie, gdy w polu widzenia kamery miał miejsce ruch. W innej jednostce, np. w ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim obraz rejestrowano bez jakichkolwiek przerw, także gdy w pomieszczeniach nikt nie przebywał. Z kolei w ZPiSdN w Mrozach i OOW w Laskowcu o wyborze opcji nagrywania – detekcja ruchu czy tryb ciągły decydował rodzaj pomieszczenia, z którego obraz miał być nagrywany. W ZPiSdN w Mrozach w trybie ciągłym rejestrowano pobyt nieletnich w izbie izolacyjnej i chorych oraz izbach adaptacyjnych. W OOW w Laskowcu od 17 stycznia 2023 r. monitoring w izbach adaptacyjnych, chorych oraz korytarzach przy tych pomieszczeniach działał w trybie ciągłym, zapisy z pozostałych kamer nadal były dokonywane w trybie detekcji ruchu. Przed zmianą obraz monitorowano w trybie detekcji ruchu.

Przykłady

ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim zapis z monitoringu z kamery rejestrującej widok na posterunek A przechowywany był na informatycznym nośniku danych 14 dni, pomimo że zgodnie z art. 121 ust. 9 pkt 2 ustawy o resocjalizacji zapis ten powinien być przechowywany przez co najmniej 60 dni, nie dłużej niż 90 dni.

ZP w Koszalinie zapis z monitoringu z izb adaptacyjnych i izolacyjnych na informatycznym nośniku danych nie był przechowywany przez okres co najmniej 90 dni od dokonania zapisu, nie dłużej niż przez 120 dni od dokonania zapisu, co było niezgodne z art. 121 ust. 9 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji.

ZPiSdN w Głogowie zapis z monitoringu izby izolacyjnej, izby chorych oraz jednej z izb adaptacyjnych był przechowywany przez okres dłuższy, niż było to dopuszczone obowiązującymi przepisami. W przypadku tych pomieszczeń zapis z monitoringu powinien być przechowywany na informatycznym nośniku danych przez okres co najmniej 90 dni od dokonania zapisu, nie dłużej niż przez 120 dni od dokonania zapisu. Ustalono, że najstarsze dostępne nagrania z monitoringu pochodziło:

- w przypadku izby izolacyjnej z 30 grudnia 2021 r., tj. sprzed 421 dni od dnia przeprowadzenia oględzin zapisów monitoringu;
- w przypadku izby adaptacyjnej z 6 stycznia 2022 r., tj. sprzed 415 dni od dnia przeprowadzenia oględzin;
- w przypadku izby chorych z 15 stycznia 2022 r., tj. sprzed 405 dni od dnia przeprowadzenia oględzin.

Dyrektor Zakładu wyjaśnił, że wynikało to z przeoczenia pracowników firmy serwisującej monitoring.

W **OOW w Pszczynie-Łące** ustalono, że zapisy z monitoringu izby adaptacyjnej i izby chorych były przechowywane zarówno przez zbyt długi okres – dostępne było nagranie sprzed 121 i 122 dni od dnia przeprowadzania oględzin, a brak było zapisu monitoringu z 90 dnia od dnia oględzin. Wynikało to z awarii rejestratora monitoringu, który zapisywał dane z błędami, nie sygnalizując awarii. W trakcie kontroli dokonano zmian w czasie archiwizowania zapisów z monitoringu dostosowując je do wymagań określonych w ustawie o wspieraniu i resocjalizacji.

Ponadto w ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim w przypadku dziewięciu kamer obraz zawierał tzw. „martwe pole”, w pomieszczeniach istniały obszary, które nie podlegały monitorowaniu. A w ZP w Koszalinie nie objęto monitoringiem izby chorych.

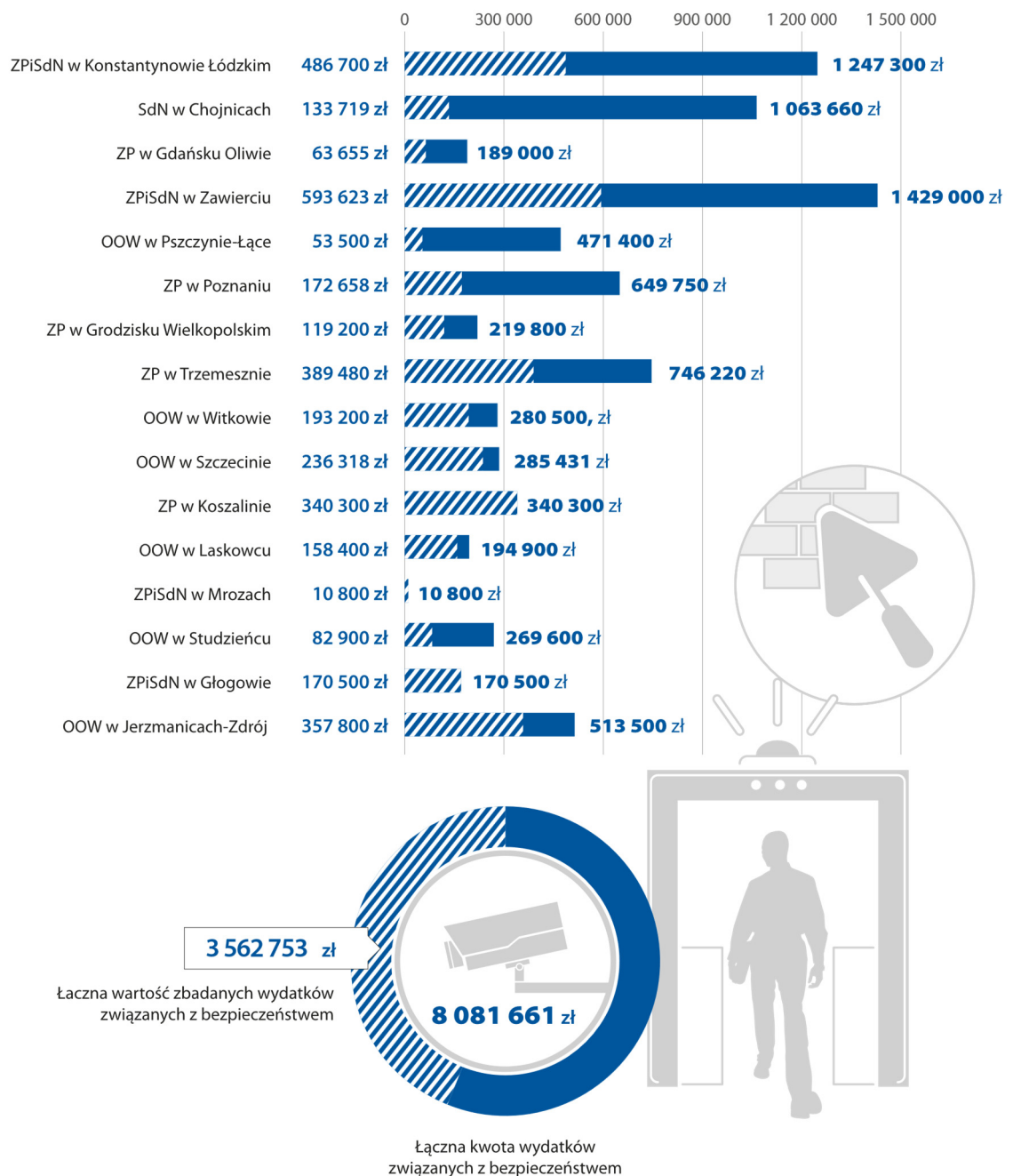
5.2.5. Wydatki na bezpieczeństwo

W okresie objętym kontrolą wydatki na bezpieczeństwo w 16 zakładach dla nieletnich wyniosły 8081,7 tys. zł, z czego zbadano wydatki w kwocie 3562,8 tys. zł, a więc 44,1%. Środki przeznaczano przede wszystkim na monitoring wizyjny

- np. ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim, SdN w Chojnicach, ZP w Grodzisku Wielkopolskim (rozbudowa, wymiana przestarzałego), zakup i montaż bramki do wykrywania metali - OOW w Pszczynie-Łące, prześwietlarki do bagażu
- w ZP w Trzemesznie, dostawę i montaż systemu kontroli dostępu
- w ZP w Poznaniu, a także remont ogrodzenia - ZPiSdN w Głogowie.

Infografika nr 13

Wysokość wydatków na bezpieczeństwo w zakładach dla nieletnich w okresie objętym kontrolą

- Wysokość wydatków związanych z bezpieczeństwem
- ▨ Wysokość wydatków związanych z bezpieczeństwem, objętych kontrolą NIK

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych w kontroli.

Stwierdzono, że wydatki były realizowane zgodnie z potrzebami jednostek, potwierdzone fakturami i zostały dokonane zgodnie z obowiązującymi w jednostkach procedurami lub też z ustawą z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych⁷⁷. Nieprawidłowości stwierdzono w dwóch jednostkach.

Przykłady

W **ZPiSdN w Konstantynowie Łódzkim** w postępowaniu na zaprojektowanie, dostawę i wykonanie systemu monitoringu wizyjnego oraz na świadczenie usług gwarancyjnych i usług wsparcia technicznego przez okres gwarancji o wartości **488,2 tys. zł** wbrew postanowieniom umowy i Pzp przedłużono termin realizacji umowy przez Wykonawcę z 5 na 20 grudnia 2019 r. w dodatku w niedopuszczalnej umową formie. Stanowiło to także naruszenie zasady uczciwej konkurencji określonej w art. 7 ust. 1 Pzp, modyfikując istotnie wymogi stawiane potencjalnym wykonawcom w postępowaniu. Ponadto nieprawidłowo udokumentowano

to postępowanie, ponieważ w protokole z postępowania wskazano, że:

- nie prowadzono dialogu technicznego, mimo że procedurę tę prowadzono i brały w niej udział trzy podmioty;
- nie istnieje możliwość ubiegania się o udzielenie zamówienia przez podmiot uczestniczący w dialogu technicznym, mimo że istniała taka możliwość i nie wskazano środków mających na celu zapobieżenie zakłóceniu konkurencji w związku z prowadzonym dialogiem technicznym, mimo że wymagał tego art. 31d Pzp;
- nie przekazano potencjalnym wykonawcom informacji, które uzyskano i przekazano podczas przygotowania postępowania w toku dialogu technicznego, mimo że wymagał tego art. 31d Pzp.

W **ZPiSdN w Głogowie** m.in. w żadnym z pięciu postępowań o udzielenie zamówienia publicznego o łącznej wartości **170,5 tys. zł** nie przestrzegano wewnętrznych procedur udzielania zamówień publicznych obowiązujących na podstawie zarządzeń Dyrektora ZPiSdN, tj. nie opisano sposobu dokonania oceny spełniania warunków udziału w postępowaniu, pomimo wpisania określonych wymagań we wniosku. W warunkach udziału w postępowaniu zawarto wymagania m.in. dotyczące znajdowania się w dobrej kondycji ekonomicznej i finansowej, która zapewniałaby wykonanie zamówienia. Wobec niewskazania sposobu spełniania tych wymogów nie były one analizowane.

5.2.6. Środki przymusu bezpośredniego

W 16 skontrolowanych zakładach dla nieletnich łącznie 185 razy zastosowano środki przymusu bezpośredniego. Najczęściej stosowanym środkiem było użycie siły fizycznej – 92 razy, umieszczenie nieletniego w izbie izolacyjnej – 29 razy⁷⁸, zastosowanie pasa zabezpieczającego – 16 razy, a po 1 września 2022 r. prewencyjne zastosowanie kajdanek – 46 razy. W kontrolowanym okresie dwa razy zastosowano kaftan bezpieczeństwa, a ani razu kasku zabezpieczającego⁷⁹.

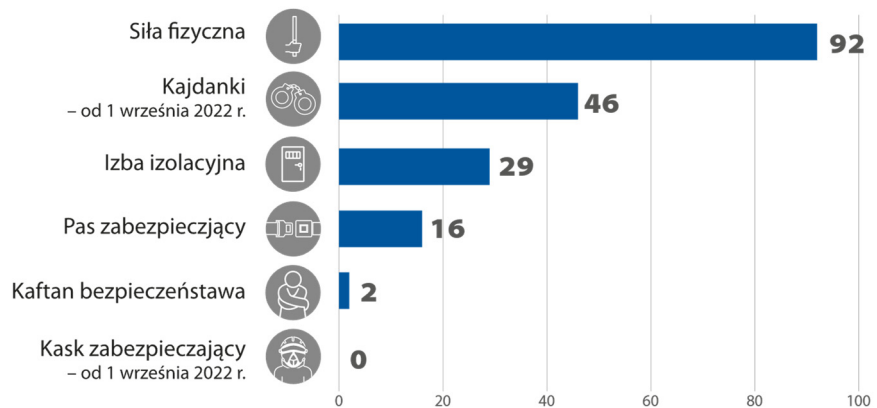
⁷⁷ Dz. U. z 2019 r. poz. 1843, ze zm., dalej: „Pzp”.

⁷⁸ Ponadto stwierdzono przypadki niezaewidencjonowania wykorzystania izby izolacyjnej jako środka przymusu bezpośredniego.

⁷⁹ Prawnie dopuszczalna możliwość istniała od 1 września 2022 r.

Infografika nr 14

Środki przymusu bezpośredniego zastosowane w zakładach dla nieletnich w kontrolowanym okresie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych w kontroli.

W dokumentacji czterech zakładów dla nieletnich nie zaewidencjonowano ani jednego użycia środka przymusu bezpośredniego – ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim, ZP w Gdańsku Oliwie, ZP w Poznaniu i ZP w Koszalinie. W kolejnych czterech⁸⁰ zaewidencjonowano zastosowanie środków przymusu bezpośredniego mniej niż 10 razy, raz w OOW w Pszczynie-Łące (poprzednio ZPiSdN), trzy w OOW w Jerzmanicach-Zdroju (poprzednio ZP), cztery w OOW w Witkowie (poprzednio ZP) i osiem w ZPiSdN w Mrozach. Najczęściej środki przymusu stosowano w: ZP w Trzemesznie (zakład o wzmożonym nadzorze wychowawczym) – 39 razy⁸¹, OOW w Szczecinie (poprzednio SdN) – 29 razy⁸², ZPiSdN w Zawierciu – 24 razy⁸³. Spośród 185 zastosowanych środków przymusu bezpośredniego w 46 przypadkach prewencyjnie zastosowano kajdanki, a więc w ponad 24,9% przypadków, mimo że przepisy ustawy o wspieraniu i resocjalizacji dały taką możliwość dopiero od 1 września 2022 r.

Dostępność środków przymusu bezpośredniego

W kontroli zweryfikowano dostępność środków przymusu bezpośredniego w zakładach dla nieletnich, a także sposób prowadzenia dokumentacji dotyczącej ich stosowania. Zweryfikowano dokumentację dotyczącą 113 z 185 (61%) zastosowań środka przymusu bezpośredniego, w tym 19 z 46 (42%) prewencyjnego zastosowania kajdanek.

Siedem z 16 zakładów dla nieletnich dysponowało wszystkimi możliwymi do zastosowania w ich przypadku środkami przymusu, tj.: kaftanem bezpieczeństwa, pasem zabezpieczającym, kaskiem zabezpieczającym i kajdankami – OOW w Pszczynie-Łące, OOW w Witkowie, OOW w Szczecinie, OOW w Laskowcu, OOW w Studzieńcu. ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim i SdN w Chojnicach oprócz wskazanych powyżej środków przymusu dysponowało także izbami izolacyjnymi. W trzech ZP, w: Poznaniu, Grodzisku Wielkopolskim oraz Trzemesznie i trzech ZPiSdN: w Zawierciu, Mrozach i Głogowie była tylko jedna izba izolacyjna, a w ZP w Gdańsku Oliwie nie było pomieszczenia spełniającego standard izby izolacyjnej, ponieważ jedyne, którym dysponował ZP znajdowało się w remoncie, co opisano szerzej w rozdziale 5.2.7. informacji o wynikach kontroli. Ponadto stwierdzono, że w ZPiSdN w Mrozach⁸⁴ oraz OOW w Jerzmanicach-Zdroju nie dysponowano kaskiem zabezpieczającym, a ZP w Koszalinie kajdankami. Oba te środki można stosować w zakładach dla nieletnich od 1 września 2022 r.

⁸⁰ Dane za cały okres objęty kontrolą wraz z prewencyjnym zastosowaniem kajdanek.

⁸¹ 17 razy siła fizyczna, po 10 razy izba izolacyjna i pas zabezpieczający, dwa razy kaftan bezpieczeństwa.

⁸² 22 razy siła fizyczna, sześć razy izba izolacyjna, raz pas zabezpieczający.

⁸³ 15 razy siła fizyczna, pięć razy – prewencyjnie kajdanki, trzy razy pas zabezpieczający, raz izba izolacyjna.

⁸⁴ ZPiSdN zakupiło dwa kaski zabezpieczające dopiero w trakcie kontroli NIK.

Dokumentowanie zastosowania środków przymusu bezpośredniego

W pięciu z dziewięciu zakładów dla nieletnich stwierdzono nieprawidłowości w prowadzeniu dokumentacji dotyczącej zastosowania środków przymusu bezpośredniego:

SdN w Chojnicach:

- w czterech przypadkach notatki z użycia lub wykorzystania środka przymusu bezpośredniego zostały sporządzone przez osoby, które ich nie stosowały, co było niezgodne, art. 54 ust. 1 pkt 1 ustawy o środkach przymusu, np. notatkę sporządził wychowawca podczas gdy w ich stosowaniu uczestniczyło dwóch pracowników ochrony i inny nauczyciel;
- w czterech przypadkach notatki z użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego nie zostały podpisane przez wszystkie osoby uprawnione do ich zastosowania, co było niezgodne z art. 54 ust. 1 pkt 11 ustawy o środkach przymusu;
- w trzech przypadkach nie wskazano służbowych danych identyfikacyjnych uprawnionego, co było niezgodne z art. 54 ust. 1 pkt 1 ustawy o środkach przymusu;
- w dwóch przypadkach nie wskazano wprost celu użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego, co było niezgodne z art. 54 ust. 1 pkt 4 ustawy o środkach przymusu.

OOW w Pszczynie-Łące (poprzednio ZPiSdN):

- brak w notatkach informacji o serii i numerze dokumentu tożsamości nieletniego, wobec którego użyto lub wykorzystano środek przymusu bezpośredniego, co było niezgodne z art. 54 ust. 1 pkt 3 lit. b ustawy o środkach przymusu.

OOW w Szczecinie (poprzednio ZPiSdN):

- w dwóch przypadkach nie sporządzono notatek z użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego, co było niezgodne z art. 51 ust. 1 ustawy o środkach przymusu bezpośredniego;
- w 11 przypadkach w notatkach nie uwzględniono wszystkich danych wskazanych art. 54 ust. 1 pkt 1, 3 lit. c i pkt 6 ustawy o środkach przymusu, tj.: służbowych danych identyfikacyjnych uprawnionego, daty urodzenia osoby, wobec której użyto środków przymusu bezpośredniego oraz nie określono użytych lub wykorzystanych środków przymusu bezpośredniego;
- w jednym przypadku, w którym nastąpiło zniszczenie mienia nie zawarto opisu czynności zrealizowanych przed użyciem lub wykorzystaniem środków przymusu bezpośredniego i po użyciu lub wykorzystaniu tych środków oraz informacji o udzieleniu pierwszej pomocy i jej zakresie lub zapewnieniu wezwania kwalifikowanej pierwszej pomocy lub podmiotów świadczących medyczne czynności ratunkowe;
- w jednym przypadku nie przekazano informacji do sądu rodzinnego sprawującego nadzór nad placówką, co było niezgodne z art. 40 ust. 1 ustawy o środkach przymusu.

ZPiSdN w Mrozach:

- w jednym przypadku, notatki z zastosowania środka przymusu bezpośredniego, (o której mowa w art. 51 ustawy o stosowaniu środków przymusu), nie sporządziła osoba, która podjęła decyzję o jego zastosowaniu, co stanowiło naruszenie zasad postępowania w tego rodzaju sprawach określonych w Planie ochrony z 2016 r.).

ZPiSdN w Głogowie:

- w jednym przypadku nie sporządzono notatki z użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego, co było niezgodne z art. 51 ust. 1 ustawy o środkach przymusu bezpośredniego; w pięciu przypadkach notatki z użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego nie zostały podpisane przez wszystkie osoby uprawnione do ich zastosowania, co było niezgodne z art. 54 ust. 1 pkt 11 ustawy o środkach przymusu;

- w sześciu przypadkach Dyrektor ZPiSdN nie udokumentował faktu przekazania informacji do sądu rodzinnego sprawującego nadzór nad placówką, a w czterech do sądu rodzinnego wykonującego środek poprawczy, co było działaniem nierzetelnym.

5.2.7. Izby przejściowe/adaptacyjne i izby izolacyjne

W toku kontroli, we wszystkich 16 skontrolowanych jednostkach zweryfikowano sposób wyposażenia izb adaptacyjnych, a w 10 ZP i SdN⁸⁵ izb izolacyjnych. Oględzinom poddano 33 z 38 izb adaptacyjnych i 12 z 12 izb izolacyjnych.

Spośród 16 zakładów dla nieletnich w 15 zorganizowano co najmniej dwie izby adaptacyjne, z wyjątkiem ZP w Trzemesznie (jedna izba adaptacyjna). Ich wyposażenie odpowiadało przepisom. W OOW w Jerzmanicach-Zdroju nie zapewniono nieletnim dostępu do światła dziennego.

Przykład

W OOW w Jerzmanicach-Zdroju pomieszczenia obu izb adaptacyjnych nie w pełni odpowiadały warunkom pomieszczenia mieszkalnego w zakresie oświetlenia, z uwagi na brak okien pozbawione były dostępu do światła dziennego. Zgodnie z art. 124 ust. 2 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, w izbie adaptacyjnej zapewnia się m.in. oświetlenie według norm określonych dla pomieszczeń mieszkalnych. Takie warunki określone zostały w § 57 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie⁸⁶. Wskazano tam, że pomieszczenie przeznaczone na pobyt ludzi powinno mieć zapewnione oświetlenie dzienne, dostosowane do jego przeznaczenia, kształtu i wielkości oraz, że w pomieszczeniu przeznaczonym na pobyt ludzi stosunek powierzchni okien, liczonej w świetle ościeżnic, do powierzchni podłogi powinien wynosić co najmniej 1:8.

Dyrektor OOW wyjaśnił, że zdając sobie sprawę z wynikającego z warunków technicznych, braku dostępu światła dziennego w izbach adaptacyjnych podjęto działania mające na celu sztuczne rozjaśnienie pomieszczeń w zakresie wymiany żarówek o większej mocy, a także dobrania koloru ścian o barwach jasnych pastel. Odmalowanie pomieszczeń i wymiana oświetlenia o większej mocy znacznie przyczyniło się do rozjaśnienia pomieszczeń w izbach. Celem zapewnienia zwiększonego poziomu światła dziennego zamontowane są przeszkolone drzwi.

W odpowiedzi na wystąpienie pokontrolne Dyrektor OOW wskazał, że z punktu widzenia spełnienia wymagań technicznych, nie ma możliwości zapewnienia dostępu do światła dziennego w izbach adaptacyjnych w OOW.

W ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim część jednej z izb adaptacyjnych pozostawała poza zasięgiem kamery monitoringu, a zamontowana w niej instalacja przyzywowa była niesprawna⁸⁷.

Rodzaj materiałów wykorzystanych do wyposażenia izb adaptacyjnych różnił się, co przedstawiają zdjęcia nr 12–15.

**Standard
wyposażenia izb
adaptacyjnych**

⁸⁵ ZPiSdN Konstancynie Łódzkim, SdN w Chojnicach, ZP w Gdańsku Oliwie, ZPiSdN w Zawierciu, ZP w Poznaniu, ZP w Grodzisku Wielkopolskim, ZP w Trzemesznie, ZP w Koszalinie, ZPiSdN w Mrozach i ZPiSdN w Głogowie.

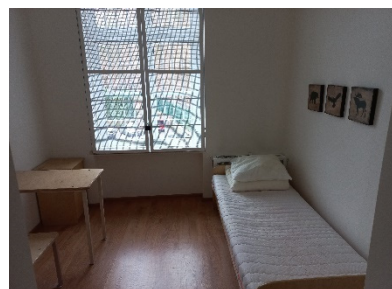
⁸⁶ Dz. U. z 2022 r. poz. 1225.

⁸⁷ W trakcie kontroli została naprawiona.

Zdjęcie nr 12
OOW w Witkowie – izba adaptacyjna

Zdjęcie nr 13
ZP w Gdańsku Oliwie – izba adaptacyjna

Źródło: materiały własne NIK z przeprowadzonych oględzin.

Zdjęcie nr 14
ZP w Grodzisku Wielkopolskim
– izba adaptacyjna

Zdjęcie nr 15
ZPiSdN w Mrozach – izba adaptacyjna

Źródło: materiały własne NIK z przeprowadzonych oględzin.

Spośród 10 zakładów dla nieletnich, które zobowiązane były do zorganizowania w swojej strukturze izb izolacyjnych w: jednym – ZP w Gdańsku Oliwie – nie dysponowano żadnym pomieszczeniem spełniającym wymogi izby izolacyjnej, ponieważ jedyna izba zorganizowana w zakładzie była w remoncie, w sześciu – ZPiSdN w Zawierciu, ZP w Poznaniu, ZP w Trzemesznie, ZP w Grodzisku Wielkopolskim, ZPiSdN w Mrozach oraz ZPiSdN w Głogowie – wyodrębniono po jednym, a w trzech – w ZPiSdN w Konstytucyjnie Łódzkim, SdN w Chojnicach⁸⁸ i ZP w Koszalinie – przygotowano po dwa takie pomieszczenia. Wyposażenie dwóch izb izolacyjnych w ZPiSdN w Konstytucyjnie Łódzkim zostało zakwestionowane przez kontrolerów, ponieważ nie były urządzone w sposób uniemożliwiający dokonanie przez nieletniego samouszkodzenia, mimo że § 6 ust. 3 rozporządzenia w sprawie izby izolacyjnej tego wymagał. Żaden z elementów znajdujący się w izbie nie został zabezpieczony w sposób umożliwiający amortyzację siły uderzenia (ściany, podłoga), rogi stołu, krzesła i łóżka nie były zaokrąglone.

Standard wyposażenia izb izolacyjnych

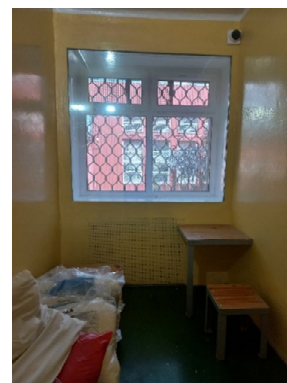
Standard wyposażenia izb izolacyjnych, a tym samym zabezpieczenia nieletnich przed potencjalnym samouszkodzeniem był różny, co przedstawiają zdjęcia nr 16–21.

⁸⁸ SdN dysponuje oddziałem izb o charakterze izolacyjnym, przygotowanym do przyjęcia nieletnich z innych placówek.

Zdjęcie nr 16
ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim
– izba izolacyjna

Zdjęcie nr 17
ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim
– izba izolacyjna

Źródło: materiały własne NIK z przeprowadzonych oględzin.

Zdjęcie nr 18
ZP w Grodzisku Wielkopolskim
– izba izolacyjna

Zdjęcie nr 19
ZPiSdN w Głogowie – izba izolacyjna

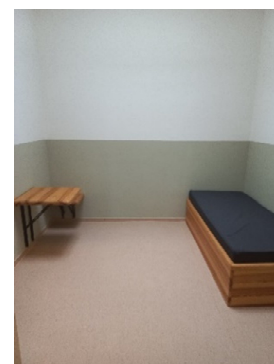

Źródło: materiały własne NIK z przeprowadzonych oględzin.

Zdjęcie nr 20
ZP w Trzemesznie – izba izolacyjna

Zdjęcie nr 21
SdN w Chojnicach – izba izolacyjna

Źródło: materiały własne NIK z przeprowadzonych oględzin.

5.2.8. Pobyty w izbach przejściowych/adaptacyjnych i izolacyjnych

W 16 skontrolowanych zakładach dla nieletnich 706 razy do 31 sierpnia 2022 r. nieletni byli umieszczeni w izbie przejściowej, a od 1 września 2022 r. 187 w izbie adaptacyjnej. Zbadano 169 pobyków w izbach przejściowych

i adaptacyjnych, w tym 100 w izbach przejściowych i 69 w izbach adaptacyjnych. W dziewięciu z 16 zakładów dla nieletnich stwierdzono nieprawidłowości:

W ZPiSdN w Konstantynowie Łódzkim:

- w 12 przypadkach nie wpisano godziny umieszczenia nieletniego w izbie;
- w dwóch przypadkach nie wskazano przyczyny umieszczenia;
- w siedmiu przypadkach nie wpisano imienia osoby podejmującej decyzję o umieszczeniu w izbie;
- w trzech przypadkach nie podano imienia i nazwiska osoby decydującej o umieszczeniu;
- w 14 przypadkach nie podano godziny zwolnienia z izby;
- w dwóch przypadkach nie podano daty zwolnienia z izby;
- w pięciu przypadkach nieprawidłowo umieszczano nieletnich w izbach przejściowych, gdyż powodem umieszczenia w trzech przypadkach była kwarantanna z powodu COVID-19, w jednym powrót do Zakładu pod wpływem alkoholu, w kolejnym brak powrotu z przepustki i doprowadzenie przez Policję. Katalog przyczyn umieszczenia w izbie przejściowej określony w § 44 i 51 rozporządzenia w sprawie ZP nie przewidywał takich powodów;
- w jednym przypadku pobyt nieletniego w izbie przejściowej liczony z uwzględnieniem dnia i godziny umieszczenia nieletniego w tej izbie przekraczał 14 dni o 6 godzin i 40 minut, mimo że § 51 ust. 1 rozporządzenia w sprawie ZP ograniczał czas umieszczenia nieletniego w izbie do 14 dni.

W SdN w Chojnicach:

- w jednym przypadku czas pobytu wychowanka w izbie adaptacyjnej wynosił 20 dni, mimo że maksymalny dopuszczalny przepisami prawa na podstawie art. 125 ust. 1 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji wynosił 14 dni;
- w 13 przypadkach brak było zapisów w zakresie uwag i spostrzeżeń osób sprawujących opiekę nad wychowankiem w czasie jego pobytu w izbie przejściowej/adaptacyjnej;
- w siedmiu przypadkach wstępne badania lekarskie nieletnich przeprowadzono po terminie określonym w art. 125 ust. 3 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji, który stanowi, że nieletniego umieszczonego w izbie adaptacyjnej poddaje się wstępnym badaniom lekarskim niezwłocznie, nie później niż w terminie 48 godzin od chwili umieszczenia nieletniego w izbie adaptacyjnej.

W ZP w Gdańsku Oliwie i ZP w Poznaniu:

- po jednym przypadku przeprowadzenia wstępnego badania lekarskiego nieletniego po terminie określonym w art. 125 ust. 3 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji.

W OOW w Pszczynie-Łące (poprzednio ZPiSdN):

- w jednym przypadku umieszczono nieletniego w izbie przejściowej w trybie nieprzewidzianym w obowiązujących wówczas przepisach, w celu „wyciszenia negatywnych emocji”;
- w dwóch przypadkach przeprowadzenie wstępnego badania lekarskiego nieletnich po terminie określonym w art. 125 ust. 3 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji⁸⁹.

W ZP w Grodzisku Wielkopolskim:

- w pięciu przypadkach pobyt nieletnich w izbie przejściowej liczony z uwzględnieniem dnia i godziny umieszczenia nieletniego w tej izbie przekraczał 14 dni o czas od 30 min. do 8 godzin i 5 minut, co było niezgodne z normą wynikającą z § 44 ust. 2 rozporządzenia w sprawie ZP.

⁸⁹ W tych przypadkach badania przeprowadzono w formie teleporady, ponieważ lekarz nie miał możliwości przyjazdu do placówki. W umowach zawartych w celu zapewnienia opieki zdrowotnej wychowankom OOW, nie wprowadzono zapisów gwarantujących przeprowadzenie w ciągu 48 godzin wstępnych badań lekarskich nowo przyjętych nieletnich.

ZP w Koszalinie:

- w jednym przypadku umieszczenie nieletniego w izbie adaptacyjnej wynikało z „konieczności wyjaśnienia zaistniałego zdarzenia nadzwyczajnego” i odbyło się niezgodnie z art. 126 ust. 1 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji.

ZPiSdN w Głogowie:

- w dwóch przypadkach nie wpisano godziny umieszczenia nieletniego;
- w siedmiu przypadkach nie wskazano przyczyny umieszczenia;
- w jednym przypadku nie podano imienia i nazwiska osoby decydującej o umieszczeniu;
- w jednym przypadku nie wskazano godzin dokonania obserwacji lub dokonania wpisu;
- w 10 przypadkach nie zamieszczono adnotacji o co najmniej godzinnym pobycie na świeżym powietrzu;
- w siedmiu przypadkach brak odnotowania daty i godziny zwolnienia z izby
- w jednym przypadku pobyt nieletniego w izbie przejściowej przekraczał 14 dni o 6 godzin i 30 min.;
- w siedmiu przypadkach brak adnotacji o przyczynie umieszczenia w izbie stąd brak możliwości zweryfikowania czy była ona zgodna z przepisami.

W OOW w Jerzmanicach-Zdroju (poprzednio ZPiSdN):

- w jednym przypadku nieletniego umieszczono w izbie przejściowej na okres pięciu dni bez podstawy prawnej. Najpierw nieletni przebywał w izbie izolacyjnej w okresie od 29 września 2021 r. (od godz. 17:00) do 1 października 2021 r. (do godz. 15:00). Następnie 1 października 2021 r. (o godz. 15:05) został umieszczony w izbie przejściowej z powodu agresji werbalnej wobec personelu placówki. W księdze ewidencji wychowanków umieszczonych w izbie przejściowej pod pozycją 34 widniał wpis: „Przeniesiony z izby izolacyjnej. Umieszczony ze względu na artykułowane groźby karalne pod adresem pracowników, do czasu konwoju policyjnego”. Wychowanek przebywał w izbie przejściowej łącznie ponad pięć dni. Opuścił izbę przejściową 6 października 2021 r. o godz. 6:45 i został przetransportowany konwojem policyjnym do innego zakładu poprawczego.

Kontrola wykazała, że z umieszczenia nieletniego w izbie izolacyjnej jako środka przymusu bezpośredniego ZP i SdN korzystały bardzo rzadko. W ośmiu z 16⁹⁰ zakładów dla nieletnich w: ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim, SdN w Chojnicach, ZP w Gdańsku Oliwie, OOW w Pszczynie-Łące, ZP w Poznaniu, OOW w Witkowie (poprzednio ZP), ZP w Koszalinie i OOW w Studzieńcu (poprzednio ZP) nie zastosowano tego środka ani razu. Łącznie w izbie izolacyjnej nieletnich umieszczono 34 razy, z tego 30 przypadków miało miejsce do 31 sierpnia 2022 r., a cztery od 1 września 2022 r. do rozpoczęcia kontroli w poszczególnych jednostkach. Kontroli poddano 26 przypadków umieszczenia w izbie izolacyjnej. Nieprawidłowości stwierdzono w trzech z ośmiu zakładów dla nieletnich⁹¹, w których ten środek przymusu zastosowano.

W OOW w Szczecinie (poprzednio SdN):

- dwa przypadki pobytu nieletnich w izbie izolacyjnej w 2020 r. nie zostały odnotowane w księdze ewidencji wychowanków umieszczonych w izbie izolacyjnej, ponieważ księga nie była w tym czasie prowadzona w SdN,

⁹⁰ Uwzględniono także OOW, ponieważ badanie kontrolne obejmowało m.in. okres od 1 stycznia 2019 r. do 31 sierpnia 2022 r., a więc przed przekształceniem ZP, ZPiSdN i SdN w OOW.

⁹¹ Umieszczenie nieletniego w izbie izolacyjnej zastosowano w: ZPiSdN w Zawierciu – jeden raz, ZP w Grodzisku Wielkopolskim – dwa razy, ZP w Trzemesznie – 10 razy, OOW w Szczecinie (poprzednio SdN) – 11 razy, OOW w Laskowcu (poprzednio ZPiSdN) – jeden raz, ZPiSdN w Mrozach – jeden raz, ZPiSdN w Głogowie – siedem razy, OOW w Jerzmanicach-Zdroju (poprzednio ZP) – jeden raz.

- co było sprzeczne z wymogami § 26 ust. 2 pkt 7 w zw. z § 34 oraz § 7 załącznika nr 2 do rozporządzenia w sprawie ZP;
- w dwóch przypadkach pobytu nieletnich w izbie izolacyjnej w 2020 r. nie sporządzono protokołu z użycia środka przymusu bezpośredniego wg wewnętrznej procedury dokumentowania zastosowania takiego środka obowiązującej w SdN;
 - w sześciu przypadkach notatka i nośnik zawierający zapis z urządzeń rejestrujących z umieszczenia nieletniego w izbie izolacyjnej nie zostały dołączone do akt osobowych nieletniego, co było niezgodne z § 10 ust. 1 rozporządzenia w sprawie izby izolacyjnej;
 - w księdze ewidencji w izbie izolacyjnej nie odnotowano dwóch przypadków umieszczenia w niej jednego wychowanka (ujętych w notatkach z użycia środka przymusu bezpośredniego w postaci umieszczenia w ww. izbie z 3 i 13 września 2021 r.), co było niezgodne z wymogami § 26 ust. 2 pkt 7 w zw. z § 34 oraz § 7 załącznika nr 2 do rozporządzenia w sprawie ZP.

W ZPiSdN w Mrozach:

- w jednym przypadku nośnik zawierający zapis z urządzeń rejestrujących z umieszczenia nieletniej w izbie izolacyjnej nie został dołączony do akt osobowych nieletniej, co było niezgodne z § 10 ust. 1 rozporządzenia w sprawie izby izolacyjnej oraz § 105⁵ ust. 4 rozporządzenia w sprawie ZP, który stanowi, że w przypadku użycia wobec wychowanka środka przymusu bezpośredniego zapis, o którym mowa w ust. 3 pkt 1 i 2, jest utrwalany i przechowywany na zewnętrznym informatycznym nośniku danych w aktach wychowanka do ukończenia przez niego 23 roku życia.
- zapis z monitoringu pobytu wychowanki ZP w izbie izolacyjnej znajdujący się na nośniku umieszczonym w dokumentacji z użycia środka przymusu bezpośredniego nie obejmował całego okresu czasu, w którym wychowanka przebywała w tej izbie. Brakowało zapisu za okres od godziny 22:00 do godziny 24:00 w dniu 8 maja 2020 r. oraz od godziny 14:31 do godz. 16:20 w dniu 9 maja 2020 r. Stanowiło to naruszenie postanowień §105⁵ ust. 4 rozporządzenia w sprawie ZP.

W ZPiSdN w Głogowie:

- w jednym przypadku nie podano imienia i nazwiska osoby decydującej o umieszczeniu wychowanka w izbie;
- w czterech wpisach o dokonanych spostrzeżeniach i obserwacjach o pobycie wychowanka w izbie nie podano godziny dokonania spostrzeżeń lub obserwacji;
- w pięciu przypadkach nie umieszczono w księdze daty i godziny zwolnienia wychowanka z izby;
- w jednym przypadku czas umieszczenia i opuszczenia przez nieletniego izby wskazany w księdze ewidencji nie pokrywał się z czasem zarejestrowanym przez kamerę umieszczoną w izbie⁹²;
- w trzech przypadkach nie dołączono notatek z użycia środka przymusu bezpośredniego do akt osobowych nieletnich, przy czym w jednym przypadku notatka nie została w ogóle sporządzona;
- w trzech przypadkach dysponowano niekompletnymi nagraniami z pobytu nieletnich w izbie izolacyjnej, które wynikały, jak wyjaśnił Dyrektor ZPiSdN, z ustawienia rejestratorów w trybie detekcji ruchu (rejestrator nagrywa tylko wtedy, kiedy zostanie wykryty ruch), tj. 8–10 czerwca 2021 r., 23–24 marca 2022 r. i 14 września 2022 r. Przy czym, pobyt 14 września 2022 r. został zarejestrowany tylko w godz. 19:24–19:30. Z uwagi na brak wpisu w księdze ewidencji daty i godziny opuszczenia przez wychowanka izby izolacyjnej oraz brak sporządzonej notatki z zastosowania środka przymusu bezpośredniego nie ustalono jak długo trwał jego pobyt w izbie.

⁹² Czas pobytu wychowanka w izbie izolacyjnej w księdze ewidencji został określony od godz. 17:44 (8 czerwca 2021 r.) do godz. 17:00 (10 czerwca 2021 r.), podczas gdy z nagrania dołączonego do akt osobowych nieletniego wynikało, że czas jego pobytu trwał od godz. 17:32 (8 czerwca 2021 r.) do godz. 15:38 (10 czerwca 2021 r.).

ZP w Poznaniu i ZP w Grodzisku Wielkopolskim:

- w czterech przypadkach w ZP w Poznaniu i trzech w ZP w Grodzisku Wielkopolskim nie odnotowano miejsca wystąpienia wydarzenia nadzwyczajnego.

OOW w Laskowcu (poprzednio ZPiSdN):

- nie odnotowano daty i godziny doprowadzenia (lub przybycia) nieletniego oraz informacji, przez kogo został doprowadzony.

ZPiSdN w Mrozach:

- w trzech przypadkach nie odnotowano informacji o godzinie wystąpienia wydarzeń nadzwyczajnych;
- w jednym przypadku – ucieczki wychowanki spoza terenu placówki – nie odnotowano godziny doprowadzenia nieletniej.

ZPiSdN w Głogowie:

- w sześciu przypadkach księga ta była prowadzona nieprawidłowo, ponieważ w odniesieniu do czterech wydarzeń uzupełniono datę i godzinę doprowadzenia lub przybycia nieletniego, mimo że wydarzenia nadzwyczajne nie dotyczyły ucieczki nieletniego (dotyczyły one powrotu wychowanka ze szpitala, pobicia wychowanka lub agresji wobec wychowawcy), w jednym nie podano opisu wydarzenia oraz danych osoby, pod której opieką znajdował się nieletni, w kolejnym nie podano opisu wydarzenia.

Oprócz niezgodnego z przepisami prowadzenia ksiąg ewidencji wydarzeń nadzwyczajnych kontrolerzy stwierdzili m.in., że: Ministerstwo w pięciu przypadkach⁹³ zostało zawiadomione o wystąpieniu wydarzeń nadzwyczajnych w terminie od 15 godz.⁹⁴ do trzech⁹⁵ dni od ich wystąpienia. Zarówno z przepisów rozporządzeń w sprawie ZP i w sprawie funkcjonowania ZP oraz pism nadzorczych Dyrektora DSRiN wynikało, że należało to zrobić niezwłocznie. W kontroli NIK przyjęła, że realizacja tego obowiązku powinna odbyć się w terminie sześciu godzin od wystąpienia wydarzenia nadzwyczajnego. Obowiązkiem dyrektorów było przekazanie tej informacji, a następnie prowadzenie postępowania wyjaśniającego, w tym zabezpieczenie zapisów monitoringu, zbieranie relacji od osób w nich uczestniczących, itp. Ponadto w Grodzisku Wielkopolskim w jednym z trzech analizowanych wydarzeń nadzwyczajnych nie utrwalono i nie zamieszczono w aktach nieletniego zapisu z wydarzenia nadzwyczajnego, na zewnętrznym nośniku danych, pomimo obowiązku określonego w § 105⁵ ust. 4 rozporządzenia w sprawie ZP.

Najpoważniejszą nieprawidłowością stwierdzoną w tym zakresie był brak zakwalifikowania 22 wydarzeń jakie miały miejsce w zakładach dla nieletnich⁹⁶ jako wydarzeń nadzwyczajnych. Tym samym nie zostały one zaewidencjonowane w księgach wydarzeń nadzwyczajnych, nie zawiadomiono o nich Ministerstwa Sprawiedliwości i nie mogły być uwzględnione w prowadzonych przez Departament statystykach i analizach. Ustaleń w tym zakresie pozyskano na podstawie pism w trybie art. 29 ust. 2 pkt f ustawy o NIK skierowanych do właściwych ze względu na położenie zakładów dla nieletnich jednostek policji, pogotowia ratunkowego i straży pożarnej. Następnie uzyskane odpowiedzi skonfrontowano z dostępną w jednostkach kontrolowanych dokumentacją.

⁹³ ZP w Gdańsku Oliwie(jeden), ZPiSdN w Mrozach (trzy) i OOW w Szczecinie (jeden).

⁹⁴ Dyrektor ZPiSdN w Mrozach o trzech z ośmiu analizowanych wydarzeń nadzwyczajnych poinformował Ministerstwo w terminie od 15 do 18 godz.

⁹⁵ Dyrektor OOW w Szczecinie (poprzednio SdN) o wydarzeniu nadzwyczajnym poinformował o wydarzeniu nadzwyczajnym po trzech dniach od wystąpienia wydarzeń nadzwyczajnych.

⁹⁶ ZPiSdN w Konstantynowie Łódzkim - osiem, ZP Gdańsk Oliwa, OOW w Pszczyna-Łąka (poprzednio ZPiSdN) i OOW w Studzieńcu (poprzednio ZP) – po jednym, OOW w Laskowcu (poprzednio ZPiSdN) – dwa, ZPiSdN w Głogowie – dziewięć.

Przykłady

W **ZPiSdN w Konstantynowie Łódzkim** ośmiu poniższych wydarzeń, tj.:

- pięciu przypadków ujawnienia u nieletnich substancji psychoaktywnej, czyli wydarzenia nadzwyczajnego wskazanego w § 2 pkt 12 lit. y rozporządzenia w sprawie ZP;
- śmierci pracownika na terenie Zakładu, czyli wydarzenia nadzwyczajnego wskazanego w § 2 pkt 12 lit. o rozporządzenia w sprawie ZP;
- otrzymania dwóch zawiadomień o podłożeniu materiałów wybuchowych na terenie Zakładu, czyli stanu, w którym istnieje zagrożenie naruszenia bezpieczeństwa Zakładu, co odpowiadało definicji wydarzenia nadzwyczajnego wskazanego w § 2 pkt 12 lit. y rozporządzenia w sprawie ZP nie zidentyfikowano jako wydarzeń nadzwyczajnych.

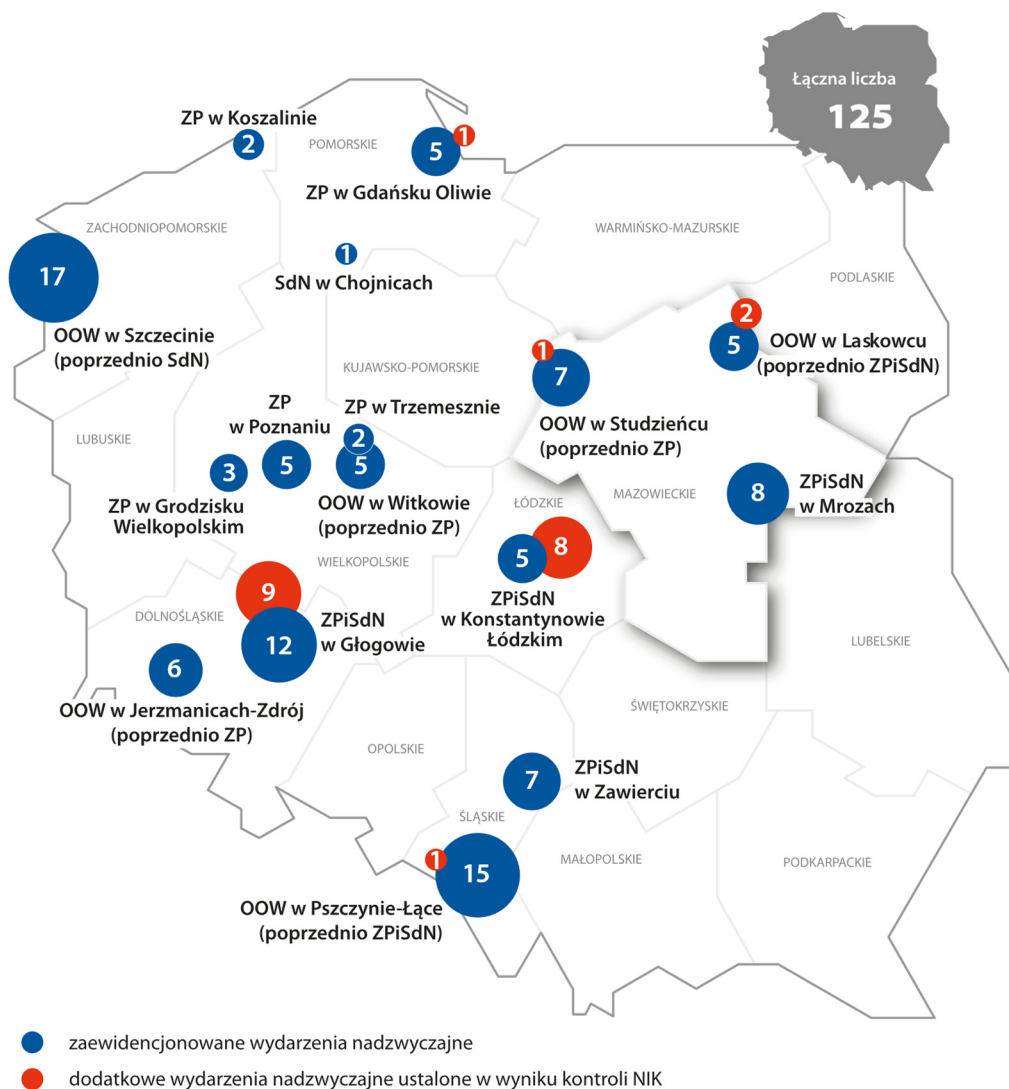
W **ZPiSdN w Głogowie** dziewięciu poniższych wydarzeń:

- wezwania pogotowia ratunkowego do nieprzytomnego wychowanka, który przyjął dużą ilość leków nasennych w celach samobójczych, tj. doszło do wydarzenia, o którym mowa w § 2 pkt 12 lit. m rozporządzenia w sprawie ZP, czyli samobójstwa wychowanka albo usiłowania jego dokonania;
- wezwania pogotowia ratunkowego do wychowanka, który dokonał samookaleczenia przedramienia, tj. doszło do wydarzenia, o którym mowa w § 2 pkt 12 lit. l, czyli autoagresji wychowanka powodującej konieczność hospitalizacji lub udzielenia specjalistycznej pomocy medycznej;
- ujawnienia w sześciu przypadkach, przy wychowankach substancji psychoaktywnych, tj. doszło do wydarzeń, o którym mowa w § 2 pkt 12 lit. y rozporządzenia w sprawie ZP, czyli innego zdarzenia, które spowodowało naruszenie prawa przez wychowanka ściganego z urzędu;
- kierowania pod adresem wychowawcy gróźb karalnych związanych z jego pobiciem i pozbawieniem życia, tj. doszło do wydarzenia, o którym mowa w § 2 pkt 12 lit. y rozporządzenia w sprawie ZP, czyli innego zdarzenia, które spowodowało naruszenie prawa przez wychowanka (ściganego z urzędu) nie zidentyfikowano jako wydarzeń nadzwyczajnych.

Niezaewidencjonowane wydarzenia nadzwyczajne stwierdzono w sześciu z 16 kontrolowanych zakładów dla nieletnich.

Infografika nr 16

Niezaewidencjonowane wydarzenia nadzwyczajne w kontrolowanych zakładach dla nieletnich

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych w kontroli.

W rezultacie ustaleń kontrolerów NIK w zaewidencjonowanych w MS wydarzeniach nadzwyczajnych należałoby uwzględnić dodatkowo w:

- 2019 r. – sześć⁹⁷;
- 2020 r. – pięć⁹⁸;
- 2021 r. – siedem⁹⁹;
- 2022 r. (wszystkie do 31 sierpnia) - trzy¹⁰⁰ wydarzenia nadzwyczajne,
- 2023 r. – jedno.

Z ustaleń kontroli wynika, że Ministerstwo nie zostało poinformowane o: od 6,4% wydarzeń nadzwyczajnych w 2022 r. do 12,1% w 2021 r.

⁹⁷ ZPiSdN w Głogowie.

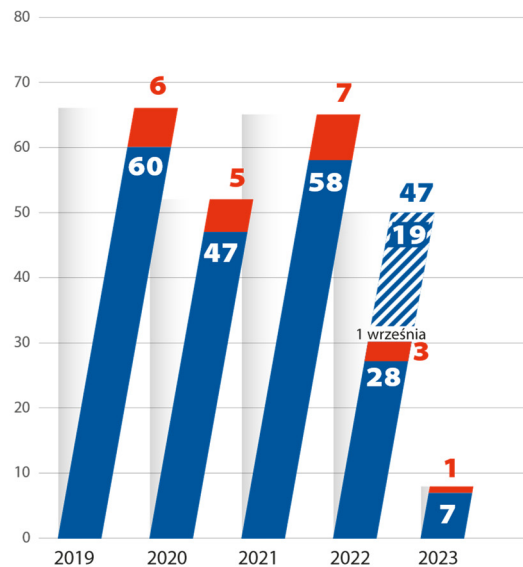
⁹⁸ ZPiSdN w Konstancynie Łódzkiej – dwa, OOW Pszczyna-Łąca (poprzednio ZPiSdN) – jedno, ZPiSdN w Głogowie – dwa.

⁹⁹ ZPiSdN w Konstancynie Łódzkiej – trzy, OOW w Laskowcu (poprzednio ZPiSdN) – dwa, ZPiSdN w Głogowie – jedno, OOW w Studzieńcu (poprzednio ZP).

¹⁰⁰ ZPiSdN w Konstancynie Łódzkiej.

Infografika nr 17

Wydarzenia nadzwyczajne – zgłoszone do MS oraz wydarzenia nadzwyczajne ustalone w trakcie kontroli NIK – niezgłoszone do MS

■ Wydarzenia nadzwyczajne ustalone w trakcie kontroli NIK
 ■ Liczba zaewidencjonowanych wydarzeń nadzwyczajnych w MS

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych w kontroli.

5.2.10. COVID-19 w zakładach dla nieletnich

We wszystkich objętych kontrolą zakładach dla nieletnich, w związku z pandemią COVID-19, wprowadzono wewnętrzne procedury funkcjonowania, których celem było zapewnienie sprawności i ciągłości funkcjonowania, a także minimalizowanie ryzyka zakażenia kolejnych osób (wychowanków i pracowników). Procedury te w poszczególnych placówkach wprowadzane były od marca do października 2020 r. Określano w nich np. obowiązki dyrektora, pracowników obsługi i administracji, a także nauczycieli, sposób postępowania na wypadek podejrzenia zakażenia koronawirusem SARS-CoV-2 lub zachorowania na COVID-19 u nieletnich, wydzielono pomieszczenia do ich izolacji. Z nieletnimi opuszczającymi zakłady w związku z urlopami i przepustkami przeprowadzano rozmowy instruktażowe na temat zasad postępowania podczas pobytu poza placówką w czasie pandemii lub zagrożenia epidemicznego oraz wyposażano ich w środki ochronne: maseczki, środki do dezynfekcji, rękawiczki jednorazowe. W kontrolowanych zakładach dla nieletnich potwierdzono zachorowania na COVID-19 u 369 pracowników i 97 nieletnich. W zależności od potrzeb odizolowano wychowankowie, u których podejrzewano lub potwierdzono zakażenie wirusem SARS-CoV-2, mieli zapewnioną opiekę pracowników. Każdy z zakładów dla nieletnich dysponował środkami ochrony osobistej (np. maseczki, przyłbice, rękawiczki jednorazowe, fartuchy jednorazowe) oraz środkami do dezynfekcji rąk, podłóg, mebli. Opieka medyczna w okresie pandemii COVID-19 nieletnim udzielana była na takich zasadach, jakie aktualnie obowiązywały w całym kraju. Najczęściej były to teleporady.

5.3. Działalność resocjalizacyjna w zakładach dla nieletnich

Dyrektorzy zakładów dla nieletnich realizowali działania dotyczące procesu resocjalizacji nieletnich. Opracowywano dokumenty będące jej podstawą – roczne plany pracy. Zatrudniano kadre – psychologów, pedagogów, którzy wchodziłi w skład zespołów korekcyjno-diagnostycznych, diagnostycznych lub zespołów pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Nieletnim oraz pracownikom

zapewniano dobre warunki do pracy psychologiczno-pedagogicznej, zarówno do pracy indywidualnej jak i grupowej. Dodatkowo dyrektorzy zatrudniali albo na podstawie umowy o pracę lub umowy cywilnoprawnej lekarzy psychiatrów. Indywidualne dokumenty dotyczące poszczególnych nieletnich były co do zasady opracowywane, a w toku kontroli stwierdzono tylko jednostkowe przypadki, w których nie sporządzono tych dokumentów. Ponadto opinie psychologiczno-pedagogiczne były wydawane z naruszeniem terminów wskazanych w rozporządzeniach, w 18 z 57 przypadków, w których je opracowano. A IPR i IPOWRiT były opracowywane w różnym terminie, z uwagi na brak regulacji w tym zakresie. Taką sytuację oceniono jako niekorzystną, zarówno dla nieletniego, pracowników zakładu dla nieletnich, a także dla samego systemu, ponieważ nie zapewniała spójności podejmowanych działań. Nadzór dyrektorów nad modyfikowaniem IPR był niewystarczający. Odbływały się one z naruszeniem terminu wskazanego w rozporządzeniach w przypadku 33 z 157 nieletnich, dla których je opracowano, a w jednym ZPiSdN – dla ośmiu nieletnich nie przeprowadzano ich w ogóle. W większości zakładów korzystano z niepieniężnych form zarówno nagradzania jaki i wymierzania środków dyscyplinarnych. Były to odpowiednio pochwała i udzielenie przepustki oraz upomnienie i nagana.

5.3.1. Roczne plany pracy

W 15 z 16 skontrolowanych zakładach dla nieletnich w każdym z lat szkolnych objętych kontrolą tj.: 2019/2020, 2020/2021, 2021/2022 i 2022/2023 r. dyrektorzy wywiązali się z obowiązku opracowywania planów pracy. Sporządzili 63 roczne plany pracy, we współpracy z nauczycielami zajmującymi kierownicze stanowiska, a następnie przekazali je do opiniowania przez organ kolegialny – radę. Plany te zawierały wszystkie wymagane przepisami elementy, tj.: udzielanie wychowankowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz psychiatrycznej oraz udzielanie rodzicom wychowanków pomocy psychologiczno-pedagogicznej polegającej na wspieraniu ich w rozwiązywaniu problemów wychowawczych i dydaktycznych oraz rozwijaniu ich umiejętności wychowawczych w celu zwiększania efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla wychowanków. W SdN w Szczecinie, które od 1 września 2022 r. funkcjonuje jako OOW w roku szkolnym 2020/2021 nie opracowano takiego planu pracy, co stanowiło naruszenie § 12 ust. 2 rozporządzenia w sprawie ZP. Dyrektor wyjaśnił, że obowiązku tego nie dopełnił poprzedni dyrektor, a on objął stanowisko dyrektora w drugim miesiącu II półrocza 2020/2021 i pracował na zastanych już dokumentach.

5.3.2. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna i psychiatryczna w zakładach dla nieletnich

W ZP, zgodnie z regulacjami obowiązującymi do 31 sierpnia 2022 r., jak i nowymi, obowiązującymi od 9 września 2022 r. powinien funkcjonować zespół diagnostyczno-korekcyjny, a w SdN zespół diagnostyczny. W przypadku OOW zespół pomocy psychologiczno-pedagogicznej. We wszystkich skontrolowanych jednostkach odpowiednie zespoły zostały powołane i działały. Ich skład oraz liczebność różniła się w zależności od zakładu dla nieletnich.

Przykłady

W **ZPiSdN w Laskowcu** w skład Zespołu Diagnostyczno-Korekcyjnego w ZP w roku szkolnym 2019/2020 wchodził psycholog, pedagog i terapeuta. W kolejnych latach 2020/2021 i 2021/2022 psycholog i pedagog. Nieletnim umieszczonym w SdN pomocy udzielali psycholog i pedagog. Po przekształceniu w OOW działał zespół pomocy psychologiczno-pedagogicznej w skład, którego wchodziło po dwóch psychologów i pedagogów.

W **SdN w Chojnicach** zespół diagnostyczny był czteroosobowy – jeden pedagog, dwaj psycholodzy i lekarz psychiatra według stanu na 31 stycznia 2023 r.

Osoby, które udzielały tej pomocy posiadały niezbędne ku temu kwalifikacje. Wszystkie jednostki dysponowały odpowiednimi pomieszczeniami do zajęć psychologiczno-pedagogicznych, zarówno indywidualnych jak i grupowych. Nie stwierdzono w tym zakresie nieprawidłowości.

Jedenaście z 16 zakładów dla nieletnich zapewniało nieletnim pomoc lekarza psychiatry. Jego dostępność wynosiła od 1/2 etatu np. w Konstancynie Łódzkim, 1/3 etatu w OOW w Witkowie do 3h w tygodniu np. ZP w Grodzisku Wielkopolskim.

Zdjęcie nr 22

ZPiSdN w Mrozach – pomieszczenia do zajęć psychologiczno-pedagogicznych

Zdjęcie nr 23

ZP w Poznaniu – pomieszczenia do zajęć psychologiczno-pedagogicznych

Źródło: materiały kontrolne NIK.

W toku kontroli nie stwierdzono przypadku, w którym nieletniemu nie udzielono by pomocy psychologiczno-pedagogicznej lub psychiatrycznej. Liczba nieletnich przypadających na jednego psychologa lub pedagoga była zależna od stanu ewidencyjnego nieletnich oraz od liczby zatrudnionych w nich specjalistów. W SdN w Chojnicach na jednego pracownika zespołu diagnostycznego przypadało od pięciu w 2019¹⁰¹ r. do ośmiu w 2022 r. nieletnich. Z kolei w ZP w Gdańsku Oliwie jeden psycholog miał pod opieką od czterech, w styczniu 2023 r. do 15 wychowanków, w czerwcu 2021 r. Natomiast na jednego pedagoga w tej samej placówce przypadało od ośmiu, w styczniu 2023 r. do 25 wychowanków, w czerwcu 2019 r. W ZP w Grodzisku Wielkopolskim średnio na jednego specjalistę przypadało trzech nieletnich, a w ZP w Poznaniu od 3,19 w 2021 r. do 4,57 w 2020 r.

5.3.3. Dokumentacja procesu resocjalizacji

Spśród poddanych kontroli jednostek w:

- ośmiu, tj.: ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim, SdN w Chojnicach, ZPiSdN w Zawierciu, OOW w Pszczynie-Łące (poprzednio ZPiSdN w Pszczynie-Łące), OOW w Szczecinie (poprzednio SdN w Szczecinie), OOW w Laskowcu (poprzednio ZPiSdN w Laskowcu), ZPiSdN w Mrozach, ZPiSdN w Głogowie zweryfikowano sposób opracowania i terminowość wydania opinii psychologiczno-pedagogicznych dla 60 nieletnich;
- 14, tj.: w ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim, ZP w Gdańsku Oliwie, ZPiSdN w Zawierciu, OOW w Pszczynie-Łące (poprzednio ZPiSdN w Pszczynie-Łące), ZP w Poznaniu, ZP w Grodzisku Wielkopolskim, ZP w Trzemesznie, OOW w Witkowie (poprzednio ZP w Witkowie), ZP w Koszalinie, OOW w Laskowcu (poprzednio ZPiSdN w Laskowcu), ZPiSdN w Mrozach, OOW w Studzieńcu (poprzednio ZP w Studzieńcu), ZPiSdN w Głogowie i OOW w Jerzmanicach-Zdroju (poprzednio ZP w Jerzmanicach-Zdroju) zweryfikowano sposób opracowania i terminowość opracowania IPR dla 127 nieletnich, a także ich modyfikacji;

¹⁰¹ Według stanu na 31 grudnia.

- sześciu, tj.: OOW w Pszczynie-Łące, OOW w Witkowie, OOW w Szczecinie, OOW w Laskowcu, OOW w Studzieńcu oraz OOW w Jerzmanicach-Zdroju zweryfikowano sposób i terminowość opracowania IPOWRiT dla 30 nieletnich.

Łącznie zbadano dokumenty wyznaczające standard pracy z 217 nieletnimi.

Opinie psychologiczno-pedagogiczne zostały sporządzone dla 57 z 60 nieletnich, których dokumentację objęto badaniem, w przypadku trzech kolejnych: dwóch z ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim i jednego z OOW w Laskowcu (poprzednio ZPiSdN) nie zostały one opracowane. Nieprawidłowości w zakresie informacji, które powinny być w nich zawarte stwierdzono w ZPiSdN w Mrozach w przypadku ośmiu z 10 skontrolowanych opinii. Opinie dla nieletnich przyjętych do tej placówki w okresie od czerwca 2019 r. do czerwca 2022 r. nie zawierały części wymaganych informacji dotyczących stanu ich zdrowia określonych w § 83 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia w sprawie ZP, pomimo posiadania przez tę placówkę dokumentacji zawierającej potrzebne dane. Ponadto ww. jednostce stwierdzono nieprawidłowości polegające na niepodpisaniu pięciu z 10 opinii przez wszystkie osoby, które je sporządziły, tj. przez psychologa (w jednym przypadku) bądź zarówno przez psychologa jak i pedagoga (w czterech przypadkach), co było niezgodne z postanowieniami § 83 ust. 2 rozporządzenia w sprawie ZP.

W połowie SdN, tj.: w ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim, SdN w Chojnicach, OOW w Pszczynie-Łące i OOW w Laskowcu (poprzednio działały jako ZPiSdN) stwierdzono, że opracowanie opinii psychologiczno-pedagogicznych odbyło się z naruszeniem terminu 6 tygodni od daty przyjęcia wychowanka do schroniska. Łącznie dotyczyło to 18 z 57 wydanych opinii (31,6%). W OOW w Pszczynie-Łące opóźnienie w wydaniu czterech opinii nie było spowodowane działaniem osób je wydających tylko długim czasem oczekiwania na pozyskanie akt z sądów rodzinnych, z tym, że akta nieletnich były niekompletne i wymagały ponownego zwrócenia się o ich uzupełnienie. W skrajnych przypadkach – w OOW w Laskowcu (poprzednio ZPiSdN) zostały opracowane od 9 do 12 tyg. od dnia przyjęcia nieletniego do schroniska.

Przepisy zarówno rozporządzenia w sprawie ZP, jak i rozporządzenia w sprawie funkcjonowania ZP nie określały – tak jak w przypadku opinii psychologiczno-pedagogicznych – maksymalnego terminu sporządzenia IPR. Tym samym pozostawiono dyrektorom swobodę, w rezultacie której w zakładach poprawczych sporządzano je w różnych terminach. W ZP w Gdańsku Oliwie indywidualną diagnozę i IPR w przypadku dziewięciu z 10 nieletnich sporządzono w ciągu jednego dnia od przyjęcia nieletniego do zakładu, w OOW w Witkowie (poprzednio ZP) w procedurach wewnętrznych wskazano, że opracowanie IPR powinien mieć miejsce w pierwszych sześciu tygodniach pobytu wychowanka w placówce, a w OOW w Laskowcu (poprzednio ZPiSdN) do dwóch miesięcy.

W ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim nie można było stwierdzić w jakim terminie od przyjęcia nieletniego do zakładu został sporządzony IPR, ponieważ na żadnym z ośmiu poddanych kontroli dokumentów nie zamieszczono daty jego sporządzenia. Wobec braku wskazania terminu, dla potrzeb niniejszej kontroli przyjęto, że indywidualna diagnoza i IPR powinny zostać sporządzone w terminie 30 dni od przyjęcia nieletniego. Spośród 127 nieletnich, których dokumentację badano w przypadku dwóch, z ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim nie opracowano IPR, a w dziewięciu (ośmiu z ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim i jednej z ZPiSdN w Mrozach) nie opracowano indywidualnej diagnozy. W ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim nieletni byli badani przez psychologa z zespołu diagnostyczno-korekcyjnego w zależności od potrzeb różnymi testami psychologicznymi, ale diagnoza nie została sformalizowana, mimo że w ZPiSdN funkcjonował wzór takiej diagnozy przygotowany dla potrzeb opracowania IPR. Dla 21 nieletnich IPR opracowano w terminie dłuższym niż 30 dni.

Przykłady

W **ZP w Poznaniu** w próbie 10 analizowanych IPR-ów w dziewięciu stwierdzono, że zostały sporządzone w terminie od 31 do 58 dni od przyjęcia wychowanków do zakładu.

W **ZPiSdN w Mrozach** pierwszy IPR przygotowano w przypadku trzech nieletnich, odpowiednio po upływie 52, 60 i 93 dni od dnia przyjęcia, mimo że zgodnie z obowiązującymi procedurami określającymi zasady postępowania przy przygotowaniu IPR dokument ten miał być opracowany po miesięcznym pobycie wychowanki w placówce.

W **OOW w Pszczynie-Łące** (poprzednio ZPiSdN) dla pięciu z 10 nieletnich IPR opracowano w przedziale od jednego do siedmiu miesięcy od dnia przyjęcia wychowanków.

W OOW prawodawca nakazał opracowywanie indywidualnej diagnozy i IPOWRiT-u. Podobnie jak w przypadku IPR i indywidualnej diagnozy w ZP także i w tym przypadku nie wskazał terminu, w którym ten dokument powinien być sporządzony. Stąd OOW przyjęły różne zasady, np.: OOW w Witkowie do 6 tygodni od dnia przyjęcia wychowanka. Z kolei w OOW w Laskowcu wskazano, że termin 6 tygodni może ulec przesunięciu z uwagi na względy organizacyjne lub niewystarczający czas do właściwego poznania i zdiagnozowania nieletniego. W kontroli stwierdzono, że spośród 30 nieletnich, których dokumentację skontrolowano nie opracowano indywidualnej diagnozy i IPOWRiT-u dla dwóch nieletnich wobec których zastosowano środek w postaci tymczasowego umieszczenia w OOW w Laskowcu.

Zarówno w przypadku IPR jaki i IPOWRiT w rozporządzeniach wskazano, że są one opracowywane przez pedagoga i psychologa z udziałem wychowanka i innych pracowników zakładu. Jeżeli wychowanek odmówi współudziału to IPR i IPOWRiT opracowywane są bez jego udziału przez pozostałych uczestników tego procesu. Wśród skontrolowanych IPR opracowanych dla 125 nieletnich, dwóch nieletnich odmówiło udziału w jego tworzeniu. Żaden z nieletnich, dla których opracowano IPOWRiT – 28 nie odmówił uczestnictwa w tym procesie.

Kolejnym obowiązkiem nałożonym na pracowników zakładów poprawczych i okręgowych ośrodków wychowawczych jest konieczność modyfikacji IPR i IPOWRiT wraz z przebiegiem procesu resocjalizacji (§ 59 ust. 5 rozporządzenia w sprawie ZP, § 17 ust. 4 rozporządzenia w sprawie pobytu w ZP, § 24 ust. 4 rozporządzenia w sprawie pobytu w OOW). Powinien być on realizowany nie rzadziej niż raz na sześć miesięcy. W sześciu z 16 skontrolowanych jednostek, tj.: OOW w Pszczynie-Łące (poprzednio ZPiSdN), ZP w Poznaniu, ZP w Trzemesznie, OOW w Laskowcu (poprzednio ZPiSdN), ZPiSdN w Mrozach i ZPiSdN w Głogowie modyfikacje te odbywały się z naruszeniem tego terminu, natomiast w jednej – ZPiSdN w Konstancynie Łódzkiej – nie dokonywano ich w ogóle. Modyfikacje IPR w przypadku 33 z 157 nieletnich, których dokumentację objęto badaniem odbyły się rzadziej niż raz na sześć miesięcy.

Przykłady

W **OOW w Pszczynie-Łące** w przypadku IPR siedmiu wychowanków ZP (spośród 10 poddanych szczegółowemu badaniu) czas opracowania modyfikacji IPR przekraczał termin wynikający z § 59 ust. 5 rozporządzenia w sprawie ZP, zgodnie z którym IPR modyfikuje się wraz z przebiegiem procesu resocjalizacji wychowanka, nie rzadziej niż raz na sześć miesięcy. Terminy modyfikacji były dłuższe i wynosiły od sześciu miesięcy i ośmiu dni do ośmiu miesięcy i 28 dni. A w jednym przypadku modyfikacja została przeprowadzona po dwóch latach, sześciu miesiącach i sześciu dniach.

W **ZPiSdN w Mrozach** modyfikacji IPR-ów opracowanych dla pięciu wychowanków, z dziesięciu których dokumentację objęto kontrolą, dokonano po upływie od siedmiu do 10 miesięcy, co stanowiło naruszenie postanowień

§ 59 ust. 5 rozporządzenia w sprawie ZP z 2001 r., a następnie § 17 ust. 4 rozporządzenia w sprawie pobytu nieletnich w ZP z 2022 r., zgodnie z którym IPR modyfikuje się wraz z przebiegiem procesu resocjalizacji wychowanka, nie rzadziej niż raz na sześć miesięcy.

Nieletni uczestniczyli w przewidzianych dla nich rodzajach i formach oddziaływań resocjalizacyjnych i terapeutycznych, a także kształceniu. Ponadto podejmowano działania zmierzające do nawiązania współpracy z rodziną nieletnich w celu doprowadzenia ich do integracji społecznej oraz usamodzielnienia.

W 10 jednostkach¹⁰² dominującą formą informowania rodziców o postępach w resocjalizacji nieletnich, którzy znajdowali się w ZP była forma pisemna, np. połączona z informacją o wynikach w nauce lub przekazywanie tych informacji podczas rozmów telefonicznych lub odwiedzin w Zakładzie, które dokumentowano w formie notatek służbowych – w ZP w Gdańsku Oliwie i ZPiSdN w Zawierciu. W niektórych jednostkach informowano zarówno pisemnie, jak i w trakcie rozmów, z których sporządzano notatki – ZP w Poznaniu.

Przykład

W **ZP w Gdańsku Oliwie** od 2023 r. Dyrektor zobowiązała pracowników do przekazywania informacji o postępach w resocjalizacji nieletnich, w tym w nauce w formie pisemnej. W lutym 2023 r. wysłano takie informacje do rodziców wychowanków.

Stwierdzono, że w przypadku w sumie 25 nieletnich umieszczonych w ZPiSdN w Konstantynowie Łódzkim, OOW w Pszczynie-Łące (poprzednio ZPiSdN), ZP w Grodzisku Wielkopolskim, ZP w Trzemesznie, ZPiSdN w Głogowie i OOW w Jerzmanicach-Zdroju (poprzednio ZP), nie dochowano częstotliwości przekazywania rodzicom (opiekunom) informacji określonej w przepisach.

W przypadku schronisk dla nieletnich – w trzech z ośmiu jednostek¹⁰³ – w ZPiSdN w Konstantynowie Łódzkim, SdN w Chojnicach oraz OOW w Pszczynie-Łące (poprzednio ZPiSdN) nie udokumentowano przekazywania rodzicom (opiekunom) nieletnich informacji o zachowaniu 25 nieletnich.

W trakcie pobytu w tych placówkach nieletni mieli możliwość kształcenia ogólnego i zawodowego, a także udziału w zajęciach o charakterze kulturalnym, sportowym czy też rekreacyjnym.

W kontroli nie stwierdzono przypadków, w których grupy szkolne, wychowawcze lub też warsztatowe były liczniejsze niż wskazane w odpowiednich przepisach. Trzy jednostki – SdN w Chojnicach, ZP w Trzemesznie oraz OOW w Szczecinie (poprzednio SdN) dysponowały zgodą Ministra Sprawiedliwości na okresowe zwiększenie liczby wychowanków w grupie wychowawczej i oddziale szkolnym.

W zależności od typu zakładu dla nieletnich zapewniano im ofertę zajęć o charakterze kulturalnym, oświatowym, sportowym czy też rekreacyjnym. Dyrektorzy zabiegali o to by współpracować z organizacjami zewnętrznymi, np. organizacjami pozarządowymi, środowiskiem akademickim.

Przykład

ZP w Grodzisku Wielkopolskim w okresie objętym kontrolą współpracował z: Uniwersytetem im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Zakładem Penitencjarystyki w zakresie organizacji praktyk studenckich, konferencji, Kołem Naukowym Ex Lega, Uniwersytetem Przyrodniczym w Poznaniu – w zakresie organizacji szkoleń i kursów (kurs pilarza, operatora kosi spalinowej), Szczecińską Szkołą Wyższą

¹⁰² Podana liczba obejmuje także ZP, które uległy przekształceniu w OOW i ZP działające łącznie z SdN.

¹⁰³ Podana liczba obejmuje także SdN, które uległy przekształceniu w OOW i działające łącznie z ZP.

Collegium Balticum w Szczecinie w zakresie organizacji praktyk studenckich, Uniwersytetem Jagiellońskim w Krakowie w zakresie udziału w badaniach naukowych. Nieletni korzystali także z kontaktu ze środowiskiem zewnętrznym w postaci współpracy z: lokalnymi organizacjami religijnymi (opieka nad terenem i cmentarzami, prace remontowe), z Urzędem Miasta w Grodzisku Wielkopolskim (opieka nad pomnikiem upamiętniającym obóz jeniecki w miejscowości Młyniewo, wykonywanie budek łęgowych na potrzeby miasta, bud dla kotów, udział w akcji „Drzewa 18-latków”), z Muzeum Ziemi Grodzkiej (prace porządkowe, udział w wystawach, prelekcjach), z Towarzystwem Miłośników Ziemi Grodzkiej (rekonstrukcja rekwizytów muzealnych), z historyczną grupą rekonstrukcyjną Gratz (udział w wydarzeniach lokalnych, piknikach historycznych i spotkaniach), z Młodzieżowym Centrum Kariery OHP w Wolsztynie (organizacja spotkań z doradcą zawodowym dla wychowanków na temat sposobów poszukiwania pracy, instytucji wspomagających w procesie usamodzielnienia, autoprezentacji, prelekcje); z placówkami edukacyjnymi (egzamininy zawodowe, udział w targach pracy, organizacja stoiska dla kibiców podczas półmaratonu Słowaka, wykonywanie budek łęgowych); Powiatowym Urzędem Pracy w Grodzisku Wielkopolskim (spotkania warsztatowe).

5.3.4. Nagrody i środki dyscyplinarne w zakładach dla nieletnich

W kontrolowanym okresie nieletnim udzielono 11 833 nagród i zastosowano wobec nich 2228 środków dyscyplinarnych. Wśród nagród dominowały pochwała, udzielenie przepustki, zezwolenie na rozmowę telefoniczną na koszt jednostki, w której nieletni przebywał. Z kolei najczęściej stosowanymi środkami dyscyplinarnymi były te o charakterze niepieniężnym, tj.: upomnienie i nagana. Rozkład stosowanych nagród i środków dyscyplinarnych zależał od poszczególnych zakładów dla nieletnich.

Przykłady

W **ZPiSdN w Konstantynowie Łódzkim** w roku szkolnym 2019/2020 nieletnim przyznano 377 nagród (zezwozenie na rozmowę telefoniczną na koszt zakładu lub schroniska – 123 (32,6%), pochwała – 70 (18,6%), udzielenie przepustki na okres do trzy dni – 79 (21%) oraz 70 środków dyscyplinarnych (nagana – 38 (54,3%), nieudzielnie przepustki lub urlopu przez okres nie dłuższy niż pięć miesięcy – 19 (27,1%), zawiadomienie sądu rodzinnego o niewłaściwym zachowaniu nieletniego – siedem (10%). Z kolei w roku szkolnym 2022/2023 były to 134 nagrody (zezwozenie na rozmowę telefoniczną na koszt zakładu lub schroniska – 43 (32,1%), nagroda pieniężna – 31 (23,1%), pochwała – 20 (14,9%) i 118 środków dyscyplinarnych (nagana – 85 (72%), zawiadomienie sądu o niewłaściwym zachowaniu – 18 (15,3%) i upomnienie – 13 (11%).

W **ZP w Poznaniu** w roku szkolnych 2019/2020 nieletnim przyznano 346 nagród (pochwała – 129 (37,3%), udzielenie przepustki na okres do trzech dni – 92 (26,6%) oraz 58 środków dyscyplinarnych (zawiadomienie rodziców lub opiekuna o niewłaściwym zachowaniu – 23 (39,7%) i upomnienie – 19 (32,8%). W roku szkolnym 2022/2023 (do 31 stycznia 2023 r.) udzielono 94 nagrody (udzielenie przepustki na okres do pięciu dni – 36 (38,3%) i pochwała – 22 (23,4%) oraz wymierzono 24 środki dyscyplinarne (nagana – 12 (50%) i upomnienie – siedem (29,2%).

We wnioskach o nagrody wskazywano przyczyny ich udzielenia, sporządzano je na piśmie i włączano do akt osobowych nieletnich. Wnioski o zastosowanie środka dyscyplinarnego stosowano w uzasadnionych przepisami sytuacjach, za jedno przewinienie stosowano jeden środek dyscyplinarny, sporządzano je na piśmie, pouczano nieletnich o prawie do złożenia skargi do sędziego sprawującego nadzór nad placówką oraz włączano je do akt osobowych nieletnich.

Nieprawidłowości występujące przy udzielaniu nagród i środków dyscyplinarnych stwierdzono w sześciu z 16 skontrolowanych jednostek, np.:

ZPiSdN w Konstantynowie Łódzkim:

- księga ewidencji nagród, w której zaewidencjonowano nagrody od 13 listopada 2017 r. do 8 grudnia 2020 r. była prowadzona niezgodnie z § 10 załącznika nr 2 do rozporządzenia w sprawie ZP, ponieważ nie zawierała informacji o czasie trwania nagrody;
- nierzetelnie udokumentowano przyznawanie trzech z 53 nagród objętych badaniem i dwóch z 45 środków dyscyplinarnych. Jeden wniosek nagrodowy nie został podpisany przez zgłaszającego, kolejny nie został odnotowany w Księdze ewidencji nagród, a trzeci z nich został zaewidencjonowany, mimo że Dyrektor odmówił jego udzielenia. Z kolei wniosek o zastosowanie środka dyscyplinarnego w postaci powiadomienia sądu o niewłaściwym zachowaniu nie został zrealizowany, a także nie wyegzekwowano realizacji wniosku o zastosowanie środka dyscyplinarnego w postaci nieudzielenia przepustki lub urlopu przez okres nie dłuższy niż pięć miesięcy (nieletniemu udzielono przepustki przed upływem terminu pięciu miesięcy, a w dokumentacji nieletniego nie znajdował się wniosek nagrodowy w postaci skrócenia lub darowania uprzednio zastosowanego środka dyscyplinarnego);

SdN w Chojnicach:

- 10 z 10 analizowanych wniosków o zastosowanie środka dyscyplinarnego zostało sporządzonych nierzetelnie, ponieważ nie zawierały daty. Taki sposób prowadzenia dokumentacji uniemożliwił stwierdzenie, czy do zastosowania środka dyscyplinarnego doszło niezwłocznie, zgodnie z art. 310 ust. 4 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji;

OOW w Witkowie (poprzednio ZP):

- w 41 z 51 badanych wniosków o zastosowanie środka dyscyplinarnego sporządzonych przed kontrolą przeprowadzoną przez pracowników Ministerstwa w lutym 2022 r. nie zawierało informacji o prawie do złożenia skargi do sędziego rodzinnego sprawującego nadzór nad placówką, co było wymagane na podstawie art. 95ce § 6 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich.

ZPiSdN w Mrozach:

- cztery z 16 analizowanych wniosków o zastosowanie środka dyscyplinarnego polegającego na powiadomieniu rodziców o niewłaściwym zachowaniu nie zostały wdrożone.

ZPiSdN w Głogowie:

- nieletni nie potwierdził na dwóch z 20 badanych wniosków o zastosowanie środka dyscyplinarnego, że został pouczone o prawie do złożenia skargi do sędziego rodzinnego sprawującego nadzór nad placówką, co było wymagane na podstawie art. 95ce § 6 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich.

5.3.5. Proces usamodzielniania nieletnich

Zakłady dla nieletnich współpracowały z instytucjami powołanymi do udzielania pomocy w usamodzielnieniu się wychowanków. Gromadzono informacje o potrzebach wychowanka po zwolnieniu, udzielano mu informacji dotyczących wyrobienia niezbędnych dokumentów, o przysługującej mu pomocy w usamodzielnieniu oraz o sposobie nawiązania i utrzymywania kontaktu z kuratorem. Stwierdzono, że w czterech placówkach nie dokumentowano przekazania tych informacji – w ZPiSdN w Konstantynowie Łódzkim – w czterech przypadkach, w ZP w Grodzisku Wielkopolskim w jednym, w OOW Pszczynie-Łące (poprzednio ZPiSdN) – w 10 i w ZP w Trzemesznie – w 12 lub też przekazywano je zbyt późno, tj. z naruszeniem terminu sześciu miesięcy przed zwolnieniem.

Przykład

W **ZP w Grodzisku Wielkopolskim** jednemu z wychowanków nie przekazano w udokumentowanej formie informacji, o których mowa w § 80 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia w sprawie ZP, a w przypadku czterech przekazanie tych informacji miało miejsce w terminie od dwóch dni do trzech miesięcy przed opuszczeniem Zakładu wobec – co najmniej sześć miesięcy wskazanych w przepisach.

Dyrektorzy co do zasady zgodnie z § 3 ust. 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 3 sierpnia 2012 r. w sprawie udzielenia pomocy na usamodzielnienie, kontynuowanie nauki oraz zagospodarowanie¹⁰⁴ informowali właściwego kierownika PCPR, nie później jednak niż do dnia 10 grudnia roku poprzedzającego, o wychowankach, którzy w danym roku kalendarzowym osiągną pełnoletność. Jednak w trzech jednostkach: w ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim – pięć przypadków, ZP w Koszalinie – 10 i ZPiSdN w Mrozach – w jednym przypadku, stwierdzono w tym zakresie nieprawidłowości. Zakłady te nie przekazały tych informacji do PCPR – ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim i ZP w Koszalinie lub przekazały ją po terminie – ZPiSdN w Mrozach. W ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim i ZP w Koszalinie stwierdzono także, że nie poinformowały one PCPR o zamiarze usamodzielnienia się wychowanka co najmniej na trzy miesiące przed terminem opuszczenia przez niego placówki zgodnie z § 3 ust. 2 ww. rozporządzenia, w odpowiednio czterech i 10 przypadkach. Dodatkowo Dyrektor ZP w Koszalinie i ZPiSdN w Mrozach nie przekazywali najpóźniej miesiąc przed terminem opuszczenia placówki właściwemu PCPR dokumentacji dotyczącej osób usamodzielnianych, co było niezgodne z § 3 ust. 3 rozporządzenia w sprawie usamodzielnienia, odpowiednio w 10 i trzech przypadkach.

Dyrektorzy siedmiu zakładów dla nieletnich udzielili nieletnim pomocy finansowej w związku z opuszczeniem placówek w łącznej wysokości 14,4 tys. zł. W jej udzieleniu nie stwierdzono nieprawidłowości.

¹⁰⁴ Dz. U. poz. 954.

6. ZAŁĄCZNIKI

6.1. Metodyka kontroli i informacje dodatkowe

Cel główny kontroli	Celem głównym kontroli było udzielenie odpowiedzi na pytanie: Czy ochrona oraz działalność resocjalizacyjna w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich i okręgowych ośrodkach wychowawczych była zorganizowana i nadzorowana w sposób prawidłowy?
Cele szczegółowe	<p>Założono, że badania kontrolne umożliwią odpowiedź na następujące pytania szczegółowe:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Czy nadzór zwierzchni i pedagogiczny sprawowany przez Ministra Sprawiedliwości nad działalnością zakładów poprawczych, schronisk dla nieletnich i okręgowych ośrodków wychowawczych w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa i działalności resocjalizacyjnej był prawidłowy? 2. Czy działalność zakładów poprawczych, schronisk dla nieletnich i okręgowych ośrodków wychowawczych była zorganizowana w sposób, który pozwalał na zapewnienie bezpieczeństwa? 3. Czy działalność resocjalizacyjna w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich i okręgowych ośrodkach wychowawczych była prowadzona w prawidłowy sposób?
Zakres podmiotowy	<p>Kontrolą objęto 17 jednostek, w tym: Ministerstwo Sprawiedliwości i 16 z 31 zakładów dla nieletnich, które funkcjonowały na dzień 14 stycznia 2022 r. Były to jednostki będące schroniskami dla nieletnich – w Chojnicach, zakładami poprawczymi – w: Gdańsku Oliwie, Poznaniu, Grodzisku Wielkopolski, Trzemesznie i Koszalinie, zakłady poprawcze funkcjonujące łącznie ze schroniskami dla nieletnich – w Konstancynie Łódzkim, w Zawierciu, w Mrozach, Głogowie, a także powstałe w wyniku przekształcenia okręgowe ośrodki wychowawcze – w Pszczynie-Łące, Witkowie, Laskowcu, Studzieńcu, Szczecinie i Jerzmanicach-Zdroju. W przypadku ZP w Sadowicach, Prezes NIK wyraził zgodę na odstąpienie od opracowania wystąpienia pokontrolnego.</p> <p>Do kontroli wytypowano województwa, w których wskaźnik udziału czynów karalnych nieletnich w ogólnej liczbie przestępstw był wyższy od ogólnopolskiego. Ponadto dobór jednostek zaprojektowano w taki sposób, aby uwzględnić zróżnicowanie zakładów poprawczych, schronisk dla nieletnich oraz nowy typ jednostek okręgowe ośrodki wychowawcze, a także określony w nich limit miejsc (te z największą liczbą miejsc).</p>
Kryteria kontroli	Kontrolę przeprowadzono na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy o NIK, z uwzględnieniem kryteriów określonych w art. 5 ust. 1 tej ustawy, tj. pod względem legalności, gospodarności, celowości i rzetelności.
Okres objęty kontrolą	2019–2023 – do zakończenia czynności kontrolnych (lata szkolne 2019/2020, 2020/2021, 2021/2022, 2022/2023)
Działania na podstawie art. 29 ustawy o NIK	<p>W trakcie kontroli na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f kontrolerzy wystąpili do jednostek policji, straży pożarnej i pogotowia ratunkowego właściwych ze względu na położenie zakładu poprawczego, schroniska dla nieletnich i okręgowego ośrodka wychowawczego, o udzielenie informacji w zakresie interwencji przeprowadzonych ww. zakładach dla nieletnich w okresie objętym kontrolą (łącznie 48 zapytań). Ponadto w ramach kontroli w Ministerstwie Sprawiedliwości wystąpiono do 32 dwóch jednostek – Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka oraz 30 zakładów dla nieletnich o udzielenie informacji. Od Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka pozyskano informacje na temat liczby skarg i wniosków, które wpłynęły do tych organów oraz tego, czego one dotyczyły oraz w jaki sposób zostały rozpatrzone. Z kolei od dyrektorów zakładów dla nieletnich pozyskano informacje dotyczące liczby nadgodzin, wakatów, wysokości wynagrodzenia pracowników ochrony, a także szkoleń w zakresie stosowania środków</p>

przymusu bezpośredniego oraz tego, czy wystąpiły problemy z zapewnieniem ciągłości służby, pozyskaniem pracowników ochrony.

Pozostałe informacje

Wyniki kontroli przedstawiono w 17 wystąpieniach pokontrolnych. We wszystkich kontrolowanych jednostkach stwierdzono łącznie 200 nieprawidłowości. Sformułowano 117 wniosków pokontrolnych, spośród których 76 zrealizowano, 32 były w trakcie realizacji, a dziewięć nie zostało zrealizowanych. W jednym wystąpieniu opisano stan problematyczny oraz zastosowano art. 51 ustawy o NIK, tj.: powiadomienie kierownika jednostki kontrolowanej o stwierdzeniu bezpośredniego niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia ludzkiego, w celu zapobieżenia występującemu niebezpieczeństwu.

Finansowe rezultaty kontroli wynosiły 18,7 tys. zł.

Kierownik jednej jednostki kontrolowanej – ZPiSdN w Konstancynie Łódzkim wniósł 12 zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, z których siedem zostało oddalonych, cztery uwzględnione w części, a jedno w całości.

Przeprowadzono weryfikację powrotności do przestępstwa wśród wychowanków, którzy opuścili zakłady poprawcze w okresie objętym kontrolą, do dnia jej rozpoczęcia w Ministerstwie Sprawiedliwości, tj. 26 stycznia 2023 r. Podsekretarz Stanu w Ministerstwie sprawujący stałe zastępstwo Ministra w zakresie objętym kontrolą w odpowiedzi z dnia 11 lipca 2023 r. na wystąpienie pokontrolne z dnia 20 czerwca 2022 r., wskazał, że Minister zobowiązał się do realizacji wniosków pokontrolnych dotyczących: zapewnienia funkcjonowania Schronisk dla Nieletnich w Chojnicach i Dominowie w sposób zgodny z ich wyznaczonym profilem, uwzględnienia w zarządzeniu w sprawie utworzenia CZK okręgowych ośrodków wychowawczych oraz wydania zarządzeń dotyczących standardów metodologii sporządzania opinii psychologiczno-pedagogicznych i diagnostycznej.

Kontrola została przeprowadzona jako kontrola planowa koordynowana z inicjatywy NIK, w okresie od 9 stycznia 2023 r. do 20 czerwca 2023 r. W kontroli uczestniczyło siedem Delegatur NIK.

Wykaz jednostek kontrolowanych

Lp.	Jednostka organizacyjna NIK przeprowadzająca kontrolę	Nazwa jednostki kontrolowanej	Imię i nazwisko kierownika jednostki kontrolowanej
1.	Delegatura NIK w Bydgoszczy	Ministerstwo Sprawiedliwości	Zbigniew Ziobro
2.		Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Konstancynie Łódzkim	Andrzej Juszcak
3.	Delegatura NIK w Gdańsku	Schronisko dla Nieletnich w Chojnicach	Jacek Łupaczewski
4.		Zakład Poprawczy w Gdańsku Oliwie	Marzena Czekaj-Szafranowicz
5.	Delegatura NIK w Katowicach	Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Zawierciu	Robert Kleszcz
6.		Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Pszczynie-Łące (poprzednio Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich)	Maciej Paź, od 1 września 2022 r. Andrzej Kegel, Dyrektor – od 6 listopada 2015 r. do 20 maja 2020 r.; Dariusz Kabacik, p.o. Dyrektor – od 21 maja 2020 r. do 20 listopada 2020 r.; Marcin Balon, p.o. Dyrektor

			<p>- od 21 listopada 2020 r. do 31 maja 2021 r.; Marcin Balon, Dyrektor</p> <p>- od 1 czerwca 2021 r. do 30 kwietnia 2022 r., Maciej Paż, p.o. Dyrektor</p> <p>- od 1 maja 2022 r. do 31 sierpnia 2022 r.</p>
7.	Delegatura NIK w Poznaniu	Zakład Poprawczy w Poznaniu	Michał Nowak
8.		Zakład Poprawczy w Grodzisku Wielkopolskim	Sebastian Szwedziński
9.		Zakład Poprawczy w Trzemesznie	Grzegorz Grzegorek
10.		Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Witkowie (poprzednio Zakład Poprawczy)	Przemysław Priebe
11.	Delegatura NIK w Szczecinie	Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Szczecinie (poprzednio Schronisko dla Nieletnich)	<p>Alicja Kirkiewicz, Dyrektor, od 1 września 2022 r.</p> <p>Paweł Radziszewski, p.o. Dyrektor - od 1 stycznia 2019 r. do 30 kwietnia 2019 r. Adam Szczemiński, Dyrektor - od 1 maja 2019 r. do 31 sierpnia 2019 r. Górna Dorota, p.o. Dyrektor - od 1 września 2019 r. do 9 stycznia 2020 r. Justyna Szulc, p.o. Dyrektor - od 10 stycznia 2020 r. do 21 czerwca 2020 r. Justyna Szulc, Dyrektor - od 22 czerwca 2020 r. do 31 sierpnia 2020 r. Górna Dorota, p.o. Dyrektor - od 1 września 2020 r. do 30 września 2020 r. Jacek Rafiński, p. o. Dyrektor - od 1 października 2020 r. do 31 grudnia 2020 r. Jacek Rafiński - Dyrektor - od 1 stycznia 2021 r. do 31 stycznia 2022 r. Alicja Kirkiewicz, Dyrektor od 1 lutego 2022 r. do 31 sierpnia 2022 r.</p>
12.			Zakład Poprawczy w Koszalinie
13.	Delegatura NIK w Warszawie	Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Laskowcu	Cezary Łomniak

		(Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich)	
14.		Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Mrozach	Zenon Czyżewski
15.		Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Studzieńcu (poprzednio Zakład Poprawczy)	Piotr Pawlik
16.	Delegatura NIK we Wrocławiu	Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Głogowie	Jarosław Komisarek, Dyrektor - od 6 stycznia 2021 r. Marian Chudziński, Dyrektor - od 1 lipca 2015 r. do 30 czerwca 2020 r.; Jarosław Komisarek, p.o. Dyrektor - od 1 lipca 2020 r. do 31 grudnia 2020 r., Marek Kruk, p.o. Dyrektor - od 1 do 5 stycznia 2021 r.
17.		Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Jerzmanicach-Zdroju (poprzednio Zakład Poprawczy)	Damian Banszyński

Wykaz ocen kontrolowanych jednostek

Lp.	Nazwa jednostki kontrolowanej	Ocena kontrolowanej działalności/	Stany mające wpływ na wydaną ocenę:	
			prawidłowe	nieprawidłowe
1.	Ministerstwo Sprawiedliwości	w formie opisowej	<ul style="list-style-type: none"> - wydawanie wytycznych, ustalanie planów nadzoru zgodnie z przyjętymi założeniami; monitorowanie wniosków i zaleceń z przeprowadzonych kontroli; rzetelne rozpatrywanie skarg i wniosków, w tym anonimowych; - analizowanie danych na temat liczby nieletnich przebywających w zakładach dla nieletnich. 	<ul style="list-style-type: none"> - niewystarczające działania związane z wyegzekwowaniem planów w zabezpieczenia na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa i regulaminów zakładów dla nieletnich; - funkcjonowanie w dwóch schroniskach dla nieletnich o wzmożonym nadzorze wychowawczym grup schroniska zwykłego; - brak przeprowadzenia jednego postępowania wyjaśniającego w sprawie wydarzenia nadzwyczajnego oraz udokumentowania siedmiu kontroli doraźnych przeprowadzonych w związku z tymi wydarzeniami; - brak monitorowania dwóch z 16 zaleceń dotyczących bezpieczeństwa w jednej z ośmiu wytypowanych do kontroli jednostkach - skierowanie w siedmiu z 10 nieletnich, których dokumentację badano do ZP lub SdN na podstawie opinii zespołu specjalistów, w skład którego nie wchodził psycholog.
2.	ZPiSdN w Konstantynowie Łódzkim	w formie opisowej	<ul style="list-style-type: none"> - system zabezpieczeń adekwatny do wymaganego; - wyposażenie izb adaptacyjnych zgodne z przepisami; - w wymaganych terminach przeprowadzono okresowe kontrole, o których mowa w ustawie Prawo budowlane; - praca z nieletnimi oparta o roczne plany pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> - izba izolacyjna urządzona w sposób, który nie zabezpieczał nieletniego przed samouszkodzeniem; - niezakwalifikowanie ośmiu zdarzeń jako wydarzeń nadzwyczajnych; - dokumentacja pobytu nieletnich w izbach przejściowych/adaptacyjnych prowadzona niezgodnie z przepisami; - brak modyfikacji IPR wraz z przebiegiem procesu resocjalizacji nie rzadziej niż co sześć miesięcy; - dokumenty dotyczące ochrony nie były dostosowane do aktualnych przepisów.
3.	SdN w Chojnicach	w formie opisowej	<ul style="list-style-type: none"> - system zabezpieczeń adekwatny do wymaganego; - wyposażenie izb adaptacyjnych zgodne z przepisami; - w wymaganych terminach przeprowadzono okresowe kontrole, o których mowa w ustawie Prawo budowlane; - praca z nieletnimi oparta o roczne plany pracy 	<ul style="list-style-type: none"> - brak odpowiedniej liczby pracowników ochrony na zmianie, mimo działań podejmowanych przez dyrektora; - dokumentacja stosowania środków przymusu bezpośredniego prowadzona niezgodnie z przepisami; - obraz z monitoringu rejestrowany niezgodnie z art. 121 ust. 4 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji;

			<ul style="list-style-type: none"> - sporządzenie opinii psychologiczno-pedagogicznej dla każdego nieletniego z próby objętej badaniem. 	<ul style="list-style-type: none"> - nierzetelne dokumentowanie przebiegu służby; w tym danych osób wjeżdżających na teren schroniska; - pobyt nieletniego w izbie adaptacyjnej dłuższy niż 14 dni.
4.	ZP w Gdańsku Oliwie	w formie opisowej	<ul style="list-style-type: none"> - system zabezpieczeń i obsada zmian pracowników ochrony adekwatne do wymaganych; - w wymaganych terminach przeprowadzano okresowe kontrole, o których mowa w ustawie Prawo budowlane; - praca resocjalizacyjna oparta o IPR. 	<ul style="list-style-type: none"> - brak izb izolacyjnych spełniających standard określony w rozporządzeniu w sprawie izby izolacyjnej; - przechowywanie zapisów z monitoringu przez zbyt krótki lub zbyt długi okres; - obraz z monitoringu rejestrowany niezgodnie z art. 121 ust. 4 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji; niepowiadomienie MS o awarii systemu otwierania krat, które stanowiło zagrożenie bezpieczeństwa zakładu.
5.	ZPiSdN w Zawierciu	w formie opisowej	<ul style="list-style-type: none"> - system zabezpieczeń adekwatny do wymaganego; - wyposażenie izb adaptacyjnych zgodne z przepisami; - w wymaganych terminach przeprowadzano okresowe kontrole, o których mowa w ustawie Prawo budowlane. 	<ul style="list-style-type: none"> - jedna izba izolacyjna.
6.	OOW w Pszczynie-Łące (poprzednio ZPiSdN)	w formie opisowej	<ul style="list-style-type: none"> - system zabezpieczeń adekwatny do wymaganego; - wyposażenie izb adaptacyjnych zgodne z przepisami; - w wymaganych terminach przeprowadzano okresowe kontrole, o których mowa w ustawie Prawo budowlane. 	<ul style="list-style-type: none"> - nie poinformowanie sądu rodzinnego o dwóch wydarzeniach nadzwyczajnych; - nierzetelne przygotowanie powiadomienia o wydarzeniu nadzwyczajnym do MS; - dokumenty dotyczące ochrony nie były dostosowane do aktualnych przepisów; - brak dokumentowania przekazania informacji rodzicom (opiekunom) nieletniego o jego zachowaniu w schronisku; - niezachowanie wymaganej częstotliwości informowania rodziców (opiekunów) nieletniego o postępach w resocjalizacji.
7.	ZP w Poznaniu	w formie opisowej	<ul style="list-style-type: none"> - system zabezpieczeń adekwatny do wymaganego; - wyposażenie izb adaptacyjnych zgodne z przepisami; - w wymaganych terminach przeprowadzano okresowe kontrole, o których mowa w ustawie Prawo budowlane. 	<ul style="list-style-type: none"> - brak należytej staranności w realizacji obowiązków przez pracowników ochrony; - niezapewnienie modyfikacji IPR z wymaganą częstotliwością; - opracowanie IPR w terminie powyżej 30 dni; niezamieszczenie w dokumentacji dotyczącej daty zastosowania środka dyscyplinarnego daty przewinienia.

8.	<p>ZP w Grodzisku Wielkopolskim</p>	<p>w formie opisowej</p>	<ul style="list-style-type: none"> - system zabezpieczeń adekwatny do wymaganego; - wyposażenie izb adaptacyjnych zgodne z przepisami; - w wymaganych terminach przeprowadzono okresowe kontrole, o których mowa w ustawie Prawo budowlane; - umieszczanie nieletnich i dokumentowanie ich pobytu w izbach przejściowej/adaptacyjnej zgodne z przepisami; - IPR opracowane dla wszystkich nieletnich z próby objętej badaniem. 	<ul style="list-style-type: none"> - jedna izba izolacyjna; - w sześciu z 10 przypadków sposób obliczania czasu pobytu nieletnich w izbie przejściowej skutkowało nieznacznym przekroczeniem dopuszczalnych 14 dni; - brak odpowiedniej liczby pracowników ochrony na zmianie, - brak należytej staranności w realizacji obowiązków przez pracowników ochrony; - niezapewnienie modyfikacji IPR z wymaganą częstotliwością; - niezachowanie wymaganej częstotliwości informowania rodziców (opiekunów) nieletniego o postępach w resocjalizacji.
9.	<p>ZP w Trzemesznie</p>	<p>w formie opisowej</p>	<ul style="list-style-type: none"> - system zabezpieczeń adekwatny do wymaganego; - wyposażenie izb adaptacyjnych zgodne z przepisami; - dokumenty dotyczące ochrony dostosowane do aktualnych przepisów; - w wymaganych terminach przeprowadzono okresowe kontrole, o których mowa w ustawie Prawo budowlane; - praca z nieletnimi oparta o roczne plany pracy, IPR opracowane dla wszystkich nieletnich z próby objętej badaniem. 	<ul style="list-style-type: none"> - jedna izba izolacyjna; - brak odpowiedniej liczby pracowników ochrony na zmianie, - niezapewnienie modyfikacji IPR z wymaganą częstotliwością; - nierzetelne prowadzenie wykazu podmiotów upoważnionych do wejścia na teren Zakładu.
10.	<p>OOw w Witkowie (poprzednio ZP)</p>	<p>w formie opisowej</p>	<ul style="list-style-type: none"> - system zabezpieczeń adekwatny do wymaganego; - wyposażenie izb adaptacyjnych zgodne z przepisami; - dokumentowanie zastosowania środków przymusu bezpośredniego; - w wymaganych terminach przeprowadzono okresowe kontrole, o których mowa w ustawie Prawo budowlane; - praca z nieletnimi oparta o roczne plany pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> - nie zrealizowano obowiązku powiadomienia prezesa sądu okręgowego o ucieczce wychowanka; - brak w instrukcji ochronnej z 2018 r. opisu systemu zabezpieczenia elektronicznego; - IPR i IPOWRiT opracowywane w terminie dłuższym niż wynikał z przyjętych regulacji wewnętrznych.
11.	<p>OOw w Szczecinie (poprzednio SdN)</p>	<p>w formie opisowej</p>	<ul style="list-style-type: none"> - system zabezpieczeń adekwatny do wymaganego; - wyposażenie izb adaptacyjnych zgodne z przepisami; - w wymaganych terminach przeprowadzono okresowe kontrole, o których mowa w ustawie Prawo budowlane; 	<ul style="list-style-type: none"> - przechowywanie zapisów z monitoringu przez zbyt długi okres; - dokumentacja stosowania środków przymusu bezpośredniego prowadzona niezgodnie z przepisami; - brak aktualizacji porozumienia zawartego z Policją.

			<ul style="list-style-type: none"> - opracowano IPR i IPOWRiT dla wszystkich nieletnich z próby objętej badaniem. - system zabezpieczeń adekwatny do wymaganego; - wyposażenie izb adaptacyjnych i izolacyjnych zgodne z przepisami; - w wymaganych terminach przeprowadzano okresowe kontrole, o których mowa w ustawie Prawo budowlane; - opracowano IPR dla wszystkich nieletnich z próby objętej badaniem. 	<ul style="list-style-type: none"> - nieobjęcie monitoringiem izby chorych; - nierzetelne prowadzenie dokumentacji dotyczącej przebiegu służby; - nieinformowanie właściwego PCPR o zamiarze usamodzielniania się wychowanka i nieprzekazywanie dokumentacji dotyczącej osoby usamodzielnianej.
12.	ZP w Koszalinie	w formie opisowej	<ul style="list-style-type: none"> - system zabezpieczeń i obsada zmian adekwatna do wymaganego; - dokumenty dotyczące ochrony dostosowane do aktualnych przepisów; - zapewnienie pomocy psychologiczno-pedagogicznej. 	<ul style="list-style-type: none"> - sposób bezpośredniej łączności między OOW a Policją oraz plan zabezpieczenia na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa opracowany z opóźnieniem; - nieidentyfikowanie dwóch zdarzeń jako wydarzeń nadzwyczajnych; - w czterech z pięciu badanych przypadkach opinia psychologiczno-pedagogiczna przygotowana po terminie, w jednym nie opracowano jej w ogóle; - w dwóch z pięciu przypadkach nie opracowano IPOWRiT.
13.	OOW w Laskowcu (poprzednio ZPiSdN)	w formie opisowej	<ul style="list-style-type: none"> - system zabezpieczeń i obsada zmian adekwatna do wymaganego; - zapewnienie pomocy psychologiczno-pedagogicznej. 	<ul style="list-style-type: none"> - nieuzasadniona zwłoka w informowaniu MS o trzech wydarzeniach nadzwyczajnych; - niezamieszczanie w prowadzonych ewidencjach informacji wymaganych przez przepisy prawa lub regulacje wewnętrzne, a także podawanie niepełnych lub błędnych danych; - niepełny zapis z monitoringu prowadzonego w czasie pobytu nieletniej w izbie izolacyjnej oraz brak informatycznego nośnika danych z tym zapisem w aktach nieletniej; - brak części wymaganych elementów w opiniach psychologiczno-pedagogicznych w ośmiu z 10 badanych przypadkach; - nieuzasadniona zwłoka w opracowywaniu IPR w trzech z 10 przypadkach oraz w ich modyfikacji w pięciu z 10.
14.	ZPiSdN w Mrozach	w formie opisowej	<ul style="list-style-type: none"> - system zabezpieczeń i obsada zmian adekwatna do wymaganego; - dokumenty dotyczące ochrony dostosowane do aktualnych przepisów; 	<ul style="list-style-type: none"> - niezakwalifikowanie jednego zdarzenia jako wydarzenia nadzwyczajnego; - przechowywanie zapisów z monitoringu przez zbyt długi okres.
15.	OOW w Studzieńcu (poprzednio ZP)	w formie opisowej	<ul style="list-style-type: none"> - system zabezpieczeń i obsada zmian adekwatna do wymaganego; - dokumenty dotyczące ochrony dostosowane do aktualnych przepisów; 	

			<ul style="list-style-type: none"> - zapewnienie pomocy psychologiczno-pedagogicznej. - system zabezpieczeń adekwatny do wymaganego; - wyposażenie izb adaptacyjnych zgodne z przepisami; - opracowano IPR dla wszystkich nieletnich z próby objętej badaniem. 	<ul style="list-style-type: none"> - jedna izba izolacyjna; - nieterminowe opracowanie części dokumentów związanych z bezpieczeństwem; - ewidencja wydarzeń nadzwyczajnych prowadzona niezgodnie z przepisami; - niezakwalifikowanie dziewięciu zdarzeń jako wydarzeń nadzwyczajnych; - nierzetelne prowadzenie dokumentacji dotyczącej przebiegu służby; - dokumentacja stosowania środków przymusu bezpośredniego prowadzona niezgodnie z przepisami; - nieterminowe modyfikowanie IPR.
16.	ZPiSdN w Głogowie	w formie opisowej	<ul style="list-style-type: none"> - system zabezpieczeń i skład zmian adekwatny do wymaganego; - dla każdego nieletniego z próby objętej badaniem opracowano IPR lub IPOWRIT; - zapewnienie pomocy psychologiczno-pedagogicznej. 	<ul style="list-style-type: none"> - umieszczenie jednego wychowanka w izbie przejściowej bez podstawy prawnej; - nieletnim umieszczanym w izbach adaptacyjnych nie zapewniono dostępu do światła dziennego, tym samym pomieszczenia te nie odpowiadały standardowi pomieszczenia mieszkalnego; - nierzetelne prowadzenie dokumentacji dotyczącej przebiegu służby; - nieopracowanie sposobu zapewnienia bezpośredniej łączności między OOW a Policją oraz planu zabezpieczenia na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa.
17.	OOW w Jerezmanicach-Zdroju (poprzednio ZP)	w formie opisowej		

*/ pozytywna/negatywna/w formie opisowej

6.2. Analiza stanu prawnego i uwarunkowań organizacyjno- -ekonomicznych

<p>Zasadnicze akty prawne – ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich i ustawa o wspieraniu i resocjalizacji</p>	<p>Do 1 września 2022 r. zagadnienia objęte kontrolą regulowała ustawa o postępowaniu z sprawach nieletnich, a od 1 września 2022 r. obowiązują przepisy ustawy o wspieraniu i resocjalizacji.</p> <p>Przewidziane w ww. ustawach działania należało podjąć w przypadkach, gdy nieletni wykazywał przejawy demoralizacji lub dopuścił się czynu karalnego (art. 2). Wobec nieletniego mogły być zastosowane środki wychowawcze oraz środek poprawczy w postaci umieszczenia w zakładzie poprawczym (art. 5 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich), a w razie stwierdzenia u nieletniego upośledzenia umysłowego, choroby psychicznej lub innego zakłócenia czynności psychicznych bądź nałogowego używania alkoholu albo innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, sąd rodzinny mógł orzec umieszczenie nieletniego w szpitalu psychiatrycznym lub innym odpowiednim zakładzie leczniczym. Jeżeli zachodziła potrzeba zapewnienia nieletniemu jedynie opieki wychowawczej, sąd mógł orzec umieszczenie go w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, a w przypadku, gdy nieletni był upośledzony umysłowo w stopniu głębokim i wymagał jedynie opieki – w domu pomocy społecznej (art. 12 ww. ustawy). Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji wskazywała, że można zastosować wobec nieletniego środki wychowawcze, środek leczniczy lub środek poprawczy.</p>
<p>Podstawy prawne umieszczenia w ZP, SdN lub OOW</p>	<p>Na możliwość umieszczenia w zakładzie poprawczym wskazywał art. 10 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, a schronisku dla nieletnich art. 27 ww. ustawy. Od 1 września 2022 r. odpowiednio art. 9, art. 295 a w przypadku okręgowych ośrodków wychowawczych art. 14 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji. Dla każdego typu jednostki zostały opracowane zasady pobytu nieletnich. W rozporządzeniu w sprawie ZP uregulowania dotyczące kierowania i przenoszenia nieletnich do zakładów poprawczych zostały określone w § 36–39. Zgodnie z nimi skierowanie do ZP odbywało się na podstawie przesłanych przez sędziego rodzinnego, po uprawomocnieniu orzeczenia o umieszczeniu w ZP dokumentów: odpisu prawomocnego orzeczenia o umieszczeniu w ZP, opinii o nieletnim opracowanej w opiniodawczym zespole sądowych specjalistów, w schronisku dla nieletnich lub innej specjalistycznej placówce, aktualnego wywiadu środowiskowego oraz innych informacji umożliwiających skierowanie nieletniego do odpowiedniego rodzaju zakładu. W przypadku braku tych dokumentów, Ministerstwo występowało o ich uzupełnienie. Skierowanie było wystawiane po zasięgnięciu opinii zespołu specjalistów, w skład którego wchodził w szczególności psycholog i pedagog. Nieletniego kierowano do zakładu najbliższej miejsca zamieszkania, chyba że ze względów organizacyjnych lub wychowawczych było to niemożliwe. O wydaniu skierowania Ministerstwo zawiadamiało – sąd rodzinny, zakład, do którego skierowało nieletniego i schronisko dla nieletnich, w którym przebywał. Nieletni mógł być przeniesiony do innego ZP ze względów organizacyjnych lub wychowawczych – na wniosek: sądu rodzinnego, dyrektora ZP, wychowanka lub jego rodziców (opiekunów prawnych). Do takiego wniosku należało dołączyć opinię psychologiczno-pedagogiczną. Jeżeli z wnioskiem występował dyrektor ZP, nieletni lub jego rodzice (opiekunowie) konieczna była zgodna Ministerstwa Sprawiedliwości. Po zmianie przepisów i wejściu w życie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji wskazano, że to komórka organizacyjna Ministerstwa Sprawiedliwości wykonująca zadania z zakresu nadzoru pedagogicznego Ministra Sprawiedliwości odpowiednio nad zakładami poprawczymi, schroniskami dla nieletnich i okręgowymi ośrodkami wychowawczymi kieruje nieletniego do zakładu poprawczego – art. 243 ust. 2, schroniska dla nieletnich – art. 295 ust. 2 i okręgowego ośrodka wychowawczego – art. 186 ust. 3. Szczegółowe zasady zostały określone w rozporządzeniach w sprawie pobytu w: ZP – § 3–5 i § 8–11, SdN – § 3–5 i § 8–11 oraz OOW – § 3–5 i § 8–9.</p>

**Skreślenie z ewidencji
ZP, SdN lub OOW**

W stanie prawnym obowiązującym do 1 września 2022 r. nieletni byli skreślani z ewidencji ZP w przypadku: przeniesienia do innego zakładu, zwolnienia z zakładu w związku z ustaniem wykonywania środka poprawczego, warunkowego zwolnienia z zakładu, umieszczenia w schronisku, areszcie śledczym lub zakładzie karnym oraz upływu trzech miesięcy nieobecności w zakładzie spowodowanej ucieczką, samowolnym przedłużeniem urlopu lub przepustki (§ 78 ust. 1 pkt 1–5 rozporządzenia w sprawie ZP). Skreślenie z ewidencji schroniska następowało z trzech powodów: zwolnienia ze schroniska, przeniesienia do innego schroniska lub umieszczenia w zakładzie, areszcie śledczym lub zakładzie karnym (§ 99 ust. 1 pkt 1–3 rozporządzenia w sprawie ZP). Katalog przyczyn zwolnienia z ZP od 1 września 2022 r. określało rozporządzenie w sprawie pobytu w: ZP – § 16 ust. 1, SdN – § 15 ust. 1 oraz OOW – § 12 ust. 1.

**Nadzór zwierzchni
Ministra
Sprawiedliwości**

Nadzór zwierzchni nad zakładami poprawczymi i schroniskami dla nieletnich w stanie prawnym przed jak i po 1 września 2022 r. sprawował Minister Sprawiedliwości (art. 95 § 1 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich i art. 340 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji). Na podstawie art. 92 § 2 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich i art. 343 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji Minister w drodze zarządzenia, tworzył i znosił zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich, a także po 1 września 2022 r. okręgowe ośrodki wychowawcze. W zarządzeniu z 24 sierpnia 2004 r. w sprawie utworzenia schronisk dla nieletnich i zakładów poprawczych oraz określenia ich rodzajów i limitów miejsc Minister określił liczbę schronisk (18) i zakładów poprawczych (26). Następnie na podstawie kolejnych zarządzeń dokonywał zmian:

- zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 października 2004 r. zmieniające zarządzenie w sprawie utworzenia schronisk dla nieletnich i zakładów poprawczych oraz określenia ich rodzajów i limitów miejsc¹⁰⁵, zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 lipca 2012 r. zmieniające zarządzenie w sprawie utworzenia schronisk dla nieletnich i zakładów poprawczych oraz określenia ich rodzajów i limitów miejsc¹⁰⁶;
- zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 grudnia 2018 r. w sprawie zniesienia Schroniska dla Nieletnich w Warszawie Okęciu¹⁰⁷;
- zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 marca 2012 r. w sprawie zniesienia Schroniska dla Nieletnich w Łąncucie, Schroniska dla Nieletnich w Pobiedziskach oraz Schroniska dla Nieletnich w Stawiszynie¹⁰⁸;
- zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 sierpnia 2010 r. o utworzeniu Zakładu Poprawczego w Gdańsku-Oliwie¹⁰⁹;
- zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 sierpnia 2010 r. o zniesieniu Schroniska dla Nieletnich w Gdańsku-Oliwie¹¹⁰;
- zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 września 2009 r. o zniesieniu Zakładu Poprawczego w Mrozach¹¹¹;
- zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 września 2009 r. o utworzeniu Zakładu Poprawczego w Mrozach¹¹²;
- zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 września 2009 r. o utworzeniu Schroniska dla Nieletnich w Mrozach¹¹³.

W związku z tym, że ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich na podstawie art. 416 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji utraciła moc z dniem 1 września 2022 r. to zgodnie z art. 393 ww. ustawy zakłady poprawcze

¹⁰⁵ Dz. Urz. MS. Nr 8, poz. 29.

¹⁰⁶ Dz. Urz. MS. poz. 99.

¹⁰⁷ Dz. Urz. MS. 342. Zmieniane dwukrotnie: zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 marca 2019 r. zmieniającym zarządzenie w sprawie zniesienia Schroniska dla Nieletnich w Warszawie Okęciu (Dz. Urz. MS. 101) i zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z 26 kwietnia 2019 r. zmieniającym zarządzenie w sprawie zniesienia Schroniska dla Nieletnich w Warszawie Okęciu (Dz. Urz. MS. poz. 129).

¹⁰⁸ Dz. Urz. MS. poz. 31.

¹⁰⁹ Dz. Urz. MS. Nr 8, poz. 103.

¹¹⁰ Dz. Urz. MS. Nr 8, poz. 102.

¹¹¹ Dz. Urz. MS. Nr 10, poz. 105.

¹¹² Dz. Urz. MS. Nr 10, poz. 106.

¹¹³ Dz. Urz. MS. Nr 10, poz. 107.

i schroniska dla nieletnich utworzone na podstawie przepisów dotychczasowych stały się zakładami poprawczymi i schroniskami dla nieletnich na podstawie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji. Minister Sprawiedliwości na podstawie art. 343 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji dokonał przekształcenia zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich w nowy typ jednostki, tj.: okręgowe ośrodki wychowawcze. Podstawą przekształcenia było zarządzenie w sprawie przekształcenia ZP. W wyniku przekształcenia powstało 10 okręgowych ośrodków wychowawczych. Następnie Minister, dwukrotnie dokonał zmian, znosząc Zakład Poprawczy w Sadowicach i tworząc zakłady poprawcze i schroniska, w niektórych z nich zmieniając limit miejsc. Dokonał tego zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 stycznia 2023 r. w sprawie zniesienia Zakładu Poprawczego w Sadowicach¹¹⁴ oraz zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 kwietnia 2023 r. w sprawie utworzenia zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich¹¹⁵.

**Nadzór pedagogiczny
Ministra
Sprawiedliwości**

W § 102 ust. 1 rozporządzenia w sprawie ZP wskazano, że Minister Sprawiedliwości sprawuje nadzór pedagogiczny nad zakładami poprawczymi i schroniskami dla nieletnich przez wizytatorów zajmujących stanowiska wymagające kwalifikacji pedagogicznych oraz dyrektorów zakładów i schronisk albo osoby, o których mowa w § 21 ust. 11 ww. rozporządzenia. Zadania, które należało wykonać w ramach tego nadzoru zostały określone w § 102 ust. 2 i 3 rozporządzenia w sprawie ZP. W art. 341 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji uregulował nadzór pedagogiczny odwołując się do Prawa oświatowego. W art. 60 ust. 4 ustawy Prawo oświatowe określono, że Minister Sprawiedliwości i podporządkowane organy sprawują nadzór pedagogiczny nad okręgowymi ośrodkami wychowawczymi, zakładami poprawczymi i schroniskami dla nieletnich oraz nad szkołami w tych ośrodkach, zakładach i schroniskach, a także nad szkołami i placówkami przy zakładach karnych i aresztach śledczych, z wyjątkiem nadzoru nad nauczaniem przedmiotów ogólnokształcących, który sprawuje kurator oświaty.

**Bezpieczeństwo
w zakładach
dla nieletnich**

Szczegółowe unormowania dotyczące środków zapewnienia bezpieczeństwa w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich w stanie prawnym do 1 września 2022 r. określało rozporządzenie w sprawie ZP. Dzieliło on zakłady poprawcze na 1) resocjalizacyjne, w tym otwarte – młodzieżowe ośrodki adaptacji społecznej, półotwarte, zamknięte, o wzmożonym nadzorze wychowawczym, 2) resocjalizacyjno-rewalidacyjne, 3) resocjalizacyjno-terapeutyczne. W zależności od typu zakładu lub schroniska wprowadzano różne systemy ochrony: pełny (w resocjalizacyjnych zakładach zamkniętych, resocjalizacyjnych zakładach o wzmożonym nadzorze wychowawczym oraz w interwencyjnych schroniskach dla nieletnich¹¹⁶), ograniczony (w otwartych i półotwartych resocjalizacyjnych zakładach poprawczych, w specjalnych terapeutycznych i rewalidacyjnych zakładach poprawczych oraz w zwykłych schroniskach dla nieletnich) lub uproszczony (w hostelach). W pełnym i ograniczonym systemie ochrony obowiązkowe było stosowanie stałego monitoringu pomieszczeń, w których stale lub czasowo przebywali nieletni. W uproszczonym systemie ochrony stosowanie stałego monitoringu ww. pomieszczeń było fakultatywne. Po 1 września 2022 r. utrzymano podział systemu ochrony w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich na: pełny, ograniczony i uproszczony (art. 345 ust. 3 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji). System ochrony był różnicowany w zależności od rodzaju zakładu lub schroniska (art. 345 § 2 ww. ustawy), a zróżnicowanie uzyskiwało się przez zakres stosowanych zabezpieczeń techniczno-ochronnych, a także środków sygnalizacji i łączności oraz rodzaju i liczbę stanowisk ochrony (art. 345 ust. 2 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji).

¹¹⁴ Dz. Urz. MS. poz. 4. Zarządzenie to było zmieniane zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 marca 2023 r. zmieniającym zarządzenie w sprawie zniesienia Zakładu Poprawczego w Sadowicach (Dz. Urz. MS. poz. 90).

¹¹⁵ Dz. Urz. MS. poz. 108.

¹¹⁶ Zgodnie z § 105² ust. 1 rozporządzenia w sprawie ZP, pełny system ochrony mógł być także stosowany w zwykłym schronisku dla nieletnich.

Wydarzenia nadzwyczajne

Przez wydarzenie nadzwyczajne w ZP lub SdN do 1 września 2022 r. należało rozumieć jedno z wydarzeń wymienionych w § 2 pkt 12 lit. a–y rozporządzenia w sprawie ZP. Na dyrektorze ciążył obowiązek zawiadomienia o ich wystąpieniu Ministerstwa Sprawiedliwości (§ 77 pkt 1 § 97 pkt 1 rozporządzenia w sprawie ZP; § 68 ust. 2 rozporządzenia w sprawie funkcjonowania ZP). W ZP i SdN powinna być prowadzona dokumentacja dotycząca wydarzeń nadzwyczajnych, tj. księga wydarzeń nadzwyczajnych (odpowiednio § 26 ust. 2 pkt 11 i § 34 rozporządzenia w sprawie ZP). Elementy, które powinna zawierać zostały enumeratywnie wymienione w § 9 załącznika nr 2 do rozporządzenia w sprawie ZP. Definicja wydarzenia nadzwyczajnego w ustawie o wspieraniu i resocjalizacji została sformułowana w art. 87 pkt 12. Zgodnie z ww. przepisem zdarzeniem nadzwyczajnym było zdarzenie, które spowodowało zagrożenie lub naruszenie bezpieczeństwa młodzieżowego ośrodka wychowawczego, okręgowego ośrodka wychowawczego, zakładu leczniczego dysponującego warunkami wzmocnionego lub maksymalnego zabezpieczenia, zakładu poprawczego lub schroniska dla nieletnich, zdrowia lub życia nieletniego, pracownika tego ośrodka, zakładu lub schroniska lub innej osoby przebywającej na jego terenie. Dokumentacja dotycząca wydarzeń nadzwyczajnych od 1 września 2022 r. prowadzona była w formie księgi ewidencji wydarzeń nadzwyczajnych (§ 19 ust. 2 pkt 11 rozporządzenia w sprawie funkcjonowania ZP), która powinna zawierać elementy wymienione w § 10 załącznika do rozporządzenia w sprawie funkcjonowania ZP.

Izby adaptacyjne

Zgodnie z art. 124 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich należało zorganizować izby adaptacyjne. Mogą być one także organizowane w okręgowych ośrodkach wychowawczych na podstawie art. 130 ust. 1 ww. ustawy. Izba adaptacyjna jest wyodrębnionym pomieszczeniem odpowiadającym warunkom pomieszczenia mieszkalnego. W izbie zapewnia się dopływ powietrza i odpowiednią do pory roku temperaturę oraz oświetlenie, według norm określonych dla pomieszczeń mieszkalnych, oraz odpowiednie warunki sanitarne. Izbę wyposaża się w krzesła, stół i łóżko. Izba może być wyposażona w inne meble i sprzęty. Pozostaje pod stałym nadzorem oraz posiada urządzenia pozwalające monitorować w niej pobyt nieletniego. (art. 124 ust. 2 i 3 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji). Zakład poprawczy, zgodnie z § 37 ust. 2 rozporządzenia w sprawie funkcjonowania ZP, dla zapewnienia prawidłowej realizacji zadań powinien mieć izby adaptacyjne i izolacyjne. W przypadku SdN na podstawie § 50 ww. rozporządzenia także należało wyodrębnić takie pomieszczenia. Przepisy ustawy, jak i rozporządzenia wskazywały, że powinny być co najmniej dwie izby adaptacyjne i dwie izby izolacyjne. Art. 129 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji określał, że izby adaptacyjne dla nieletnich umieszczanych w nich na podstawie art. 125 i art. 126 tej ustawy powinny stanowić w miarę możliwości organizacyjnych oddzielne pomieszczenia. Ponadto art. 128 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji wprowadzał ograniczenie w umieszczaniu w izbie adaptacyjnej nieletnich skierowanych tam na podstawie różnych podstaw prawnych. Nie można było umieszczać w izbie adaptacyjnej jednocześnie nieletnich skierowanych do niej na podstawie art. 125 ust. 1 pkt 1 albo 2, albo ust. 2 albo 126 ust. 1 pkt 1 albo 2 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji. Nieletni skierowani do niej na podstawie art. 126 ust. 1 tej ustawy w celu indywidualnej pracy umieszczani byli w niej pojedynczo. W stanie prawnym przed 1 września 2022 r. zgodnie z § 15 ust. 2 pkt 8 i 9 rozporządzenia w sprawie ZP dla zapewnienia prawidłowej realizacji zadań zakład powinien przygotować izby przejściowe i izby izolacyjne. Izba przejściowa była wyodrębnionym pomieszczeniem urządzonym w sposób odpowiadający warunkom pomieszczenia mieszkalnego, pozostającym pod stałym nadzorem, które powinno posiadać urządzenia pozwalające monitorować w nim pobyt nieletniego (§ 44 ust. 4 i § 51 ust. 5 rozporządzenia w sprawie ZP).

Izby izolacyjne Umieszczenie nieletniego w izbie izolacyjnej było jednym ze środków przymusu bezpośredniego wymienionych w ustawie o środkach przymusu (art. 12 ust. 1 pkt 15). Osobami uprawnionymi do używania lub wykorzystywania środków przymusu w stosunku do nieletnich na podstawie art. 2 ust. 2 pkt 2 ww. ustawy byli pracownicy zakładów poprawczych, schronisk dla nieletnich lub młodzieżowych ośrodków wychowawczych, a od 1 września 2022 r. także okręgowych ośrodków wychowawczych. Ustawodawca wskazał, że izba izolacyjna to pomieszczenie dźwiękochłonne i monitorowane. Można w niej umieścić zgodnie z art. 27 ust. 1 ustawy o środkach przymusu nieletniego w celu jego czasowego odosobnienia, w przypadkach, o których mowa w art. 11 pkt 2 i 14, tj.: odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby oraz przeciwdziałania czynnościom zmierzającym do autoagresji. Czas pobytu nieletniego został określony jako nie dłuższy niż 48 godzin, a w przypadku nieletniego, który nie ukończył 14 lat, nie dłuższy niż 12 godzin. Szczegółowe wytyczne, co do sposobu wyposażenia i zasad umieszczania w izbie izolacyjnej zostały określone w rozporządzeniu w sprawie Izby izolacyjnej. Zgodnie z § 6 ww. rozporządzenia izba izolacyjna powinna być pomieszczeniem wentylowanym, ogrzewanym i oświetlonym, o powierzchni co najmniej 4 m², wyposażonym w trwale przymocowane do podłogi: stół, krzesło i łóżko. Powinna być urządzona w sposób uniemożliwiający dokonanie przez nieletniego samouszkodzenia. Ponadto należało ją objąć monitorowaniem przez wewnętrzny system urządzeń rejestrujących, a sprzęt służący do jej monitorowania i oświetlenia musiał być zabezpieczony przed dostępem nieletniego umieszczonego w tej izbie. W miarę możliwości powinna znajdować się w pobliżu miejsca pełnienia służby przez pracownika dokonującego kontroli zachowania nieletniego umieszczonego w izbie izolacyjnej. Nieletnich należy umieszczać w nich pojedynczo.

**Środki przymusu
bezpośredniego**

W stanie prawnym obowiązującym do 1 września 2022 r., na podstawie art. 95a ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich w razie bezskuteczności środków oddziaływania psychologiczno-pedagogicznego, w przypadkach, o których mowa w art. 11 pkt 1-3, 6, 8, 10 i 12-14 ustawy o środkach przymusu wobec nieletniego umieszczonego w zakładzie poprawczym, schronisku dla nieletnich lub młodzieżowym ośrodku wychowawczym można było użyć przymusu bezpośredniego w postaci siły fizycznej. W przypadku, gdy było to niewystarczające, w przypadku usiłowania targnięcia się tego nieletniego na życie lub zdrowie własne lub innej osoby, można było użyć środków przymusu bezpośredniego, o których mowa w art. 12 ust. 1 pkt 3, 4 lub 15 ustawy o środkach przymusu tj. kaftana bezpieczeństwa, pasa obezwładniającego lub izby izolacyjnej. Po zastosowaniu kaftana bezpieczeństwa lub pasa obezwładniającego w stosunku do nieletniego zgodnie z art. 16 ust. 5 ustawy o środkach przymusu należało mu zapewnić pomoc medyczną, a dalsze stosowanie środków przymusu uzależnić od opinii osoby, która tego wsparcia udzielała. W tym stanie prawnym w stosunku do nieletniego nie można było zastosować kajdanek oraz kasku ochronnego. Osobami uprawnionymi do używania lub wykorzystywania środków przymusu w stosunku do nieletnich byli na podstawie art. 2 ust. 2 pkt 2 ww. ustawy pracownicy zakładów poprawczych, schronisk dla nieletnich lub młodzieżowych ośrodków wychowawczych, a od 1 września 2022 r. także okręgowych ośrodków wychowawczych. Na podstawie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji wprowadzono możliwość prewencyjnego zastosowania środka przymusu jakim są kajdanki – art. 12 ust. 1 pkt 2 lit. a ustawy o środkach przymusu w sytuacji konwojowania przez pracowników OOW, ZP lub SdN poza ich terenem w celu udzielenia świadczenia zdrowotnego, odwiedzenia poważnie chorego członka rodziny lub uczestnictwa w pogrzebie członka rodziny lub w innych przypadkach szczególnie ważnych dla nieletniego, w szczególności realizowania przez niego spraw urzędowych, ale gdy istnieje uzasadnione podejrzenie podjęcia próby ucieczki lub wystąpienia objawów agresji lub autoagresji (art. 122 ust. 4). Takiej możliwości nie dawała ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. W ustawie o wspieraniu i resocjalizacji, w art. 122, który reguluje zagadnienie zastosowania środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich

katalog przewidzianych do zastosowania środków został rozszerzony o możliwość zastosowania kasku zabezpieczającego (w stosunku do nieletnich umieszczonych w OOW w przypadku konieczności przeciwdziałania czynnością zmierzającym bezpośrednio do autoagresji – art. 122 ust. 2 pkt 2). Na podstawie tej samej przesłanki jest to możliwe w SdN i ZP. Zarówno ustawa o nieletnich jak i ustawa o wspieraniu i resocjalizacji wskazywały, że użycie i dokumentowanie użycia środków przymusu bezpośredniego odbywa się na zasadach określonych w ustawie o środkach przymusu (odpowiednio art. 95a § 3 i art. 122 ust. 5). W przypadku zastosowania środków przymusu zgodnie z art. 51 ustawy o środkach przymusu należało sporządzić notatkę z ich użycia i wykorzystania, a także przekazać ją przełożonemu niezależnie od tego jaki był rodzaj i skutek użycia środka przymusu bezpośredniego. W sytuacji umieszczenia nieletniego w izbie izolacyjnej stosownie do § 10 rozporządzenia w sprawie izby izolacyjnej dokumentację dotyczącą umieszczenia nieletniego oraz jego pobytu w izbie izolacyjnej stanowiły notatka oraz nośnik zawierający zapis urzędzeń rejestrujących, które dołączało się do akt osobowych nieletniego.

Plan ochronny i plan ochrony

Przepis § 105⁷ rozporządzenia w sprawie ZP stanowił, że dyrektor zakładu tworzył plan ochronny zakładu lub schroniska, który był przedstawiany do wiadomości radzie zakładu lub schroniska. W skład planu ochronnego wchodziły dokumenty określone w § 105⁷ ust. 3 pkt 1–9 ww. rozporządzenia, tj. instrukcja ochronna, instrukcja w sprawie podejmowania działań ochronnych, instrukcja określająca zasady i sposób doprowadzenia nieletnich na zabiegi medyczne i do lekarzy, instrukcja ochronna określająca odstępstwa w pełnym, ograniczonym lub uproszczonym systemie ochrony, instrukcja w sprawie sposobu realizacji czynności profilaktycznych, instrukcja w sprawie wykorzystania środków ochrony osobistej i wzajemnego ubezpieczenia się pracowników w trakcie wykonywania zadań służbowych, instrukcja w sprawie przekazywania, gromadzenia i przetwarzania informacji uzyskanych w wyniku realizacji czynności profilaktycznych, instrukcja alarmowa, instrukcja określająca zasady przyjmowania nieletnich do zakładu lub schroniska. Załącznikami do instrukcji ochronnej są: rozliczenie stanu etatowego pracowników ochrony, zestawienie liczby posterunków ochronnych, plan sytuacyjny zakładu lub schroniska, opis systemu zabezpieczenia elektronicznego, jeżeli w zakładzie lub schronisku był stosowany. Załącznikiem do instrukcji alarmowej był aktualizowany nie rzadziej niż raz na kwartał wykaz adresowy pracowników zakładu lub schroniska. Do planu ochrony można było dołączyć także porozumienie w sprawie ustalenia trybu współdziałania zakładu lub schroniska z Policją w przypadkach zagrożenia lub naruszenia bezpieczeństwa tych jednostek; w razie zawarcia porozumienia ulegało ono aktualizacji nie rzadziej niż co cztery lata. Za bezpośrednią realizację planu ochrony odpowiadał pracownik wyznaczony przez dyrektora zakładu lub schroniska.

Według rozporządzenia w sprawie funkcjonowania ZP plan ochrony ośrodka, zakładu lub schroniska dyrektor przedstawiał do wiadomości radzie tych jednostek stosownie do § 59 tego rozporządzenia. Plan ochrony ośrodka składał się z dokumentów wymienionych w § 60 ust. 1 pkt 1–9 tego rozporządzenia, tj.: instrukcji ochronnej, instrukcji określającej sposób konwojowania nieletnich poza terenem ośrodka, instrukcji w sprawie sposobu realizacji czynności zapobiegawczych, instrukcji w sprawie wykorzystania środków ochrony osobistej i wzajemnego ubezpieczenia się pracowników w trakcie wykonywania zadań służbowych, instrukcji alarmowej, instrukcji określającej przyjmowanie nieletnich do ośrodka, instrukcji otwierania wejścia do ośrodka w porze nocnej, instrukcji korzystania i postępowania z kluczami, instrukcji określającej odstępstwa w systemie ochrony. Z kolei instrukcja ochronna zgodnie z § 60 ust. 2 pkt 1–5 składał się z wykazu stanowisk ochrony, planu sytuacyjnego, opisu rodzaju, ilości i zakresu zastosowania zabezpieczeń techniczno-ochronnych oraz środków sygnalizacji i łączności, opisu systemu zabezpieczenia elektronicznego, jeżeli w ośrodku był stosowany, opisu organizacji pracy dyrektora ośrodka i innych osób zajmujących stanowiska kierownicze w niedziele i święta. W planie sytuacyjnym powinny znaleźć się graficzne przedstawienie, za pomocą znaków umownych budynków i budowli,

dróg ewakuacyjnych. Instrukcja alarmowa powinna zawierać aktualizowany nie rzadziej niż raz na kwartał wykaz adresowy pracowników zakładu lub schroniska. Ponadto do planu ochrony można było dołączyć plan zabezpieczenia, o którym mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 357 ust. 4 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji.

Plan ochrony zakładu i schroniska składa się z dokumentów wymienionych w § 61 ust. 1 pkt 1–10 rozporządzenia w sprawie funkcjonowania ZP, tj.: instrukcji ochronnej, instrukcji działania w przypadku wystąpienia wydarzenia nadzwyczajnego, instrukcji określającej sposób kontrolowania ruchu nieletnich na terenie zakładu lub schroniska oraz konwojowania nieletnich poza terenem zakładu lub schroniska, instrukcji w sprawie sposobu realizacji czynności zapobiegawczych, instrukcji w sprawie wykorzystania środków ochrony osobistej i wzajemnego ubezpieczania się pracowników w trakcie wykonywania zadań służbowych, instrukcji alarmowej, instrukcji określającej przyjmowanie nieletnich do zakładu lub schroniska, instrukcji otwierania wejścia do zakładu lub schroniska w porze nocnej, instrukcji korzystania i postępowania z kluczami, instrukcji określającej odstępstwa w pełnym lub ograniczonym systemie ochrony. Z kolei instrukcja ochronna zgodnie z § 61 ust. 2 pkt 1–5 składała się z: wykazu stanowisk ochrony, planu sytuacyjnego, opisu rodzaju, ilości i zakresu zastosowania zabezpieczeń techniczno-ochronnych oraz środków sygnalizacji i łączności, opisu systemu zabezpieczenia elektronicznego, jeżeli w zakładzie lub schronisku był stosowany, opisu organizacji pracy dyrektora zakładu lub schroniska i innych osób zajmujących stanowiska kierownicze w niedziele i święta. W przypadku zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich Minister określił załączniki do instrukcji ochronnej, którymi były: rozliczenie stanu etatowego pracowników ochrony, zestawienie liczby stanowisk ochrony, plan sytuacyjny zakładu lub schroniska, opis systemu zabezpieczenia elektronicznego, jeżeli w zakładzie lub schronisku był stosowany. W planie sytuacyjnym, o którym mowa w § 61 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia w sprawie funkcjonowania ZP powinno znaleźć się graficzne przedstawienie, za pomocą znaków umownych budynków i budowli, dróg ewakuacyjnych. Instrukcja alarmowa powinna zawierać aktualizowany nie rzadziej niż raz na kwartał wykaz adresowy pracowników zakładu lub schroniska. Ponadto do planu ochrony można było dołączyć plan zabezpieczenia, o którym mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 357 ust. 4 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji.

Monitoring w ZP, SdN i OOW

Od 1 września 2022 r. zgodnie z art. 121 ust. 3 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji o stosowaniu monitorowania w określonych miejscach i pomieszczeniach oraz o rodzaju urządzeń i środków technicznych służących do rejestrowania, utrwalania i odtwarzania obrazu lub dźwięku z monitoringu decydował dyrektor ośrodka, zakładu lub schroniska. To on odpowiadał za właściwe zabezpieczenie monitorowanego obrazu lub dźwięku oraz właściwe zabezpieczenie i przechowywanie zapisu z monitoringu przed uszkodzeniem, zniszczeniem lub utratą, a także przed dostępem osób nieuprawnionych. Zapis z monitoringu w ZP, SdN i OOW był przechowywany na informatycznym nośniku danych w zależności od rodzaju pomieszczeń, z których pochodzi przez okres co najmniej 90 dni od dokonania zapisu, nie dłużej niż przez 120 dni od dokonania zapisu (monitoring izb adaptacyjnych, izolacyjnych i izb chorych) lub przez okres co najmniej 60 dni od dokonania zapisu, nie dłużej niż przez 90 dni od dokonania zapisu – w przypadku monitoringu innych pomieszczeń i miejsc. Jeżeli monitoring zarejestrował wydarzenie nadzwyczajne lub użycie wobec nieletniego w OOW środka przymusu bezpośredniego to wówczas przechowywany był on na zewnętrznym nośniku danych w aktach wychowanka do ukończenia przez niego 21 roku życia (art. 121 ust. 12 ww. ustawy), nieletniego w ZP lub SdN do ukończenia przez niego 23 lat albo do upływu okresu, o którym mowa w art. 237 ust. 6, a w przypadku wykonywania środka poprawczego po ukończeniu przez nieletniego 21 lat do upływu dwóch lat od ukończenia przez nieletniego wieku, do którego sąd rodzinny orzekł o wykonywaniu tego środka (art. 121 ust. 14 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji).

**Obowiązkowe
kontrole okresowe
budynków**

Zgodnie z art. 62 ust. 1 obiekty budowlane w czasie ich użytkowania powinny być poddawane przez właściciela lub zarządcę m.in.: kontroli okresowej co najmniej raz w roku (a w przypadku budynków o powierzchni zabudowy przekraczającej 2000 m² oraz innych obiektów budowlanych o powierzchni dachu przekraczającej 1000 m² co najmniej dwa razy w roku) polegającej na sprawdzeniu stanu technicznego m.in.: elementów budynku, budowli i instalacji narażonych na szkodliwe wpływy atmosferyczne i niszczące działania czynników występujących podczas użytkowania obiektu, instalacji gazowych oraz przewodów kominowych (dymowych, spalinowych i wentylacyjnych), kontroli okresowej co najmniej raz na pięć lat, polegającej na sprawdzeniu stanu technicznego i przydatności do użytkowania obiektu budowlanego, estetyki obiektu budowlanego oraz jego otoczenia; badaniu instalacji elektrycznej i piorunochronnej w zakresie stanu sprawności połączeń, osprzętu, zabezpieczeń i środków ochrony od porażeń, oporności izolacji przewodów oraz uzemień instalacji i aparatów.

**Pracownicy ochrony
w ZP, SdN i OOW**

Przed 1 września 2022 r. zgodnie z § 105³¹ rozporządzenia w sprawie ZP w pełnym systemie ochrony zmiana liczyła nie mniej niż trzech pracowników, w ograniczonym nie mniej niż dwóch pracowników, a w uproszczonym czynności w zakresie mógł pełnić jeden pracownik. Odstępstwa od tych limitów mogły być określone w instrukcji przez dyrektora zakładu. Po 1 września 2022 r. zagadnienie to regulował § 57 ust. 1 rozporządzenia w sprawie funkcjonowania ZP, który stanowił, że w pełnym systemie ochrony zmiana liczy nie mniej niż trzech pracowników ochrony, a w ograniczonym systemie ochrony i w ośrodku – nie mniej niż dwóch pracowników ochrony. Z kolei w uproszczonym systemie ochrony czynności w zakresie ochrony mógł pełnić jeden pracownik. Dyrektor miał możliwość przy pełnym i ograniczonym systemie ochrony określić w drodze instrukcji odstępstwa w zakresie liczby pracowników, jeżeli było to uzasadnione organizacją ośrodka, zakładu lub schroniska, a także w sytuacji, o których mowa w § 57 ust. 3 pkt 1–5 rozporządzenia w sprawie funkcjonowania ZP.

**Podstawy prawne
prowadzenia
działalności
resocjalizacyjnej**

Do 1 września 2022 r. zgodnie z § 12 ust. 1 rozporządzenia w sprawie ZP działalność resocjalizacyjną w zakładzie opracowywało się roczny plan pracy. Był on opracowywany przez dyrektora przy współpracy z nauczycielami zajmującymi stanowiska kierownicze w zakładzie. W planie pracy należało uwzględnić działania podejmowane na rzecz wychowanka i działania na rzecz jego rodziców. W stosunku do wychowanka działania te obejmowały udzielanie wychowankowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz psychiatrycznej, która mogła być organizowana w formie: a) zajęć psychoedukacyjnych, b) zajęć specjalistycznych: korekcyjnych, wyrównawczych, rewalidacyjnych, socjoterapeutycznych oraz innych zajęć o charakterze terapeutycznym, c) porad dla wychowanków, konsultacji i warsztatów, d) działań mediacyjnych i interwencyjnych w sytuacjach zagrożeń i kryzysowych. Z kolei rodzicom wychowanków udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej polegało na wspieraniu ich w rozwiązywaniu problemów wychowawczych i dydaktycznych oraz rozwijaniu ich umiejętności wychowawczych w celu zwiększenia efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla wychowanków. Roczne plany pracy są opiniowane były przez działającą w zakładzie radę zakładu (§ 23 pkt 1 rozporządzenia w sprawie ZP). Według rozporządzenia obowiązującego od 9 września 2022 r. w sprawie funkcjonowania ZP działalność resocjalizacyjną także prowadziło się na podstawie rocznego planu pracy (§ 10 ust. 1 w odniesieniu do OOW, § 34 ust. 1 w odniesieniu do ZP), który także był opracowywany przez dyrektora odpowiednio OOW i ZP (§ 10 ust. 2 i § 34 ust. 2) przy współpracy z nauczycielami zajmującymi kierownicze stanowiska. Z kolei w schroniskach dla nieletnich realizowało się system wychowawczy ze szczególnym uwzględnieniem działań diagnostycznych oraz zabezpieczających nieletniego do potrzeb postępowania sądowego (§ 45 rozporządzenia w sprawie funkcjonowania ZP). Do funkcjonowania i organizacji SdN stosuje się odpowiednio § 32–36, § 37 ust. 2–4 i § 38–43.

Roczny plan pracy, zgodnie z § 12 ust. 3 rozporządzenia w sprawie ZP zawierał katalog form pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz psychiatrycznej, która mogła być udzielana wychowankom przez zajęcia psychoedukacyjne, zajęcia specjalistyczne: korekcyjne, wyrównawcze, rewalidacyjne, socjoterapeutyczne oraz inne zajęcia o charakterze terapeutycznym, porady dla wychowanków, konsultacje i warsztaty, działania mediacyjne i interwencyjne w sytuacjach zagrożeń i kryzysowych. Rozporządzenie w sprawie funkcjonowania ZP wskazywało, że w rocznym planie pracy ZP, SdN i OOW uwzględnia się zadania do realizacji w obszarach funkcjonowania dotyczących: wychowania, opieki, edukacji i oddziaływań terapeutycznych, wspomagania indywidualnego rozwoju nieletniego, współpracy ze środowiskiem, w tym usamodzielniania. Zakład dla prawidłowej realizacji tych zadań powinien posiadać gabinet psychologiczno-pedagogiczny. Wykaz zajęć prowadzonych przez nauczycieli w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich określało rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 października 2018 r., które zostało uchylone z dniem 1 września 2022 r. przez rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 sierpnia 2022 r. w sprawie wykazu zajęć prowadzonych w okręgowych ośrodkach wychowawczych, zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich. W powołanych rozporządzeniach określono co należy do zadań psychologa i pedagoga w ramach tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych prowadzonych bezpośrednio z wychowankami albo na ich rzecz.

Indywidualna diagnoza i indywidualny plan resocjalizacji w ZP, opinia psychologiczno-pedagogiczna oraz indywidualny program oddziaływań wychowawczych, resocjalizacyjnych i terapeutycznych

Do 1 września 2022 r. § 59 ust.1 rozporządzenia w sprawie ZP stanowił, że proces resocjalizacji wychowanka był prowadzony w oparciu o indywidualną diagnozę i indywidualny plan resocjalizacji, opracowany przez pedagoga i psychologa z udziałem wychowanka i innych pracowników zakładu. W przypadku, gdy wychowanek odmówił udziału w ich opracowywaniu plan ten był opracowywany przez pedagoga i psychologa z udziałem innych pracowników zakładu (§ 59 ust. 4 rozporządzenia w sprawie ZP). Indywidualny plan resocjalizacji obejmował: 1) rodzaje i formy oddziaływań resocjalizacyjnych i terapeutycznych, do których wychowanek zostanie włączony, z podaniem przewidywanego czasu ich trwania; 2) zakres, kierunki i formy nauczania, kształcenia zawodowego, jakimi wychowanek ma zostać objęty, oraz jego indywidualne obowiązki wiążące się z przebiegiem nauczania; 3) zakres i sposób współpracy z rodziną i innymi osobami w celu doprowadzenia do integracji społecznej oraz do usamodzielnienia się; 4) sposób i kryteria oceny przebiegu procesu resocjalizacji; 5) program przygotowań wychowanka do życia po zwolnieniu z zakładu; 6) pobyt w hostelu od 3 do 6 miesięcy przed zwolnieniem z zakładu lub warunkowym zwolnieniem z zakładu. Plan podlegał modyfikacji wraz z przebiegiem procesu resocjalizacji, nie rzadziej niż raz na 6 miesięcy. W schronisku dla nieletnich zgodnie z § 83 ust. 1 rozporządzenia w sprawie ZP opracowywano opinię psychologiczno-pedagogiczną o nieletnim, która obejmowała: 1) określenie stanu zdrowia fizycznego, 2) określenie poziomu rozwoju psychicznego, charakterystykę środowiska rodzinnego i rówieśniczego, uwarunkowania psychospołeczne, więzi emocjonalne, system wartości, system wychowawczy, 4) analizę procesu nieprzystosowania społecznego, 5) wnioski określające kierunki oddziaływań resocjalizacyjnych, 6) propozycje dotyczące rodzaju środka wychowawczego lub poprawczego. Po wejściu w życie rozporządzenia w sprawie pobytu nieletnich w ZP, od 9 września 2022 r. proces resocjalizacji prowadzi się w oparciu o te same dokumenty – indywidualną diagnozę i plan resocjalizacji (§ 17 rozporządzenia w sprawie pobytu w ZP). Elementy indywidualnego planu resocjalizacji w porównaniu do poprzedniego rozporządzenia zostały rozbudowane o możliwość pobytu w domu dla matki i dziecka (§ 17 ust. 1 pkt 7). Nie zmienił się sposób jego opracowywania oraz częstotliwość przeprowadzanej modyfikacji.

Informacje dla rodziców (opiekunów) prawnych o postępach w resocjalizacji w ZP, o zachowaniu nieletniego w SdN oraz OOW

Zgodnie z § 60 rozporządzenia w sprawie ZP zakład informował rodziców (opiekunów) co najmniej dwa razy w roku o postępach w resocjalizacji wychowanka. Przepis ten znalazł się także w rozporządzeniu w sprawie pobytu nieletnich w ZP – § 19. W przypadku nieletnich umieszczonych w schronisku przekazuje im informacje o zachowaniu nieletniego – § 85 rozporządzenia w sprawie ZP i § 17 rozporządzenia w sprawie pobytu w SdN.

Zajęcia kulturalne, oświatowe, sportowe i rekreacyjne

Obowiązujące do 1 września 2022 r. rozporządzenie w sprawie ZP – § 3 dzieliło zakłady poprawcze na 1) resocjalizacyjne, w tym otwarte – młodzieżowe ośrodki adaptacji społecznej, półotwarte, zamknięte, o wzmożonym nadzorze wychowawczym, 2) resocjalizacyjno-rewalidacyjne, 3) resocjalizacyjno-terapeutyczne. W zależności od typu zakładu zajęcia o charakterze kulturalnym, oświatowym, sportowym i rekreacyjnym, kształcenie ogólne i zatrudnienie odbywały się na jego terenie lub poza zakładem. Podobne regulacje znalazły się w nowym rozporządzeniu.

Nagrody i środki dyscyplinarne

Zagadnienia dotyczące nagród i środków dyscyplinarnych zostało określone w rozdziale 4a Udzielanie nagród i środków dyscyplinarnych wobec nieletnich umieszczonych w schroniskach dla nieletnich i zakładach poprawczych ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Katalog nagród został wymieniony w art. 95cc § 1 i § 2 ww. ustawy, a środków dyscyplinarnych w art. 95cf § 1 i 2. Zgodnie z § 26 ust. 2 pkt 5 rozporządzenia w sprawie ZP § 10 dokumentację pobytu wychowanka w zakładzie obejmowała księgę ewidencji nagród i środków dyscyplinarnych. § 10 załącznika nr 2 Sposób prowadzenia dokumentacji pobytu nieletnich w zakładzie i schronisku do rozporządzenia w sprawie ZP wskazuje, że powinna ona zawierać: imię i nazwisko wychowanka (nieletniego), datę, rodzaj nagrody lub środka dyscyplinarnego, czas trwania nagrody lub środka dyscyplinarnego. Od 1 września 2022 r. uregulowania w tym zakresie znajdują się w ustawie o wspieraniu i resocjalizacji – art. 197 katalog nagród udzielanych nieletniemu umieszczonemu w okręgowym ośrodku wychowawczym, art. 260 w zakładzie poprawczym, art. 307 – w schronisku dla nieletnich. Z kolei katalog środków dyscyplinarnych odpowiednio w: art. 202, art. 265, art. 311.

Przygotowanie nieletnich do opuszczenia ZP, SdN i OOW

Na podstawie § 80 ust. 1 rozporządzenia w sprawie ZP w celu przygotowania wychowanka do zwolnienia zakład, co najmniej sześć miesięcy przed jego zwolnieniem, powinien: 1) zgromadzić informacje o potrzebach wychowanka po zwolnieniu; 2) udzielić wychowankowi informacji dotyczących wyrobienia niezbędnych dokumentów, o przysługującej wychowankowi pomocy w usamodzielnianiu, o sposobie nawiązania i utrzymywania kontaktów z kuratorem sądowym; 3) udzielić pomocy w podjęciu zatrudnienia i zamieszkania. Ponadto dyrektor zakładu mógł na podstawie § 81 ust. 1 rozporządzenia w sprawie ZP, w przypadku, gdy zwalniany wychowanek nie posiadał własnych pieniędzy i nie mógł uzyskać potrzebnej pomocy od rodziców (opiekunów) lub z innych źródeł, udzielić mu pomocy finansowej lub materialnej w kwocie do wysokości kwoty bazowej. W rozporządzeniu w sprawie pobytu w ZP określono zadania dyrektora ZP, który na co najmniej 6 miesięcy przed zwolnieniem ma: 1) gromadzić informacje o potrzebach nieletniego po zwolnieniu, 2) udzielić nieletniemu informacji: dotyczących uzyskania niezbędnych dokumentów, o przysługującej nieletniemu pomocy w usamodzielnianiu oraz o sposobie nawiązania i utrzymywania kontaktów z kuratorem sądowym i 3) udzielić pomocy w podjęciu zatrudnienia i zamieszkania (§ 14 rozporządzenia w sprawie pobytu w ZP). Analogiczne obowiązki nałożono na dyrektora OOW (§ 20 rozporządzenia w sprawie pobytu w OOW). W przypadku nieletnich zwalnianych ze SdN, jeżeli nieletni nie posiada własnych pieniędzy i nie może uzyskać potrzebnej pomocy od rodziców lub opiekuna, lub z innych źródeł, dyrektor schroniska udziela mu pomocy finansowej lub materialnej w kwocie do wysokości kwoty bazowej dla zawodowych kuratorów sądowych, której wysokość ustaloną według odrębnych zasad określa ustawa budżetowa (art. 304 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji).

W art. 141 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji wskazano, że jeżeli rodzice albo opiekun nieletniego nie mogą zapewnić nieletniemu zwalnianemu m.in. z okręgowego ośrodka wychowawczego, zakładu poprawczego i schroniska dla nieletnich niezbędnych warunków wychowawczych lub bytowych, udziela się nieletniemu pomocy. Zasady i zakres tej pomocy określają to przepisy ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej. Zgodnie z art. 88 ust. 1 osoba pełnoletnia opuszczająca m.in. schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, a od 1 września 2022 r. także okręgowy ośrodek wychowawczy zostaje objęta pomocą mającą na celu jej życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem przez pracę socjalną, a także pomocą: 1) pieniężną na usamodzielnienie 2) pieniężną na kontynuowanie nauki 3) w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym 4) w uzyskaniu zatrudnienia 5) na zagospodarowanie – w formie rzeczowej. Zgodnie z § 3 ust. 1 rozporządzenia w sprawie udzielenia pomocy na usamodzielnienie dyrektor lub kierownik placówki, o której mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, informuje właściwego kierownika PCPR, nie później jednak niż do dnia 10 grudnia roku poprzedzającego, o wychowankach, którzy w danym roku kalendarzowym osiągną pełnoletność. Kolejnym obowiązkiem dyrektora jest poinformowanie właściwego kierownika PCPR o zamiarze usamodzielnienia się wychowanka co najmniej na trzy miesiące przed terminem opuszczenia przez niego placówki (§ 3 ust. 2 ww. rozporządzenia w sprawie pomocy na usamodzielnienie), a najpóźniej miesiąc przed terminem opuszczenia placówki przekazuje dokumentację dotyczącą osoby usamodzielnianej.

6.3. Wykaz aktów prawnych dotyczących kontrolowanej działalności

1. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 3 sierpnia 2012 r. w sprawie udzielania pomocy na usamodzielnienie, kontynuowanie nauki oraz zagospodarowanie (Dz. U. poz. 954).
2. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 2 marca 2010 r. w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych (Dz. U. z 2022 r. poz. 513, ze zm.).
3. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 września 2022 r. w sprawie zapisów z monitoringu w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, okręgowych ośrodkach wychowawczych, zakładach leczniczych dysponujących warunkami wzmocnionego lub maksymalnego zabezpieczenia, zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich (Dz. U. poz. 2038).
4. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. U. z 2017 r. poz. 487), uchylone z dniem 1 września 2022 r.
5. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 września 2001 r. w sprawie zakresu i trybu współdziałania zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich z Policją w wypadku zagrożenia bezpieczeństwa tych placówek (Dz. U. Nr 112, poz. 1205), uchylone z dniem 1 września 2022 r.
6. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 r. w sprawie celi zabezpieczającej i Izby izolacyjnej (Dz. U. poz. 638).
7. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 2022 r. w sprawie pobytu nieletnich w zakładach poprawczych (Dz. U. poz. 1891).
8. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 2022 r. w sprawie funkcjonowania okręgowych ośrodków wychowawczych, zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. U. poz. 1897).
9. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 2022 r. w sprawie umieszczania i pobytu nieletnich w hostelach (Dz. U. poz. 1882).
10. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 2022 r. w sprawie sposobu zapewnienia nieletniemu korzystania z pomocy obrońcy z urzędu (Dz. U. poz. 1884).
11. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 2022 r. w sprawie trybu postępowania przy zawieraniu przez podmioty uprawnione umowy ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków nieletnich wykonujących prace społeczne (Dz. U. poz. 1888).
12. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 2022 r. w sprawie pobytu nieletnich w schroniskach dla nieletnich (Dz. U. poz. 1889).
13. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 sierpnia 2022 r. w sprawie pobytu nieletnich w okręgowych ośrodkach wychowawczych (Dz. U. poz. 1890).
14. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 12 maja 2022 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz. U. poz. 1028), uchylone z dniem 1 lipca 2023 r.
15. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz. U. z 2022 r. poz. 340), uchylone z dniem 16 maja 2022 r.
16. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. 2023 poz. 682, ze zm.).
17. Ustawa z dnia 14 grudnia 2018 r. o ochronie danych osobowych przetwarzanych w związku z zapobieganiem i zwalczaniem przestępczości (Dz. U. z 2023 r. poz. 1206).
18. Ustawa z dnia 24 maja 2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 1068)

19. Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz. U. z 2023 r. poz. 202, ze zm.)
20. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2018 r. poz. 969, ze zm.), uchylona z dniem 1 września 2022 r.
21. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1270, ze zm.).
22. Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz. U. poz. 1700, ze zm.).
23. Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 kwietnia 2023 r. w sprawie utworzenia zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. Urz. MS. poz. 108).
24. Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 stycznia 2023 r. w sprawie zniesienia Zakładu Poprawczego w Sadowicach (Dz. Urz. MS. poz. 4, ze zm.).
25. Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 lipca 2015 r. w sprawie utworzenia Centrum Zarządzania Kryzysowego Minister Sprawiedliwości (Dz. Urz. MS. poz. 178, ze zm.).
26. Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2023 r. w sprawie przekształcenia Zakładu Poprawczego w Koszalinie w Okręgowy Ośrodek Wychowawczy w Koszalinie (Dz. Urz. MS. poz. 155).
27. Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 sierpnia 2022 r. w sprawie przekształcenia zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich w okręgowe ośrodki wychowawcze (Dz. Urz. MS. poz. 167).
28. Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2018 r. w sprawie ustalenia regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Sprawiedliwości (Dz. Urz. MS. poz. 187, ze zm.).
29. Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie utworzenia schronisk dla nieletnich i zakładów poprawczych oraz określenia ich rodzajów i limitów miejsc (Dz. Urz. MS. Nr 6, poz. 20, ze zm.), uchylone z dnia 1 września 2022 r.
30. Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 marca 2023 r. zmieniające zarządzenie w sprawie zniesienia Zakładu Poprawczego w Sadowicach (Dz. Urz. MS. poz. 90).

6.4. Wykaz podmiotów, którym przekazano informację o wynikach kontroli

1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej
2. Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
3. Marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
4. Prezes Rady Ministrów
5. Prezes Trybunału Konstytucyjnego
6. Rzecznik Praw Obywatelskich
7. Minister Sprawiedliwości
8. Przewodniczący Komisji do Spraw Kontroli Państwowej Sejmu RP
9. Przewodniczący Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka Sejmu RP
10. Przewodniczący Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji Senatu RP
11. Rzecznik Praw Dziecka